

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Neplatnost a neúčinnost právních úkonů dlužníka
v insolvenčním právu**

**Diplomant:
Jiří Čížek**

Plzeň 2013

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra obchodního práva

Studijní program: M6805 Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Neplatnost a neúčinnost právních úkonů dlužníka
v insolvenčním právu

Vedoucí diplomové práce:
Mgr. Michaela Sigmundová, Ph.D. - KOP
Katedra obchodního práva

Diplomant:
Jiří Čížek

Plzeň 2013

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Neplatnost a neúčinnost právních úkonů dlužníka v insolvenčním právu“ zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Plzni dne

.....

Poděkování:

Rád bych poděkoval Mgr. Michaele Sigmundové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce. Velmi přínosné pro mě byly podněty, které mi poskytovala během realizace celé práce. Vážím si postoje, který zastává při práci se studenty a jejích vědeckých i pedagogických schopností.

Použité zkratky:

OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění
ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník v platném znění
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád v platném znění
ZKV	zákon 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání
ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
ZKR	zákon č. 7/2005 Z. z., o konkurze a reštrukturalizácii v platném znění
IS	insolvenční správce

ÚVOD	1
1. INSOLVENCE JAKO PRÁVNÍ INSTITUT	3
1.1. KRÁTKÝ HISTORICKÝ EXKURZ	3
1.2. VYMEZENÍ POJMU INSOLVENCE, ÚPADEK A ZPŮSOBY JEHO ŘEŠENÍ	4
1.3. INSOLVENČNÍ ŘÍZENÍ , JEHO ZÁSADY A PRINCIPY.....	8
2. DLUŽNÍK JAKO OSOBA S DISPOZIČNÍM OPRAVNĚNÍM	11
3. POJEM PRÁVNÍHO ÚKONU	16
3.1. NÁLEŽITOSTI PRÁVNÍCH ÚKONŮ.....	19
3.2. DRUHY PRÁVNÍCH ÚKONŮ.....	19
3.3. PRÁVNÍ ÚKONY V POJETÍ NOZ.....	20
4. OBECNĚ O NEPLATNOSTI A NEÚČINNOSTI PRÁVNÍCH ÚKONŮ	
DLUŽNÍKA	22
4.1. ZDÁNLIVÉ PRÁVNÍ ÚKONY	22
4.2. NEPLATNOST PRÁVNÍCH ÚKONŮ	23
4.2.1 <i>Absolutní neplatnost právních úkonů</i>	24
4.2.2 <i>Relativní neplatnost právních úkonů</i>	25
4.2.3 <i>Zvláštní úprava neplatnosti pro obchodně závazkové vztahy</i>	28
4.3. NEÚČINNOST (ODPOROVATELNOST) PRÁVNÍCH ÚKONŮ.....	29
5. NEPLATNOST A NEÚČINNOST PRÁVNÍCH ÚKONŮ DLUŽNÍKA	
V INSOLVENČNÍM PRÁVU	32
5.1. NEPLATNOST PRÁVNÍCH ÚKONŮ V INSOLVENČNÍM PRÁVU.....	32
5.1.1 <i>Absolutní neplatnost právních úkonů</i>	33
5.1.1.1 Absence svobodné vůle.....	35
5.1.1.2 Absence vážnosti projevu vůle.....	37
5.1.1.3 Absence srozumitelného a určitého projevu vůle	39
5.1.1.4 Nemožnost plnění.....	41
5.1.1.5 Nezpůsobilost k právním úkonům a jednání v duševní poruše.....	42
5.1.1.6 Rozpor se zákonem a dobrými mravy, obcházení zákona.....	44
5.1.1.7 Nedodržení zákonné formy právního úkonu a nepodepsání právního úkonu jednajícím osobou	46
5.1.1.8 Důvody neplatnosti dle InsZ.....	48

5.1.2	<i>Relativní neplatnost právních úkonů dlužníka v insolvenčním právu</i>	50
5.1.2.1	<i>Vůle prostá omylu</i>	51
5.2.	NEÚČINNOST (ODPOROVATELNOST) PRÁVNÍCH ÚKONŮ V INSOLVENČNÍM PRÁVU	52
5.2.1	<i>Neúčinnost na základě odporovatelnosti právním úkonům</i>	55
5.2.1.1	<i>Právní úkony bez přiměřeného protiplnění</i>	58
5.2.1.2	<i>Zvýhodňující právní úkony</i>	60
5.2.1.3	<i>Úmyslně zkracující právní úkony</i>	62
5.2.2	<i>Právní úkony neúčinné ze zákona</i>	63
6.	SROVNÁNÍ ÚPRAVY NEPLATNOSTI A NEÚČINNOSTI PRÁVNÍCH ÚKONŮ V INSOLVENČNÍM PRÁVU	65
6.1.	SROVNÁNÍ S ÚPRAVOU V ZÁKONĚ Č. 328/1991 SB. O KONKURSU A VYROVNÁNÍ	65
6.1.1	<i>K úpravě neplatnosti právních úkonů</i>	66
6.1.2	<i>K úpravě neúčinnosti právních úkonů</i>	66
6.2.	SROVNÁNÍ NEPLATNOSTI A NEÚČINNOSTI PRÁVNÍCH ÚKONŮ DLUŽNÍKA SE SLOVENSKOU A NĚMECKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU	68
6.2.1	<i>Srovnání s úpravou ve Slovenské republice</i>	68
6.2.1.1	<i>Srovnání v úpravě odporovatelnosti (neúčinnosti) a neplatnosti právních úkonů</i>	71
6.2.2	<i>Úprava ve Spolkové republice Německo</i>	76
7.	ZÁVĚR	81
7.1.	K PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ NEPLATNOSTI PRÁVNÍCH ÚKONŮ A NĚCO MÁLO K ZÁSADNÍM ZMĚNÁM DLE NOZ A PŘIPRAVOVANÉ NOVELE INSZ	82
7.2.	K PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ NEÚČINNOSTI (ODPOROVATELNOSTI) PRÁVNÍCH ÚKONŮ A NĚCO MÁLO K ZÁSADNÍM ZMĚNÁM DLE NOZ A PŘIPRAVOVANÉ NOVELE INSZ	86
	RESUME	93
	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ	95

Úvod

„Co činí zákony proměnlivými, nedostatečnými, nedůslednými, je okolnost, že téměř všechny jsou zakládány na potřebách přechodných, jako některé léky jsou předepisovány jen tak nazdařbůh, takže jednoho nemocného vyléčí a druhého zničí.“

Voltaire

Instituty neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů jsou provázány celým právním řádem České republiky, a jak to v právních řádech bývá, spokojí se některé zvláštní právní předpisy blíže upravující určitou problematiku pouze s úpravou obecnou a jiné nikoli. Nejinak tomu bude v úpravě insolvenčního řízení zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), dále též „InsZ“. Je také nepochybné, že pro zajištění vyšší míry právní jistoty jsou kladeny vysoké nároky na úpravu těchto institutů.

Úprava neplatnosti právních úkonů týkajících se majetku nebo závazků dlužníka v InsZ je určitou provázaností obou z možností, kdy platnost právních úkonů dlužníka budeme sice posuzovat dle obecné právní úpravy civilního práva, ale nesmíme opomenout zvláštní ustanovení obsažené v InsZ o neplatnosti právních úkonů. Sluší se dodat, že obecnou úpravu neplatnosti právních úkonů ve vztahu k insolvenčnímu zákonu tvoří také obchodní zákoník, zákoník práce aj.

Úprava neúčinnosti, resp. odporovatelnosti právním úkonům je otázkou jinou. Je nepochybné, že specifika insolvenčního řízení a samotný účel tohoto řízení si vyžadují zvláštní úpravu. Odkaz na obecnou úpravu odporovatelnosti právním úkonům občanského zákoníku se za účinnosti zákona č. 328/1991 Sb. o konkursu a vyrovnání (dále též ZKV) ukázal nedostatečným a v rámci kodifikace úpadkového práva bylo nutné tento nedostatek zhojit. Jako předloha posloužila zahraniční úprava a to zejména německá, jejíž kvality nelze přehlédnout. Škoda jen, že terminologie trochu zaostává a insolvenční zákon v příslušné části zákona hovoří pouze o neúčinnosti a neužívá správně pojmu odporovatelnosti.

Smyslem a cílem této práce je nejen nastínění základů insolvenčního řízení, ale zejména pak podrobné vysvětlení úpravy neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů dlužníka v insolvenčním právu. Tak jako v každém odvětví práva se lze i v právu insolvenčním setkat s kritikou platné právní úpravy. Nejinak tomu je v případě úpravy neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů dlužníka. Po podrobné analýze dané problematiky je mým cílem posoudit v závěru této práce, zda platná právní úprava může přinést aplikační problémy či nikoliv, případně navrhnout některé změny platné právní úpravy. Sám se domnívám, že platná právní úprava určité aplikační problémy přináší.

Pro potřeby této práce užiji různých metod zkoumání. Pro bližší vymezení platné právní úpravy neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů dlužníka v insolvenčním právu, ale také k vymezení základních pojmů insolvenčního práva bude užito deskriptivní metody, provázané s metodou historickou. Užití historické metody má základ na potřebě analýzy předmětné problematiky v ZKV a osvětlení potřeby zvláštní úpravy institutů neplatnosti a neúčinnosti v InsZ. Nelze opomenout ani zásadní význam právní komparatistiky pro srovnání obecné a zvláštní úpravy právních institutů, o kterých pojednávám v této diplomové práci, jak již vyplývá i z metanormy „*lex specialis derogat legi generali*“, na základě které bude srovnána současná právní úprava, za použití indukčních i deduktivních metod zkoumání.

Protože české insolvenční právo bylo s nastolením direktivního plánovaného hospodářství po více než 40 let zcela v zapomnění, byl po roce 1989 přijat ZKV, jehož úprava se však jevila jako nedostatečná. Tato skutečnost vedla ke vzniku nové komplexní úpravy insolvenčního práva InsZ. V této práci proto užívám deskriptivní metody a právní komparatistiky institutů neplatnosti a neúčinnosti v ZKV a InsZ pro posouzení, zda nová úprava zhojila nedostatky úpravy ZKV, a dále pro srovnání s německou úpravou InsO, která byla nepochybně významnou předlohou při tvorbě InsZ. Neopomím ani srovnání s úpravou slovenskou v ZKR, z důvodu dlouhodobého společného soužití obou našich států.

Pro zpracování této práce užiji nejen odbornou literaturu na dané téma, ale také právní předpisy, články, elektronické prameny, důvodové zprávy k zákonům a zejména rozsáhlou judikaturu k danému tématu.

1. Insolvence jako právní institut

1.1. Krátký historický exkurz

„Insolvenční právo prošlo v českých zemích značným a dlouhým vývojem. K prvním normám, kterými byla upravena problematika konkursu, se řadí Josefinský konkursní řád z roku 1781, jehož nedostatky byly spatřovány v nákladnosti a zdlouhavosti řízení. Ve druhé polovině 19. stol. byl přijat konkursní řád č. 1/1869 ř.z. Jako hlavní nedostatek konkursního řádu se v praxi ukázala úprava odpůřčího práva s odkazem na zásady obecného občanského práva. Z důvodu neudržitelnosti takového stavu byla učiněna náprava vydáním odpůřčího zákona č. 35/1884 ř.z.

Ve 20. stol. došlo k reformě konkursního práva císařským nařízením č. 337/1914 ř.z., které zavádí řád konkursní, vyrovnávací a odpůřčí. Předností nařízení byla dokonalejší úprava odpůřčího práva. Císařské nařízení platilo s drobnými korekcemi až do nabytí účinnosti zákona č. 64/1931 Sb., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnávací a odpůřčí. Vývoj konkursního práva byl v roce 1951 přerušen vydáním zákona č. 142/1950 Sb. občanský soudní řád, kterým byl zákon z roku 1931 zrušen, aniž by byl nahrazen jinou odpovídající úpravou. *„Direktivní plánované hospodářství instituty typu konkursu a vyrovnání nepotřebovalo a instituty, které zavedlo (likvidace socialistických právnických osob, exekuční likvidace a likvidace majetku), měly jinou povahu i funkci.“*¹

Ekonomické a politické změny po roce 1989 vedly k návratu ke konkurznímu právu vydáním zákona č. 328/1991 Sb. o konkurzu a vyrovnání, který se svým pojetím inspiroval v zákoně z roku 1931. Nemožnost navázat na praktické aplikační zkušenosti, ani na řešení opírající se o právní nauku z důvodu více než 40leté odmlky a další důvody způsobily nedostatky projevující se při postupném uplatňování zákona, a to jak v souvislosti s nárůstem krizových situací, tak i v důsledku postupujícího hospodářského vývoje. Na základě nedostatků ZKV bylo nutné přistoupit k četným novelizacím včetně ustanovení upravujících odporovatelnost a neúčinnost právních úkonů dlužníka, a to s cílem zákon modernizovat do aktuálního ekonomického

¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), v části: Zhodnocení platného právního stavu, odůvodnění hlavních principů a vysvětlení nezbytnosti navrhované právní úpravy

prostředí. Tento postup se ukázal jako nedostačující a nedošlo k naplnění očekávání, která byla spojena s jejich přijetím. Velký počet novel a důsledky s nimi spojené na celý právní řád způsobil nepřehlednost úpravy úpadkového práva. Úprava ZKV také nebyla schopna reagovat na moderní vývoj konkursního práva.“²

Tyto a další důvody vedly k přijetí nové úpravy insolvenčního (úpadkového) práva zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) – (dále též InsZ), který je komplexní úpravou insolvenčního práva. Hlavním účelem InsZ, je řešení úpadku dlužníka ve formě platební neschopnosti, předlužení a nově také hrozícího úpadku s cílem dosažení co nejvyššího a zásadně poměrného uspokojení věřitelů dlužníka. Jako nový institut zákon přináší možnost oddlužení, tj. osvobození od závazků, jenž nebyly zcela uspokojeny v rámci insolvenčního řízení.³ Velkou předností zákona je zvláštní úprava neúčinnosti a odporovatelnosti právních úkonů dlužníka a zvláštní ustanovení o neplatnosti právních úkonů dlužníka týkajících se majetkové podstaty.

1.2. Vymezení pojmu insolvence, úpadek a způsoby jeho řešení

S ohledem na téma této práce pojednávající o neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů dlužníka v insolvenčním právu považuji za potřebné alespoň krátce pojednat o základních pojmech tohoto právního odvětví.

Pojem „insolvence“ pochází z latinského výrazu *insolvens*⁴ – neřešitelný. V dnešní době je často spojován s pojmem platební neschopnost.⁵ Toto spojení ovšem není zcela správné, protože pojem insolvence je v kontextu insolvenčního práva chápán v širším smyslu, kdy zahrnuje také veškeré formy úpadku dle InsZ (platební neschopnost, předlužení či hrozící úpadek). Platební neschopnost je vymezena v ust. § 3 odst. 1 InsZ

² Blíže. např.: Krčmář, Z., *Zákon o konkursu a vyrovnání: úplné znění zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů : poznámkové vydání s judikaturou k novele č. 105/2000 Sb., účinné k 1. 5. 2000*. Vyd. 1. Praha: IFEC, 2000, xiv, s.I; Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), v části: Zhodnocení platného právního stavu, odůvodnění hlavních principů a vysvětlení nezbytnosti navrhované právní úpravy.; Schelle, K., *Sbírka prací na téma nové insolvenční právo*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2006. s. 12-19

³ Srov. ust. § 1 InsZ

⁴ Petráčková, V., Kraus, J., *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2000, s. 336

⁵ Srov. Black, Henry Cambell. *Blackův právní slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1993. s. 734 („insolvence, platební neschopnost, je takový relativní stav majetku nějaké fyzické či právnické osoby a jejich závazků, že majetek, byl-li by ihned k dispozici, by nestačil k splacení dluhů.“)

pouze jako jedna z forem úpadku, tedy v užším pojetí. Pojem insolvence tak může být spíše chápán jako ekvivalent pojmu úpadek, ale ani toto vymezení není zcela jednoznačné.

Úpadek je nepochybně klíčovým institutem insolvenčního práva, který prostupuje celým insolvenčním řízením. Insolvenční řízení lze oprávněně zahájit jen ohledně dlužníka, který je v úpadku nebo kterému úpadek hrozí.⁶ Definici úpadku je věnováno ust. § 3 InsZ, které blíže vymezuje úpadek pro platební neschopnost a dále úpadek pro předlužení.

„Způsob, jakým zákon definuje úpadek, je zcela zásadní. Pokud je definice příliš široká, spustí se insolvenční mechanismy příliš brzy a postihnou osoby, které se de facto v úpadku nenacházejí. Na druhou stranu pokud je příliš úzká, některé osoby skončí v úpadku příliš pozdě, což negativně ovlivňuje možnosti věřitelů dosáhnout optimální míry návratnosti jejich investice. Oba důsledky vedou k významným společenským neefektivitám.“⁷

Úpadek pro platební neschopnost nastává za splnění následujících podmínek, které blíže vymezuje ust. § 3 odst. 1 InsZ: dlužník je v úpadku, jestliže má a) více věřitelů, b) peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a c) tyto závazky není schopen plnit. Jak dále vyplývá z dikce zákona a rozhodovací praxe soudů, musí být všechny tři podmínky naplněny kumulativně.⁸

Pro naplnění podmínky více věřitelů postačí, že dlužník má nejméně dva věřitele, kdy každý z těchto věřitelů musí mít proti dlužníku pohledávku po lhůtě splatnosti. Toto ovšem nebude naplněno v případě existence jedné solidární pohledávky věřitelů, neboť v takovém případě se jedná o jeden závazek s několika subjekty na straně věřitele.⁹

Skutečnost, že pro naplnění podmínky více věřitelů postačí dva věřitelé se splatnou pohledávkou lze dovodit také z ust. § 143 odst. 2 InsZ, dle kterého soud zamítne

⁶ Srov. Richter, T. *Insolvenční právo*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. s. 195 a s. 202; Řeháček, O., *Úpadek a jeho osvědčení*, Bulletin advokacie č. 9, 2012, s. 19

⁷ Schelle, K., *Sbírka prací na téma nové insolvenční právo*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2006. s. 105.

⁸ Srov. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 11. 2008, sp. zn. KSHK 40 INS 2900/2008, 1 VSPH 165/2008-A; ust. § 3 odst. 1 InsZ

⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 1. 2007, sp.zn. 29 Odo 1121/2004.

insolvenční návrh podaný věřitelem v případě nedoložení existence alespoň jedné další osoby, která má proti dlužníku splatnou pohledávku. Předmětné ustanovení obsahuje ve větě druhé určitou ochranu proti zneužití institutu insolvenčního řízení a následků s tím spojených tak, že za další osobu nepovažuje osobu, na kterou byla převedena některá z pohledávek navrhovatele či její část v době 6 měsíců před podáním insolvenčního návrhu či zahájení insolvenčního řízení.

Další podmínkou, která musí být naplněna, je existence peněžitých závazků po dobu delší třiceti dnů. InsZ již neužívá spojení „po delší dobu“, jako tomu bylo v úpravě ZKV¹⁰, a výslovně stanoví konkrétní časový úsek 30 dnů po lhůtě splatnosti. Je třeba pouze doplnit, že nedostatek konkrétního určení doby dle ZKV „napravila“ rozhodovací praxe soudů.¹¹ Stanovený časový úsek 30 dnů má své opodstatnění v návaznosti na ust. § 369a odst. 2 ObcZ, které s lhůtou 30 dnů spojuje v obchodněprávních vztazích vznik práva na úrok z prodlení. Důvodem pro stanovení konkrétního časového úseku byla snaha o včasné řešení krizových situací a přesné vymezení vzniku povinnosti k podání insolvenčního návrhu, což zároveň posiluje právní jistotu ve vztazích věřitelů a dlužníků co do vyšší předvídatelnosti rozhodování insolvenčního soudu při řešení otázky, zda dlužník je v úpadku formou platební neschopnosti.¹²

Třetí a zároveň poslední podmínkou je skutečnost, že dlužník není schopen své závazky plnit. Stanovením této podmínky má být zabráněno zneužití poměrně krátké doby 30 dnů k řetězovým úpadkům. Ust. § 3 odst. 2 InsZ blíže upravuje čtyři vyvratitelné právní domněnky, kdy není dlužník schopen plnit své peněžitě závazky: a) zastavil placení podstatné části svých peněžitých závazků; b) peněžitě závazky neplní po dobu delší tří měsíců po lhůtě splatnosti; c) není možné dosáhnout uspokojení některé ze splatných peněžitých pohledávek vůči dlužníkovi výkonem rozhodnutí nebo exekucí; d) dlužník nesplnil povinnost předložit seznamy uvedené v § 104 odst. 1 InsZ¹³, kterou mu uložil insolvenční soud. Uvedený výčet je taxativní.

¹⁰ Srov. ust. § 1 odst. 2 ZKV

¹¹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 9. 2003 sp. zn. 29 Odo 564/2001

¹² Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), k § 3

¹³ Jedná se o seznamy majetku, závazků, zaměstnanců dlužníka a listin, které dokládají úpadek nebo hrozící úpadek dlužníka

Oproti předešlé úpravě v ZKV zakotvil InsZ po vzoru německé úpravy nový institut hrozícího úpadku. Ustanovení § 3 odst. 4 InsZ stanoví, že „o hrozící úpadek jde tehdy, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník nebude schopen řádně a včas splnit podstatnou část svých peněžitých závazků.“ Zákon nevymezuje časový úsek, v němž by se měla hrozba úpadku vyplnit, a také výslovně neopakuje požadavek mnohosti věřitelů; podle mého názoru by však z insolvenčního návrhu mělo být zřejmé, že úpadek hrozí v reálném čase, a budoucí neschopnost splnit podstatnou část závazků se vztahuje na více věřitelů. Insolvenční návrh je v případě hrozícího úpadku oprávněn podat jen dlužník, neboť pouze dlužník může odpovědně tuto situaci posoudit. Pokud by byla taková možnost dána i věřitelům, byla zde reálná obava, že by docházelo ke zneužití tohoto institutu ze strany věřitelů jako nátlaku vůči svým dlužníkům za účelem, jenž je s principy insolvenčního řízení v rozporu.¹⁴

Právník osoba a fyzická osoba-podnikatel mohou být v úpadku též z důvodu předlužení, o něž jde tehdy, má-li dlužník více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku. Na rozdíl od ZKV tvoří sumu dlužníkových dluhů jak závazky splatné, tak i nesplacené, a při stanovení hodnoty dlužníkovy majetku se nepřihlíží pouze k očekávaným výnosům, ale i k další správě jeho majetku, případně k dalšímu provozování jeho podniku, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník bude moci ve správě majetku nebo v provozu podniku pokračovat.¹⁵

Z rozhodovací praxe soudů také vyplývá, že obě podoby úpadku jsou na sobě nezávislé – i nepředlužený dlužník je v úpadku, ocitl-li se v platební neschopnosti, a naopak i solventní dlužník může být v úpadku pro předlužení.¹⁶

InsZ upravuje v ust. § 4 odst. 1 následující způsoby řešení úpadku: a) konkurs; b) reorganizace; c) oddlužení a d) zvláštní způsoby řešení úpadku, které InsZ stanoví pro určité subjekty nebo pro určité druhy případů.

¹⁴ Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), k § 97 odst. 2.

¹⁵ Srov. ust. § 3 odst. 3 InsZ

¹⁶ Srov. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 11. 2008 sp. zn. MSPH 95 INS 2212/2008, 2 VSPH 207/2008-B

Pro posouzení neplatnosti či neúčinnosti (odporovatelnosti) úkonů v insolvenčním řízení, které je tématem této práce, je podstatné zjištění dlužníkového úpadku, zatímco způsob řešení úpadku nemá na tuto problematiku žádný vliv; proto nepovažuji za potřebné jednotlivé způsoby řešení úpadku zde rozebírat.

1.3. Insolvenční řízení , jeho zásady a principy

Insolvenční řízení je zvláštním soudním řízením, jehož předmětem je projednání úpadku dlužníka či hrozícího úpadku a způsoby jeho řešení. Součástí insolvenčního řízení jsou také incidenční spory, které zákon v ust. § 2 písm. d) vymezuje jako „*spory vyvolané insolvenčním řízením, o kterých tak stanoví InsZ, projednávané v rámci insolvenčního řízení*“ a mezi které řadíme spory na základě odpůrcí žaloby či spory o posouzení platnosti právních úkonů dlužníka, jako i spory další.¹⁷

Insolvenční řízení má určitá specifika, kdy lze blíže uvést ty nejzásadnější: a) insolvenční soud rozhoduje, s výjimkou zákonem vymezených důvodů, zásadně bez jednání; b) rozhodnutí má vždy formu usnesení; c) není přípustná obnova řízení; d) doručuje se vyhláškou (plánovaná novela již ruší vyvěšení písemností na úřední desce).

Insolvenční řízení se zahajuje pouze na návrh, který může podat dlužník nebo jeho věřitel (v případě hrozícího úpadku pouze dlužník), a je zahájeno dnem, kdy insolvenční návrh dojde věcně příslušnému soudu.

Jak vyplývá z § 7 InsZ, použijí se pro insolvenční řízení a pro incidenční spory přiměřeně ustanovení OSŘ, pokud InsZ nestanoví jinak, nebo není-li takový postup v rozporu se zásadami, na kterých spočívá insolvenční řízení.

Jak je výše uvedeno, je úprava insolvenčního řízení vedena zásadami, které se prolínají celou platnou právní úpravou. InsZ v ust. § 5 obsahuje demonstrativní výčet zásad, na kterých insolvenční řízení spočívá. Důvodová zpráva k insolvenčnímu zákonu

¹⁷ Blíže k incidenčním sporům např.: ust. § 159 InsZ; Zelenka, J., *Insolvenční zákon: zákon č. 182/2006 Sb., ve znění zákona č. 312/2006 Sb., č. 108/2007 Sb., č. 296/2007 Sb. a č. 362/2007 Sb.: poznámkové vydání s důvodovou zprávou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2.*, aktualizované vyd. Praha: Linde, 2008, s. 262-264; Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon): komentář. 1. Vydání.* Praha: C. H. Bek, 2010, s. 349-351; Vidovičová L., *Incidenční spory*, Bulletin advokacie č. 9, 2012, s. 40 aj.

uvádí, že zásady insolvenčního zákona blíže vymezené v ust. § 5 InsZ zakotvují interpretační vodítko pro zodpovězení otázky, zda ten či onen procesní úkon některého z procesních subjektů neodporuje cíli a účelu insolvenčního zákona.¹⁸ Pro stanovení dalších zásad je nutné v souladu s ustanovením § 7 InsZ subsidiárně aplikovat OSŘ.

První zásada uvedená v ustanovení § 5 písm. a) InsZ stanoví, že: „*insolvenční řízení musí být vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn a aby se dosáhlo rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení věřitelů*“. Tato zásada částečně překrývá úvodní ustanovení insolvenčního zákona vymezené v § 1 písm. a) InsZ. Když zákon mluví o účastnících a jejich ochraně před nespravedlivým poškozením, je třeba toto jeho ustanovení vztahovat nejen na dlužníkovy věřitele, ale i na dlužníka samého. V druhé části této zásady InsZ hovoří především o požadavcích na řízení. Insolvenční řízení by mělo být rychlé, hospodárné a má v něm být dosaženo co nejvyššího uspokojení věřitelů.

Druhou zásadou insolvenčního řízení uvedenou v ustanovení § 5 písm. b) IZ je pravidlo, dle něhož věřitelé, kteří mají podle insolvenčního zákona stejné nebo obdobné postavení, mají v insolvenčním řízení rovné možnosti. Tato zásada bývá v literatuře také nazývána zásadou *par conditio creditorum* či zásadou *pari passau*.¹⁹ Zásada stanovuje nemožnost připsat shodná práva věřitelům s nestejným postavením, např. zajištěným věřitelům a nezajištěným věřitelům. Nutné je však podotknout, že možnosti připsání práv u věřitelů, u nichž takový rozdíl v postavení není, musí být shodné a za žádnou cenu nesmí dojít k upřednostnění jednoho věřitele oproti věřiteli druhému, pokud tito věřitelé mají v rámci insolvenčního řízení stejné postavení.

Třetí zásada insolvenčního řízení úzce navazuje na zásadu předchozí, přičemž v ustanovení § 5 písm. c) InsZ je stanoveno, že nestanoví-li insolvenční zákon jinak, nelze práva věřitele nabytá v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení omezit rozhodnutím insolvenčního soudu, ani postupem insolvenčního správce. Podstatou této zásady je zachování práv věřitele nabytých před zahájením insolvenčního řízení i v průběhu insolvenčního řízení. Typickým příkladem těchto práv jsou práva zajištěných věřitelů, u nichž se předpokládá zvýhodnění oproti jiným věřitelům v důsledku práv

¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb.

¹⁹ Richter, T. *Insolvenční právo*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 169.

nabytých v dobré víře před zahájením řízení. Z dikce „nestanoví-li tento zákon jinak“ lze usoudit, že i tato zásada má své výjimky. Jedná se zejména o ty dlužníkovi úkony, kde je třeba dát přednost ochraně práv věřitelů před právy jednotlivce, byť nabytými v dobré víře. Smyslem zákonných výjimek z této zásady je podle mého názoru především zamezení úkonům dlužníka, které podnikl ve snaze zredukovat majetkovou podstatu, či poškodit některé věřitele. Pro tyto případy označuje InsZ určitý dlužníkův úkon jako odporovatelný (§ 240-242 InsZ) či neúčinný vůči jeho věřitelům. InsZ zákon také sankcionuje ztrátou práva ty věřitele, kteří nepřihlásili včas a řádně své pohledávky v rámci insolvenčního řízení.²⁰

Poslední zásada zakotvená v ustanovení v § 5 písm. d) InsZ je principem prolínajícím se celým insolvenčním řízením a InsZ ji vymezuje takto: „Věřitelé jsou povinni zdržet se jednání, směřujícího k uspokojení jejich pohledávek mimo insolvenční řízení, ledaže to dovoluje zákon.“ Jedná se tedy o ustanovení, jímž má být především chráněn společný zájem věřitelů, neboť zakazuje věřitelům uspokojovat své pohledávky individuálně. Nicméně nelze opomenout skutečnost, že tato zásada je v některých ust. InsZ prolomena, a to např. v ust. § 183 odst. 1 InsZ, které umožňuje věřiteli přihlášené pohledávky, která je zajištěna věcmi, právy nebo jinými majetkovými hodnotami třetích osob, domáhat se uspokojení z tohoto zajištění. Předmětným ust. § 183 InsZ je prolomena všeobecně a právem kritizovaná úprava § 27 odst. 5 ZKV.²¹ Povinnosti plnit ze zajištění do majetkové podstaty se dle InsZ třetí osoby zprostí tím, že budou plnit i v průběhu insolvenčního řízení přímo zajištěnému věřiteli. Správce již nemá možnost vymáhat plnění zajišťující pohledávku ve prospěch majetkové podstaty.

Závěrem této části je třeba doplnit, že zahájení insolvenčního řízení má značné hmotněprávní i procesní účinky spojené zejména s omezením dlužníka v dispozici s jeho majetkem.

²⁰ Srov např.. ust. § 173 odst. 1, § 188 odst. § 299 odst. 2

²¹ Ust. § 27 odst. 5 ZKV stanoví, že :Osoby, jejichž věci, práva nebo pohledávky zajišťují pohledávky (§ 28) vůči úpadci, správce vyzve, aby do 30 dnů vyplatily ve prospěch konkursní podstaty zajištěné pohledávky nebo aby ve stejné lhůtě složily cenu věci, práva nebo pohledávky, jimiž je pohledávka zajištěna. Nevyplatí-li uvedené osoby zajištěnou pohledávku nebo nesloží-li cenu věci, práva nebo pohledávky, zapíše správce věc, právo nebo pohledávku do soupisu podstaty (§ 18). Věci, které zajišťují pohledávky oddělených věřitelů, lze zpeněžit ve veřejné dražbě. Ustanovení tohoto odstavce neplatí, jde-li o ručitele včetně bankovní záruky a zvláštních případů ručení (např. směnečné rukojemství, záruky poskytnuté věřitelem na zajištění celního dluhu).

2. Dlužník jako osoba s dispozičním oprávněním

Otázka spojená s dispozičním oprávněním dlužníka před a po zahájení insolvenčního řízení je zásadní pro posouzení neúčinnosti, odporovatelnosti a neplatnosti právních úkonů dlužníka. Pokud InsZ hovoří pro potřeby insolvenčního řízení o osobě s dispozičním oprávněním, míní se tím osoba, které přísluší právo nakládat s majetkovou podstatou²², a to ohledně všech oprávnění, ze kterých se skládá. „*Správné posouzení otázky, kdo je v danou chvíli tou správnou osobou s dispozičními oprávněními v průběhu insolvenčního řízení, může mít leckdy zásadní dopad na celkové posouzení platnosti či neúčinnosti právních úkonů provedených v té které fázi tohoto řízení.*“²³

Obecně platí, že není-li stanoveno insolvenčním soudem jinak, nesmí dlužník od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, nakládat s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku anebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení. V případě peněžitých závazků vzniklých před zahájením insolvenčního řízení platí, že tyto může dlužník plnit jen v rozsahu a za podmínek stanovených InsZ. Uvedené omezení týkající se nakládání s majetkovou podstatou se nevztahuje na úkony nutné ke splnění povinností dle zvláštních předpisů, k provozování podniku v rámci obvyklého hospodaření, k odvrácení hrozící škody, ke splnění procesních sankcí či k plnění zákonné vyživovací povinnosti.²⁴

²² § 2 písm e) InsZ: „majetkovou podstatou se rozumí majetek určený k uspokojení dlužnických věřitelů.“ Pozitivní vymezení majetkové podstaty nalezneme v ustanoveních § 205 a § 206 InsZ. V ust. § 205 je obsažena odchylná úprava pro případ, kdy je insolvenční návrh podává dlužník, a odchylnou úpravu pro případ, kdy jej podává věřitel. Ust. §206 je obsahuje demonstrativní výčet aktiv, která mohou tvořit majetkovou podstatu. InsZ obsahuje také negativní vymezení majetkové podstaty a to v ust. § 207 a § 208. Ust. § 207 InsZ stanoví, že do majetkové podstaty nepatří majetek, který nelze postihnout výkonem rozhodnutí či exekucí, (věci sloužící k podnikání dlužníka ale vyloučeny nejsou). § 208 vymezuje dále majetek nepatřící do majetkové podstaty, tak, že jde o majetek, který podléhá režimu zvláštních předpisů, např. účelové dotace a návratné výpomoci ze státního rozpočtu. Rovněž definuje majetek, který do majetkové podstaty z povahy věci nepatří. Speciální ustanovení, které omezuje rozsah majetkové podstaty, je obsaženo v § 398 odst. 2 InsZ, kdy při oddlužení zpeněžením majetkové podstaty nenáleží majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení poté, co nastaly účinky oddlužení, není-li stanoveno jinak.

²³ Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon): komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Bek, 2010, s. 6

²⁴ Srov. ust. § 111 odst. 1 a 2 InsZ.

InsZ v ust. § 229 odst. 3 blíže vymezuje osoby s dispozičním oprávněním. Pokud zákon nestanoví jinak, jsou jimi: a) dlužník v době do vyhlášení úpadku; b) dlužník v době od povolení reorganizace; c) dlužník v době od povolení oddlužení (vyjma majetku náležejícího do majetkové podstaty, který slouží k zajištění²⁵); d) insolvenční správce je osobou s dispozičním oprávněním od prohlášení konkursu. Po zrušení konkursu přechází dle ust § 313 odst 1 InsZ oprávnění nakládat se zbývající částí majetkové podstaty a další dispoziční oprávnění na dlužníka.

Předmětem sporu byla otázka, kdo má být osobou s dispozičním oprávněním v období od rozhodnutí o úpadku do rozhodnutí o způsobu řešení úpadku, protože zákon toto výslovně neuvádí. Tuto otázku zodpověděla expertní pracovní skupina pro insolvenční právo²⁶ ve svém stanovisku č. 1 z 10. 1. 2008. Dle závěrů expertní skupiny, je v období od rozhodnutí o úpadku do rozhodnutí o způsobu řešení úpadku osobou s dispozičním oprávněním ve vztahu k majetkové podstatě dlužník, pokud soud nestanoví jinak.

InsZ umožňuje v některých případech omezení dlužníkovi dispozice s některými věcmi nebo právy náležejícími do majetkové podstaty nad rámec omezení dle § 111 InsZ ještě před vyhlášením úpadku. Takové omezení je možné na základě rozhodnutí insolvenčního soudu o předběžném opatření. Společně s předběžným opatřením soud ustanoví IS.²⁷ Aplikace ust. § 113 InsZ o předběžném opatření přichází v úvahu pouze za předpokladu, že omezení dlužníka v nakládání s majetkovou podstatou plynoucí z § 111 odst. 1 InsZ dostatečným, nebo je dlužník nerespektuje, anebo je zde důvodná obava, že je respektovat nebude.²⁸

²⁵ Srov. ust. § 409 odst. 2, věta druhá za středníkem

²⁶ Stálá expertní pracovní skupina pro insolvenční právo byla dne 19. 12. 2007 zřízena ministrem spravedlnosti jako poradní orgán zaměřený na pravidelné komplexní vyhodnocování aplikační praxe a nově zavedených institutů v oblasti insolvenčního práva. Blíže viz. <<http://insolvencni-zakon.justice.cz/expertni-skupina-s22/expertni-skupina.html>>

²⁷ Srov. ust. § 113, které stanoví, že: „*Je-li nutné zabránit v době do vydání rozhodnutí o úpadku změnám v rozsahu majetkové podstaty v neprospěch věřitelů, insolvenční soud může i bez návrhu nařídít předběžné opatření, kterým dlužníkovi uloží, aby nenakládal s určitými věcmi nebo právy náležejícími do jeho majetkové podstaty, nebo rozhodne, že dlužník může nakládat s majetkovou podstatou nebo její částí pouze se souhlasem předběžného správce. Může též nařídít, aby osoby, které mají závazky vůči dlužníkovi, napříště plnění neposkytovaly dlužníkovi, ale předběžnému správci. Současně ustanoví předběžného správce, pokud tak neučinil dříve.* a ust. § 112 InsZ

²⁸ Srov. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 12.3.2009 sp. zn. MSPH 94 INS 3504/2008, 2 VSPH 87/2009-A

Jestliže insolvenční soud rozhodl o předběžném opatření, trvají jeho účinky i po rozhodnutí o úpadku, pokud soud předběžné rozhodnutí nezměnil či zcela nezrušil. V případě, že bude trvat předběžné opatření i nadále, nebo jej soud změnil tak, že stále trvají dlužníková omezení nakládání s majetkovou podstatou, není dlužník oprávněn nakládat s majetkovou podstatou v rozsahu, který je dán rozhodnutím soudu. Právo nakládat s majetkovou podstatou přechází na IS v rozsahu, ve kterém platí omezení dlužníka.²⁹

Specifickou úpravou dispozice dlužníka s majetkovou podstatou je dána prohlášením konkursu. Ve smyslu ust. 246 InsZ přechází prohlášením konkursu na insolvenčního správce nejen oprávnění nakládat s majetkovou podstatou, ale také výkon práv a plnění povinností dlužníka, pokud souvisí s majetkovou podstatou.³⁰ Vymáhat nároky dlužníka týkající se majetkové podstaty včetně jejich zajištění může po prohlášení konkursu pouze IS. Zároveň ve smyslu ust. § 252 odst. 1 InsZ zanikají prohlášením konkursu veškeré jednostranné právní úkony dlužníka týkající se majetkové podstaty (příkazy, pověření, prokura, plné moci aj.), pokud InsZ nestanoví jinak.³¹ Ve smyslu ust. odst. 4 zanikají prohlášením konkursu, pokud se týkají majetkové podstaty, také dosud nepřijaté návrhy dlužníka na uzavření smlouvy a dlužníkovu přijetí návrhů smluv, a pokud na jejich základě již smlouva nevznikla. Návrhy smluv, které dlužník v době prohlášení konkursu ještě nepřijal, může přijmout jen IS. Nelze opomenout ani ust. § 248 odst. 1 InsZ, dle kterého jsou dlužníkovi věřitelé (a to i ti, kteří nejsou účastníky insolvenčního řízení) oprávněni po prohlášení konkursu uplatnit svá práva (pohledávky aj.) pouze způsobem a za podmínek InsZ.

Jak jsem uvedl již na začátku této části práce, nestanoví-li zákon jinak, je dlužník od povolení reorganizace osobou s dispozičním oprávněním k majetkové podstatě. Jednou z výjimek, kdy InsZ stanoví jinak, je ve smyslu ust. § 332 InsZ rozhodnutí insolvenčního soudu o zákazu či omezení dlužníka nakládat s majetkovou podstatou.

²⁹ Srov. ust. § 140 odst. 1

³⁰ IS vykonává zejména akcionářská práva spojená s akciemi zahrnutými do majetkové podstaty, rozhoduje o obchodních tajemstvích a jiné mlčenlivosti, vystupuje vůči dlužníkovým zaměstnancům jako zaměstnavatel, zajišťuje provoz dlužníkovu podniku, vedení účetnictví a plnění daňových povinností.

³¹ Ve smyslu ust. § 252 odst. 2, 3 „osoba, které dlužník udělil příkaz, pověření nebo plnou moc, musí v případě, že je nebezpečí z prodlení, pokračovat v obstarávání jeho záležitostí, kterých se tyto jeho úkony týkají, a to až do doby, než se jejich obstarávání ujme IS. Prohlášení konkursu není samo o sobě důvodem zániku pověření a plných mocí udělených dlužníkem pro insolvenční řízení.“

Insolvenční soud rozhoduje na základě návrhu věřitelského výboru či IS.³² Další výjimkou je ve smyslu ust. § 353 odst. 1 InsZ omezení dispozičního práva dlužníka ve prospěch jiných osob na základě schváleného reorganizačního plánu. Sluší se dodat, že omezení, ke kterým došlo ze zákona nebo rozhodnutím insolvenčního soudu v dosavadním průběhu řízení zanikají účinnosti reorganizačního plánu.

Specifika pro dispoziční oprávnění dlužníka oproti obecné úpravě obsahuje také zvláštní úprava institutu oddlužení. Ve smyslu ust. § 409 InsZ má dlužník v době od schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře dispoziční oprávnění k příjmům, které po schválení oddlužení získá. S těmito příjmy je ale povinen nakládat způsobem uvedeným v rozhodnutí o schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře. Dlužník má také od právní moci rozhodnutí o schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře, dispoziční oprávnění nakládat s majetkem náležejícím do majetkové podstaty v době schválení oddlužení. Výjimku tvoří majetek sloužící k zajištění.³³

Ve smyslu ust. § 412 vyplývají dlužníku po dobu trvání oddlužení plněním splátkového kalendáře, i další povinnosti spojené s dispozičním oprávněním. Dlužník je povinen zejména a) zpeněžit hodnoty získané dědictvím a darem a jejich výtěžek, stejně jako jiné své mimořádné příjmy, použít k mimořádným splátkám nad rámec splátkového kalendáře; b) nezatajovat žádný ze svých příjmů a na žádost insolvenčního soudu, insolvenčního správce nebo věřitelského výboru předložit k nahlédnutí svá daňová přiznání za období trvání plánu oddlužení; c) neposkytovat nikomu z věřitelů žádné zvláštní výhody; d) nepřijímat na sebe nové závazky, které by nemohl v době jejich splatnosti splnit a za d) povinnost přijmout dar či dědictví, pokud IS nedal souhlas k nepřijetí (tato povinnost vyplývá ze skutečnosti, že její porušení je sankcionováno neplatností právního úkonu, kterým došlo k odmítnutí).

³² Ve smyslu ust. § 332 odst. 1 InsZ se bude se jednat o případy, kdy vznikne pochybnost o poctivém jednání či odborné způsobilosti dlužníka nebo osob jednajících jeho jménem.

³³ Ve smyslu ust. § 409 odst. 3 „majetek, který slouží k zajištění, zpeněží insolvenční správce po schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře, nejdříve však po zjištění pravosti výše a pořadí zajištěné pohledávky, požádá-li o to zajištěný věřitel. Výtěžek zpeněžení vydá zajištěnému věřiteli; přitom postupuje obdobně podle ustanovení o zpeněžení zajištění v konkursu.“

Výše uvedená omezení dispozičního oprávnění dlužníka ve vztahu k majetkové podstatě se vztahují na dobu po zahájení insolvenčního řízení. Porušení dispozičního oprávnění po zahájení insolvenčního řízení spojuje InsZ s jejich neúčinností či neplatností. Nicméně dlužník, pokud je v úpadku, je v dispozici se svým majetkem omezen i před zahájením insolvenčního řízení. Takové omezení se vztahuje i na právní úkony týkající se majetku dlužníka, které mohou vést k dlužníkovu úpadku. Tato omezení vyplývají z ust. § 235, § 240, § 241a § 242 InsZ, které blíže vymezují právní úkony dlužníka, jež InsZ pro potřeby insolvenčního řízení vymezuje jako neúčinné a kterým je možné za splnění zákonných podmínek úspěšně odporovat.

Dlužník je tak omezen v dispozičním oprávnění ke svému majetku ve vztahu k právním úkonům, kterými je zkracována možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodnění některého z nich na úkor jiných a jedná se: a) o právní úkon bez přiměřeného protiplnění; b) zvýhodňující právní úkon; c) úmyslně zkracující právní úkon d) aj.³⁴

O neplatnosti, odporovatelnosti a neúčinnosti právních úkonů dlužníka v době před zahájením insolvenčního řízení, kdy byl dlužník již v úpadku, či k jeho úpadku vedly a právních úkonů po zahájení insolvenčního řízení je blíže pojednáno v části práce upravující tuto problematiku.

³⁴ Srov. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 9. 2010, sp.zn.15 Cmo 72/2010

3. Pojem právního úkonu

Protože je tato práce zaměřena na neplatnost a neúčinnost právních úkonů dlužníka, je namístě krátké vymezení pojmu právního úkonu. Právní úkon je druhem právní skutečnosti, který spočívá v projevu vůle fyzické nebo právnické osoby a který směřuje ke vzniku, změně či zániku subjektivních práv a právních povinností či ke způsobení jiných právních následků, které předpisy s takovým projevem vůle spojují. Podstatným znakem právního úkonu je jednota vůle a její projev, z čehož vyplývá, že bez vůle a jejího projevení navenek se nemůže jednat o právní úkon.³⁵ Oproti tomu není právním úkonem např. faktická činnost, která nenaplnuje definici právního úkonu.³⁶

Vůle je psychický vztah jednajícího subjektu k určitému chtěnému následku a jako takový je nezbytným předpokladem vzniku právního úkonu. Je nutné zkoumat, zda osoba, která určitým způsobem jednala, měla či neměla svou vlastní vůli, resp. zda určitý projev vůle takové osoby byl učiněn svobodně nebo k němu došlo za jiných okolností. Svoboda vůle jednající osoby je pak nezbytnou podmínkou platnosti právního úkonu. Na rozdíl od svobody vůle jednající osoby není nezbytnou podmínkou platnosti právního úkonu vůle konkrétního subjektu, o jehož právní úkon se jedná.³⁷

Aby mohla samotná vůle vést ke vzniku právního úkonu, musí být projevena navenek, tedy musí být seznatelná jiným osobám a musí směřovat ke vzniku, změně nebo zániku těch práv a povinností, které právní předpisy s takovým projevem vůle spojují. *„Existují ovšem situace, v nichž i projev vůle, který by za jiných okolností byl právním úkonem, a tudíž by i přivodil právní následky, žádné právní následky nepřivodí. Jsou to zejména situace tzv. společenských úsluh, ale může jít i o jednání jiná (např. výuka, hraní apod.).“*³⁸

³⁵ Srov.: Knapp, V.: *Teorie práva*, 1. vydání. Praha, C.H.Beck 1995, str. 142, Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 118-119

³⁶ Blíže: Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 319

³⁷ Srov.: Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 238

³⁸ Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 238

Samotný projev vůle může jednatel učinit jak určitým konáním, tak opomenutím, a to výslovně či nevýslovně (konkludentně).

K výslovnému projevení vůle je třeba řadit projev vůle použitím slov, bez ohledu na to, zda jich bylo užito formou ústní či písemnou. Písemnou formou projevení vůle může být nejen písmo obyčejné, ale také znakové či slepecké, psané rukou či na stroji, může být užito i dalších prostředků. Pro výslovné právní úkony je vždy důležité jejich jazykové vyjádření, resp. co jednatel navenek vyjádřil a je nutné vzít v úvahu také samotnou vůli jednatel, pokud není v rozporu s tím, co bylo vyjádřeno. Pokud je mezi tím, co bylo vyjádřeno a samotnou vůlí jednatel rozpor, pak má jazykové vyjádření přednost.³⁹

Pokud mluvíme o projevení vůle konkludentně, tedy nevýslovně, máme tím na mysli projevení vůle bez užití slov. S nevýslovným projevením vůle je nepochybně spojeno určité omezení v tom, že takový projev vůle nemůže vzbuzovat žádnou pochybnost o tom, co bylo projeveno, resp. jaká byla vůle jednatel osoby. Pochybnost tak nebude vzbuzovat např. roztrhání či spálení listiny obsahující právně relevantní text či nesouhlasné otáčení hlavy ze strany na stranu. Konkludentními úkony rozumíme také jiné faktické jednání, kterým je např. jednání ve smyslu § 43c odst. 1 OZ, předání vypůjčené věci jejímu vlastníkovi, tedy právní úkon, který představuje splnění závazku z výpůjčky, aj.⁴⁰

Nevýslovné právní úkony vykládáme podle toho, co obvykle vyjadřují, co znamenají, co z konkludentního projevu vůle bývá většinou dovozováno. Při takovém výkladu je nutné přihlížet nejen k vůli toho, kdo právní úkon učinil, ale je nutné chránit dobrou víru toho, komu byl právní úkon určen.⁴¹ Obchodní zákoník, resp. jeho ust. § 266 ObchZ⁴², je v otázce výkladu projevu vůle přesnější. Dle tohoto ust. zákona je kladen důraz nejen na určitost projevu vůle, ze kterého musí vyplývat, jaký je sledovaný cíl projevené vůle, resp. k jakému cíli projevená vůle směřuje. Podstatou je zjištění

³⁹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1569/1999, Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2002, sp.zn. 33 Odo 311/2001, Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 241-242

⁴⁰ Srov. Fiala, J., a kol., *Občanské právo hmotné, třetí opravené a doplněné vydání*, Brno, MU v Brně, 2002, s. 27; Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 241

⁴¹ Srov. Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 242

⁴² Srov. ust. § 266 ObchZ

úmyslu jednajícího, a pokud tento nelze v konkrétním případě zjistit, je nutné vycházet z toho, jaký význam se obecně přikládá použitým výrazům dle obchodních zvyklostí a z úvahy, jakou představu by měl o obsahu a dosahu právního úkonu běžný podnikatel, pokud by mu byl určen. U dlouhotrvajících obchodněprávních vztahů je nutné přihlížet také k určité obchodní praxi či zvyklostem mezi jeho účastníky.⁴³

Jak dále vyplývá z ust. § 266 odst. 4 ObchZ, „*projev vůle, který obsahuje výraz připouštějící různý výklad, je třeba v pochybnostech vykládat k tíži strany, která jako první v jednání tohoto výrazu použila.*“ Toto ustanovení zákona je určitým ochranným mechanismem poctivého obchodního styku, jehož úloha nastává až v momentě, kdy věc nelze posoudit dle okolností případu, obchodních zvyklostí, obchodní praxí účastníků právního vztahu či jiným způsobem a existují zde pochybnosti o významu takového výrazu.

Jak jsem uvedl již výše a jak vyplývá také z ust. § 35 odst. 1 OZ⁴⁴, lze projev vůle učinit také opomenutím, tedy nekonáním. Často se tak jedná o právní úkony učiněné mlčky. Nicméně je třeba poznamenat, že mlčení samo o sobě nemůže znamenat projev vůle. Zásada kdo mlčí, souhlasí, se v právu neuplatní. Naopak v právu platí, že u toho kdo mlčí, nelze předpokládat, že souhlasí.⁴⁵ To platí i v případě, kdy jednající ve svém návrhu stanoví jednostrannou domněnku, že mlčení adresáta, kterému byl právní úkon směřován, bude považovat za akceptaci takového návrhu. Pokud ale jednající ve svém návrhu naopak stanoví, že v případě, kdy neodpoví adresát do určité doby na návrh, bude mít navrhovatel za to, že návrh adresát odmítá, jedná se o právně relevantní mlčení spojené s vyjádřením vůle adresáta návrh nepřijmout.⁴⁶ V souladu s ustálenou rozhodovací praxí soudů lze považovat mlčení za projev vůle pouze v těch případech, kdy lze s ohledem na okolnosti případu s určitostí vyvodit závěr, že jím byla projevena vůle určitého obsahu.⁴⁷

⁴³ Srov. Štenglová, I. Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 11. vydání. Praha : C.H.Beck, 2006, s. 992

⁴⁴ Znění ust. § 35 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb. občanský zákoník: „*Projev vůle může být učiněn jednáním nebo opomenutím.....*“

⁴⁵ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2009, sp.z. 22 Cdo 4441/2007

⁴⁶ Srov. Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 123

⁴⁷ Srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009. s. 326

3.1. Náležitosti právních úkonů

Aby mohl projev vůle vést k právním následkům zamýšleným jednající osobou a mohl tak být platným právním úkonem, musí mít všechny zákonem stanovené náležitosti právního úkonu. Splněním zákonem stanovených náležitostí právního úkonu dochází k tomu, že právní úkon působí právní následky jednající osobou zamýšlené.

Předpokladem platnosti právních úkonů je splnění těchto náležitostí: náležitosti osoby (způsobilost k právním úkonům, absence duševní poruchy), náležitosti vůle a jejího projevu (právní úkon musí být učiněn svobodně, vážně, určitě a srozumitelně, prost omylu a v občanskoprávních vztazích prost tísně), náležitosti předmětu právního úkonu (jeho možnost, dovolenost) a náležitosti obsahu právního úkonu.⁴⁸ O důsledcích vad náležitostí právních úkonů pojednávám podrobněji v příslušné části této práce.

3.2. Druhy právních úkonů

Právní úkony lze třídit podle různých kritérií. Jedním z kritérií třídění právních úkonů je třídění dle počtu stran, které projevují svoji vůli, a to na právní úkony jednostranné, dvoustranné a právní úkony vícestranné. Jednostranné právní úkony jsou spojené s projevem vůle pouze jedné strany bez ohledu na to, zda tuto jednu stranu tvoří jeden subjekt, či více subjektů (např. veřejnou soutěž podle ust. § 847 OZ může vyhlásit více osob, které ale dohromady vystupují jako vyhlášovatel). Občanské právo připouští jednostranné právní úkony tam, kde projevy vůle jedné strany nezasahují do práv jiných osob (např. veřejný návrh na uzavření smlouvy dle § 276 ObchZ), anebo kde se sice práv jiných osob dotýkají, ale ty mohou jejich právním účinkům čelit (např. závěť, při které má dědic v okamžiku smrti testátora možnost odmítnout dědictví), anebo jestliže se právní účinky projevu vůle jedné strany sice dotýkají práv jiných osob, avšak k tomu je opravňuje zákon či dohoda stran (např. možnost odstoupení od smlouvy při naplnění podmínek ust. § 344 a násl. ObchZ.).⁴⁹ Dvoustranné právní úkony pak vyžadují shodný projev vůle dvou stran a vícestranné právní úkony se vyznačují vzájemným a shodným projevem vůle více stran.

⁴⁸ Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 130

⁴⁹ Srov. Fiala, Josef, Kindl, Milan a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 130 ISBN 978-80-7380-058-1; Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 318

Právní úkony se dále třídí podle toho, zda projev vůle je někomu adresován nebo neadresován. Podle tohoto třídění rozeznáváme právní úkony adresované, vyznačující se tím, že projev vůle je adresován jinému subjektu a právní následky nastanou v momentě, kdy takový projev vůle dojde adresátovi (např. návrh na uzavření kupní smlouvy), a neadresované, vyznačující se tím, že působí právní následky již samotným projevem vůle a není zde podmínkou, aby projev vůle došel jinému subjektu (např. veřejná soutěž).

Právní úkony lze dále třídít podle toho, zda zákon či dohoda účastníků pro takový právní úkon, resp. pro jeho vznik stanoví zvláštní formu či nikoli. Mluvíme pak o právních úkonech formálních (např. zákon v ust. § 630 odst. 2 ObchZ vyžaduje písemnou formu pro Smlouvu o nájmu dopravního prostředku) a právních úkonech neformálních. Jestliže zákon pro některý právní úkon nestanoví určitou formu, pak platí, že může být proveden v jakékoli formě.

K dalšímu třídění již pouze okrajově uvádím třídění na právní úkony úplatné či bezplatné, právní úkony kauzální či abstraktní nebo právní úkony mezi živými či pro případ smrti apod.

3.3. Právní úkony v pojetí NOZ

Nový občanský zákoník opouští od stávajícího pojetí právního úkonu, který byl do našeho právního řádu zavedený občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb. Osnova NOZ se vrací k tradičnímu českému právnímu pojmosloví a tedy i k pojmu právní jednání, který je po jazykové stránce výstižnější. Dle NOZ dochází také ke změně koncepce v tom směru, že NOZ na rozdíl od OZ, který upravil definici právního úkonu, se o definici právního jednání nesnaží. NOZ pouze stanoví, jaké má právní jednání právní následky s tím, že právně jedná osoba projevující vůli konáním nebo opomenutím, výslovně nebo konkludentně, a to, jak vyplývá z ust. § 551 a násl. NOZ, nejen vážně a svobodně, ale také dostatečně určitě a srozumitelně. Stále platí, že nastoupení účinků právního jednání (nebo jejich odpadnutí) lze vázat na splnění podmínky nebo doložení

času. Je zachováno také základní pravidlo, že adresované právní jednání nabývá účinnosti dojitím do sféry adresáta aj.⁵⁰

Závěrem je třeba zdůraznit, že problematika právních úkonů je složitým teoretickoprávním pojmem, který přesahuje rozsah tématu této diplomové práce.⁵¹

⁵⁰ Blíže: Důvodová zpráva – konsolidovaná verze k 1.3.2012 – k zákonu č. 89/2012 občanský zákoník

⁵¹ Blíže: Knapp, V.: *Teorie práva*, 1. vydání. Praha, C.H.Beck 1995, str. 142-143

4. Obecně o neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů dlužníka

Jak jsem uvedl již v předchozí části této práce, právní úkon musí naplňovat určité náležitosti. Absence náležitostí právního úkonu má za následek existenci vad právního úkonu a v takovém případě se jedná o právní úkon, který není bezvadný. Podle závažnosti vady se posuzuje, jaký vliv má vada na účinnost právního úkonu. Mluvíme pak o právních úkonech zdánlivých (nicotných), neplatných absolutně či relativně, odporovatelných (neúčinných) a právních úkonech, od kterých je možné odstoupit.

S vadou právního úkonu spojuje právní řád určité důsledky. Na vady právních úkonů je třeba pohlížet nejen dle právní úpravy jednotlivých právních odvětví, ale také z pohledu občanského práva. Na občanské právo hmotné jako civilní právní předpis obecné povahy navazují další speciální právní předpisy, které blíže upravují určitou problematiku. Mezi tyto speciální právní předpisy civilního práva řadíme zejména obchodní zákoník, insolvenční zákon, zákoník práce aj. V otázce, zda určitý právní úkon trpí vadou či nikoli, je třeba aplikovat úpravu občanskoprávní. V případě, že je tento konkrétní právní vztah upraven některým ze speciálních právních předpisů, je také třeba aplikovat úpravu speciálního právního předpisu k OZ. Jestliže určitý právní vztah není upraven speciálním právním předpisem, pak postačí aplikace pouze ustanovení OZ o vadách právního úkonu.

V této části práce o obecné úpravě neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů pojednávám obecně o těchto institutech s tím, že o specifikách pro insolvenčního řízení blíže pojednám v další části této práce. Zmíněna je také problematika zdánlivých právních úkonů.

4.1. Zdánlivé právní úkony

Projevy vůle, u kterých absentují náležitosti právních úkonů, resp. takové, kterým chybí některé z pojmových znaků právního úkonu (např. vůle, její projev), nazýváme zdánlivými neboli nicotnými právními úkony. Jedná se o chování, které budí zdání, že jde o právní úkon, ale s ohledem na zásadní vady se o právní úkon nejedná. Příkladem

zdánlivého jednání je zpravidla označováno příkyvováním spícího člověka⁵², které jistě nebude souhlasným projevem vůle této osoby, a to ani přesto, že by se mohlo zdát např. při pohledu z dálky, že člověk skutečně souhlasně pokyvuje. Protože v případech nicotnosti právního úkonu zcela absentuje vůle, je nemožné dodatečné zhojení vad takového právního úkonu (konvalidace), dodatečné schválení vadného projevu vůle (ratihabice), je také nemožná přeměna vadného právního úkonu na jiný platný právní úkon (konverze). Soudní praxe zdánlivé právní úkony posuzuje jako absolutně neplatné, tedy jako právní úkony, které nepůsobí právní následky. OZ pojmu zdánlivý či nicotný právní úkon nepoužívá.⁵³ Změna ale přijde účinností NOZ.

Zajímavý je pohled autorů článku: „Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu“, vydaném v časopise Právní rozhledy, zejména jeho část, ve které se autoři zabývají tím, jak absurdním závěrům může vést zaměňování nicotnosti s neplatností, resp. nahlížení na neexistující úkony, jako by učiněny byly. V příkladech autory uváděných tito dokumentují, k jakým závažným následkům může vést nepochopení institutu nicotnosti, ať již ze strany normotvůrce, občanskoprávní teorie či právní praxe. Jak na závěr autoři sami poukazují, rozlišovat nicotnost od neplatnosti je praktickou otázkou, s níž se můžeme (zejména díky „elektronizaci“ právních úkonů) setkat v reálném životě.⁵⁴

4.2. Neplatnost právních úkonů

Neplatné jsou právní úkony, které nemají všechny náležitosti, jaké zákon pod sankcí neplatnosti vyžaduje. V takovém případě se jedná o stav, kdy právní úkon sice vznikl, existuje, ale z důvodu existence vady je neplatný. Právní následky takového

⁵² Srov. Eliáš, K. *Projev soukromé vůle v osnově občanského zákoníku*. In: *Sborník statí z diskusních fór o rekonstrukci občanského práva*. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 200.

⁵³ Srov. Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 140; Fiala, J., a kol., *Občanské právo hmotné*, třetí opravené a doplněné vydání, Brno, MU v Brně, 2002, s. 35

⁵⁴ *Radek Ruban, Pavel Koukal: Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu, Právní rozhledy č. 23, 2011, s. 857: Jedním z příkladů autory uváděném je situace, „kdy namísto spotřebitele A „uzavře“ kupní smlouvu s použitím prostředků komunikace na dálku osoba B (§ 53 OZ), která rovněž převezme zboží. Kupní cena bude hrazena z prostředků, které osoba B získala na základě smlouvy o spotřebitelském úvěru uzavřené rovněž namísto spotřebitele A. Spotřebitel A se o této skutečnosti dozví až po uplynutí tří let. Pokud odhlédneme od toho, že již dávno uplynula lhůta pro odstoupení od kupní smlouvy (§ 53 odst. 7 OZ), stejně jako lhůta pro odstoupení od smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr (§11 odst. 1 zákona o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákon), je pro spotřebitele v režimu relativní neplatnosti fatální právě uplynutí lhůty rozhodné pro „napadení“ platnosti kupní smlouvy, která je však z hlediska občanskoprávní teorie nicotná, neboť šlo o „projev ne-vůle“ (non negotium).“*

právního úkonu tedy nenastanou. Rozlišujeme pak absolutní a relativní neplatnost právních úkonů.

4.2.1 Absolutní neplatnost právních úkonů

Absolutně neplatné právní úkony jsou spojeny s obzvláště závažnými vadami právního úkonu, resp. vadami, se kterými zákon takovou neplatnost právního úkonu spojuje. Absolutní neplatnost má za následek neplatnost právního úkonu již od počátku (*ex tunc*) a z takového právního úkonu nevznikají pro jeho účastníky ani třetí osoby právní následky, které by za normálních okolností v případě bezvadného právního úkonu nastaly. Jedná se o nejsilnější formu neúčinnosti právního jednání, která působí vůči všem. Samotné zhojení absolutní neplatnosti právního úkonu je v zásadě nemožné. Nelze ale opomenout ust. § 41 OZ, ze kterého vyplývá, že pokud se důvod neplatnosti vztahuje pouze na část právního úkonu, je neplatnou pouze tato část, pokud ji lze oddělit od ostatního obsahu, kdy hovoříme o částečné neplatnosti. Nelze také opomenout ust. § 41a odst. 1 OZ, ze kterého vyplývá, že pokud má právní úkon náležitosti jiného platného právního úkonu, je možné se takového právního úkonu dovolat, jestliže vyjadřuje vůli jednající osoby (byl jí zamýšlen), kdy hovoříme o konverzi neplatného právního úkonu.⁵⁵ Konverzi právního úkonu nelze zaměňovat s konvalidací (zhojením) právního úkonu. Platné právo neumožňuje zpětné zhojení vad absolutně neplatných právních úkonů.⁵⁶ Neplatnost právního úkonu trvá i přes to, že důvod jeho neplatnosti později odpadne. Absolutní neplatnost právního úkonu není možné zhojit ani dodatečným schválením (*ratihabici*).

Obecně platí, že následek absolutní neplatnosti právního úkonu, jak výše uvedeno, nastává přímo ze zákona, a proto není nutné, aby byla vyslovena rozhodnutím soudu. Soud má ale povinnost při hodnocení právního úkonu, který je stížen vadou mající za následek absolutní neplatnost právního úkonu, k této neplatnosti přihlídnout vždy, bez ohledu na to, zda se kterýkoli z účastníků řízení před soudem absolutní neplatnosti

⁵⁵ Srov. Fiala, J., Kindl, M. et al. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2009, s. 177; Fiala, J., a kol., *Občanské právo hmotné, třetí opravené a doplněné vydání*, Brno, MU v Brně, 2002, s. 46; Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2009. s. 334 a 381; Hendrych, D. a kol. *Právní slovník. 3. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2009. s.1488

⁵⁶ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 1999, sp. zn. 22 Cdo 910/1998

právního úkonu dovolává, resp. ji namítá či nikoli.⁵⁷ Nicméně je třeba poznamenat, že je z praktického hlediska žádoucí, aby účastník řízení, kterému je neplatnost právního úkonu ku prospěchu, soud na neplatnost právního úkonu upozornil.

Problematika absolutní neplatnosti tkví také v tom, že absolutní neplatnosti právního úkonu se lze dovolat nebo k ní přihlídnout kdykoli bez časového omezení, což je z hlediska právní jistoty nevyhovující.

Je třeba doplnit, že dojde-li z absolutně neplatného právního úkonu k plnění, je přijaté plnění bezdůvodným obohacením od té doby, kdy bylo poskytnuto, resp. přijato. Toto je důležité zejména pro otázku promlčení nároku na vydání bezdůvodného obohacení, které u absolutní neplatnosti běží již od doby, kdy bylo plněno. U relativní neplatnosti se plnění stává bezdůvodným obohacením až v okamžiku dovolání se neplatnosti.

Vzhledem ke skutečnosti, že obecné důvody neplatnosti právních úkonů platí i pro potřeby insolvenčního řízení, a InsZ obsahuje i zvláštní důvody neplatnosti, je o jednotlivých důvodech neplatnosti právních úkonů dlužníka blíže pojednáno v části práce blíže pojednávající o specifikách neplatnosti právních úkonů v insolvenčním právu.

4.2.2 Relativní neplatnost právních úkonů

„Trpí-li právní úkon vadou, kterou zákon sankcionuje neplatností, přičemž jde o některý z případů vyjmenovaných v ust. § 40a OZ⁵⁸ – tyto jsou dány taxativně a jejich

⁵⁷ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2002, sp. zn. 28 Cdo 1083/2002; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2007, sp. zn. 28 Cdo 161/2007

⁵⁸ „Případy relativní neplatnosti taxativně vymezené v ust. § 40a OZ:

Ust. § 49a - Právní úkon je neplatný, jestliže jej jednající osoba učinila v omylu, vycházejícím ze skutečnosti, jež je pro jeho uskutečnění rozhodující, a osoba, které byl právní úkon určen tento omyl vyvolala nebo o něm musela vědět. Právní úkon je rovněž neplatný, jestliže omyl byl touto osobou vyvolán úmyslně. Omyl v pohnutce právní úkon neplatným nečiní,

Ust. § 140 - Převádí-li se spoluvlastnický podíl, mají spoluvlastníci předkupní právo, ledaže jde o převod osobě blízké. Nedohodnou-li se spoluvlastníci o výkonu předkupního práva, mají právo vykoupit podíl poměrně podle velikosti podílů.

Ust. § 145 odst. 2 - Obvyklou správou majetku náležejícího do společného jmění manželů může vykonávat každý z manželů. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů; jinak je právní úkon neplatný.

Ust. § 479 - Nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků.

*okruh nelze rozšiřovat – je relativně neplatný.*⁵⁹ Relativní neplatnost právních úkonů nenastává oproti neplatnosti absolutní přímo ze zákona. V případě relativně neplatného právního úkonu se jedná o právní úkon, který působí právní následky, a je považován za platný, dokud se ten, kdo je jím dotčen, jeho neplatnosti nedovolá. V případě dovolání se neplatnosti právního úkonu se jedná o adresný právní úkon, který musí naplňovat zákonné předpoklady kladené na právní úkony. Neplatnosti právního úkonu se může dovolat nejen subjekt právního úkonu, ale každý, kdo je či byl právním úkonem, jehož neplatnosti se dovolává, dotčen, resp., na jehož ochranu je sankce neplatnosti stanovena (srov. např. opomenutý podílový spoluvlastník podle § 140 OZ či u společného jmění opomenutý manžel podle § 145 odst. 2 OZ aj.)

Dovolání se neplatnosti právního úkonu je ponecháno na svobodné vůli a vlastním uvážení subjektů, které jsou oprávněny se relativní neplatnosti dovolávat, a to každého z nich samostatně. V případě, že bude některý z oprávněných subjektů chtít využít svého práva dovolat se neplatnosti právního úkonu, musí projev vůle, kterým se dovolává relativní neplatnosti vyjadřovat nejen skutečnost, že se jedná o uplatnění relativní neplatnosti, ale musí z něj být patrné, která vada právního úkonu způsobila relativní neplatnost.⁶⁰

Ust. § 589 - Cenu je třeba sjednat v souladu s obecně závaznými právními předpisy, jinak je smlouva neplatná podle § 40a.

Ust. § 701 odst. 1 - Běžné věci, týkající se společného nájmu bytu, může vyřizovat každý ze společných nájemců. V ostatních věcech je třeba souhlasu všech; jinak je právní úkon neplatný.

Ust. § 775 - Zprostředkovateli patří odměna v dohodnuté výši; odměnu je třeba sjednat v souladu s obecně závaznými právními předpisy, jinak je smlouva neplatná podle § 40a.

Ust. § 852b odst. 2 a 3 - stanoví výčet povinných obsahových náležitostí cestovní smlouvy (blíže viz. citované ust. OZ)

Ust. §40a věta třetí – nebyl-li právní úkon učiněn ve formě, kterou vyžaduje dohoda účastníků

Ust. §40a věta čtvrtá - je-li právní úkon v rozporu s obecně závazným právním předpisem o cenách, je neplatný pouze v rozsahu, ve kterém odporuje tomuto předpisu, jestliže se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti dovolá.“.

⁵⁹ Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 263

⁶⁰ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2004, sp. zn. 30 Cdo 437/2003; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2008, sp. zn. 32 Odo 1535/2006; Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 374; Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 263; Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 141-142; Fiala, J., Kindl, M., et al. *Občanský zákoník. Komentář*. I. díl. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 235-236,

Obecně platí, že dovolat se relativní neplatnosti je třeba vůči všem, kteří jsou nebo byli účastníky napadeného právního úkonu. Právní účinky dovolání se relativní neplatnosti nastanou poté, kdy projev vůle bude doručen všem těmto účastníkům relativně neplatného právního úkonu.⁶¹

Pro řádné dovolání se relativní neplatnosti platí, že nepostačuje pouhé upozornění na neplatnost během soudního řízení, ale z projevu vůle musí být zcela zřejmé, že neplatnost právního úkonu je napadána, resp. že se jí subjekt dovolává.⁶² Adresátem dovolání se neplatnosti žalobou není soud, a proto se dovolání stává perfektním až v momentě, kdy je žaloba, resp. její kopie, doručena do dispoziční sféry druhé strany.⁶³ „*Sluší se dodat, že není třeba, aby bylo žalováno na neplatnost (roz. relativní); stačí, domáhá-li se žalobce jiného práva, popř. plnění: otázku relativní neplatnosti právního úkonu posoudí soud (k námitce) vždy jako otázku předběžnou.*“⁶⁴ V případě, že se osoba dovolá neplatnosti právního úkonu, nastává relativní neplatnost od počátku, tedy *ex tunc*, což znamená, že na právní úkon se hledí, jako by byl od počátku neplatný.

Právo dovolat se relativní neplatnosti, na rozdíl od neplatnosti absolutní, podléhá promlčení. Promlčecí doba je tříletá a počíná běžet dnem, kdy mohlo být právo vykonáno poprvé.⁶⁵ Pokud trpí relativní neplatností právní úkon, který se řídí obchodním zákoníkem, běží zde speciální čtyřletá promlčecí lhůta, ve které je možné se relativní neplatnosti se dovolat.⁶⁶

Jak vyplývá z ust. § 40a věta druhá OZ, nemůže se neplatnosti (rozuměj relativní) dovolávat ten, kdo ji sám, třeba i nezaviněně, způsobil. Je třeba pouze doplnit, že v případě absolutní neplatnosti tato zásada neplatí.⁶⁷ Nemožnost dovolat se neplatnosti dle

⁶¹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 1997, sp. zn. 2 Cdon 130/96 (PR 4/1998, s. 182)

⁶² Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2266/99; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26.2.2004, sp. zn. 30 Cdo 437/2003

⁶³ Srov. Zuklínová, M., *Právní úkony, §34-§51 občanského zákoníku, Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v tzv. novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*, Praha: Linde Praha, a.s., 2012 s. 54

⁶⁴ Zuklínová, M., *Právní úkony, §34-§51 občanského zákoníku, Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v tzv. novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*, Praha: Linde Praha, a.s., 2012 s. 55

⁶⁵ Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 142

⁶⁶ Srov. ust. § 397 ObchZ

⁶⁷ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 28 Cdo 2600/2006

věty první tohoto odstavce platí i pro právního nástupce osoby, která neplatnost způsobila.⁶⁸

Také v souvislosti s relativní neplatností je třeba upozornit na ust. § 41 OZ, ze kterého vyplývá, že pokud je vadou stížena jen část právního úkonu, bude neplatná pouze tato jeho část, pokud to povaha právního úkonu připouští, resp. pokud ji lze oddělit od ostatních částí právního úkonu.

4.2.3 Zvláštní úprava neplatnosti pro obchodně závazkové vztahy

V rámci úpravy neplatnosti právních úkonů i jejich dopadu na insolvenční řízení je třeba upozornit na zvláštnosti neplatnosti právních úkonů v obchodně závazkových vztazích vyplývající z ust. § 267 ObchZ. Ust. § 267 ObchZ stanoví určitou odchylku od ust. § 39 OZ pro vztahy mezi podnikateli. V případě, kdy jde o ochranu jen jedné strany obchodního závazkového vztahu, uplatní se v tomto vztahu princip relativní neplatnosti, kdy relativní neplatnost nastupuje i za podmínky nedostatku svobody a vážnosti vůle. Z uvedeného vyplývá, že se neplatnosti právního úkonu může dovolávat jen jedna strana, na jejíž ochranu je neplatnost stanovena, a právní úkon je považován za platný do doby, než se jeho neplatnosti oprávněná strana nedovolá. Uvedené pravidlo ovšem nelze aplikovat na smlouvy uzavřené podle části druhé ObchZ, které mají jiný charakter, a které se svým charakterem dotýkají důležitých zájmů třetích osob.⁶⁹

Pro vztahy upravené ObchZ je třeba doplnit také zvláštnosti upravené v ustanoveních § 267 odst. 2 a 3 ObchZ. Dle odst. 2 neplatí ustanovení § 49 občanského zákoníku. *„Jde o implicitní výraz zásady rovnosti založené na profesionalitě účastníků a o akcent na zásadu pacta sunt servanda. Plyne z ní docela jasně hodnotové zaměření ObchZ. Preferuje se ochrana vzniklého právního vztahu před možností jeho zániku, byť je tento vztah pro některou ze stran nevýhodný.“*⁷⁰ V případě tísně v obchodně závazkovém vztahu je tato podnikatelským rizikem podnikatele, a tudíž nezpůsobuje

⁶⁸ Srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I.* § 1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 375; Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné.* 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 142

⁶⁹ Srov. Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář.* 13. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 913; Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I.* § 1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 376

⁷⁰ Josef Bejček: *Některé důsledky zákonného a soudcovského ohledu na „slabou“ a „slabší“ vyjednávací pozici obchodního partnera*, Obchodněprávní revue č. 1, 2011, s. 10

neplatnost právního úkonu. Z uvedeného vyplývá, že od smlouvy uzavřené v rámci obchodního vztahu v tísní za nápadně nevýhodných podmínek, ale jinak bezvadné, nelze odstoupit.⁷¹ V odst. 3 ObchZ stanoví, že: „je-li součástí jinak neplatné smlouvy dohoda o volbě práva nebo tohoto zákona (§ 262) nebo dohoda o řešení sporu mezi smluvními stranami, jsou tyto dohody neplatné pouze v případě, že se na ně vztahuje důvod neplatnosti. Neplatnost těchto dohod se naopak netýká neplatnosti smlouvy, jejíž jsou součástí.“

Zvláštní úpravu neplatnosti právních úkonů v obchodně závazkových vztazích nalezneme také v ust. § 268 ObchZ.⁷² Předmětné ustanovení ObchZ upravuje povinnost náhrady případné škody způsobené neplatností právního úkonu, kdy povinnost nahradit škodu se řídí úpravou ObchZ tak, jako by šlo o škodu způsobenou porušením závazku. Neuplatní se zde tedy princip zavinění dle OZ, nýbrž princip objektivní odpovědnosti, resp. odpovědnosti bez zavinění.

4.3. Neúčinnost (odporovatelnost) právních úkonů

„Účelem institutu odporovatelnosti je jednak preventivně pod hrozbou sankce odrazovat dlužníka od neoprávněného zkracování možnosti věřitelova uspokojování z dlužníkovy majetku, jednak, a to zejména, zajistit občanskoprávní ochranu věřitele před právními úkony dlužníka (fyzické či právnické osoby) v případě, že ke zkrácení věřitele těmito právními úkony dlužníka dojde.“⁷³

Obecná úprava zakotvuje institut odporovatelnosti v ust. § 42a OZ. Její podstatou je zajištění možnosti věřitele domáhat se určení soudem, že právní úkony dlužníka, které zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné.

Ochrana věřitele se dle rozhodovací praxe soudů vztahuje nejen na ochranu před právními úkony učiněnými dlužníkem, ale také před právními úkony jiných osob, které

⁷¹ Srov. Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 13. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 913

⁷² Ust. § 268 ObchZ stanoví, že: „kdo způsobil neplatnost právního úkonu, je povinen nahradit škodu osobě, které byl právní úkon určen, ledaže tato osoba o neplatnosti právního úkonu věděla. Pro náhradu této škody platí obdobně ustanovení o náhradě škody způsobené porušením smluvní povinnosti (§ 373 a násl.).“

⁷³ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I.* § 1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 386

mají povinnost uspokojit věřitele v případě, kdy pohledávku není schopen uspokojit sám dlužník. Těmito osobami jsou ručitelé a další osoby, které jsou v důsledku akcesorické a subsidiární povinnosti zákonem zavázány (zejména z titulů zajištění závazků) uspokojit pohledávku věřitele.⁷⁴

Odporovatelnost právního úkonu spočívá v tom, že odporovaný právní úkon (bez ohledu na to, zda se jedná o jednostranný, dvoustranný či vícestranný právní úkon), jenž je platným právním úkonem, ztrácí pravomocným rozhodnutím soudu ve stanovených případech svoji účinnost, resp. stává se neúčinným jen vůči věřiteli a vůči třetím osobám zůstává v platnosti. Právě z důvodu ztráty právních účinků jen vůči věřiteli jsou odporovatelné právní úkony nazývány relativně neúčinnými. Obecně lze odporovat právním úkonům, kterými došlo či má dojít ke zmenšení majetku dlužníka, a také právním úkonům, které mají za následek, že se majetek dlužníka nezvětší (např. odmítnutí dědictví aj.) a jestliže v důsledku nich nastalé zmenšení majetku má současně za následek, že věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoli by se bez těchto právních úkonů z majetku dlužníka uspokojil.⁷⁵ Pro případ neplatnosti právního úkonu je třeba doplnit, že těmto nelze úspěšně odporovat, a to z důvodu neexistence právních účinků právního úkonu, kdy nemůže dojít neplatným právním úkonem ke zkrácení pohledávky věřitele.⁷⁶

Z výše uvedeného vyplývá, že: *„neúčinnost právního úkonu nikdy není absolutní (erga omnes), nýbrž vždy působí jen ve prospěch určitého okruhu subjektů. Tam, kde zákon okruh subjektů, v jejichž prospěch se neúčinnost prosazuje, nepojmenovává výslovně, je nutno tyto subjekty určit (vymezit) podle povahy chráněného práva či vztahu (práva nebo vztahu, v jehož prospěch uplatněný odpůrčí nárok nebo zákonná neúčinnost působí). „Absolutní neúčinnost“ právního úkonu by ve skutečnosti byla jeho absolutní neplatností.“⁷⁷*

⁷⁴ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 1999, sp. zn. 31 Cdo 870/99 (R 52/2000)

⁷⁵ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000

⁷⁶ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000; Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2009. s.386-387; Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek,* Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 269-270;

⁷⁷ Krčmář, Z.: přednáška na téma neúčinnost a odporovatelnost právních úkonů v insolvenční, Karlovy Vary, 7. až 9. června 2012

Bližší vymezení, kdy je možné odporovat právním úkonům dle obecné právní úpravy, jak je obecně upravena ochrana proti odporovatelným právním úkonům či zvláštní úprava odporovatelnosti v obchodním zákoníku aj. zvláštnosti obecné úpravy, by bylo velmi široké a značně by přesahovalo rámec této práce.⁷⁸ Proto je podrobně o institutech neúčinnosti a odporovatelnosti právním úkonům pojednáno pouze v rovině insolvenčního práva v příslušné části této práce.

⁷⁸ Blíže: ust. § 42a OZ; ust. § 478 ObchZ; Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2009, s.384-394; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdo 1703/96 (R 26/2000); Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7.10.1955, sp. zn. Cz 427/55 (R 1/1956); Rozhodnutí Vrchního soudu sp. zn. 11 Cmo 47/96 citované v Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 144; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2011, sp. zn. 21 Cdo 1912/2000 (R 35/2002); Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2003, sp. zn. 29 Odo 767/2002; Jakub Dohnal: *Vybrané aktuální otázky odporovatelnosti v občanském zákoníku*, Právní rozhledy č. 24, 2010, s. 882; Zdeněk Pulkrábek: *Odporovatelnost tzv. ekvivalentních právních úkonů*, Právní rozhledy č. 21, 2009, s. 753

5. Neplatnost a neúčinnost právních úkonů dlužníka v insolvenčním právu

InsZ blíže nestanoví žádné výjimky týkající se hmotněprávních důvodů neplatnosti právních úkonů, a proto v rámci insolvenčního řízení přichází v úvahu aplikace obecných ustanovení upravujících neplatnost právních úkonů OZ, ObchZ, případně dalších speciálních právních předpisů, s přihlédnutím k rozsáhlé judikatuře a literatuře.⁷⁹ Nelze ale opomenout zvláštní případy neplatnosti právních úkonů dlužníka, které učinil v jednotlivých fázích insolvenčního řízení.⁸⁰ Specificky je v InsZ upravena odporovatelnost a neúčinnost právních úkonů pro potřeby insolvenčního řízení, která je doplněním obecné úpravy odporovatelnosti v OZ. Ust. § 234 InsZ upravuje případný střet neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů s tím, že přednost pro potřeby insolvenčního řízení má postup týkající se neplatnosti, z čehož vyplývá, že neúčinnost právního úkonu tak může nastat pouze u platného právního úkonu.

5.1. Neplatnost právních úkonů v insolvenčním právu

InsZ na rozdíl od předešlé úpravy ZKV obsahuje některá zvláštní ustanovení upravující neplatnost právních úkonů týkajících se majetku nebo závazků dlužníka. Cílem této zvláštní úpravy je, aby neplatnost právního úkonu byla zjištěna způsobem, který by vylučoval neodůvodněné zkracování majetkové podstaty. Zvláštní úprava vychází také z toho, že se neplatnost právního úkonu zjišťuje (deklaruje) jen rozhodnutím insolvenčního soudu v rámci incidenčního sporu, jehož je neplatnost právního úkonu předmětem, nebo jako předběžná otázka v insolvenčním řízení či jiném incidenčním sporu.⁸¹ Zejména je třeba poukázat na skutečnost, že pro účely insolvenčního řízení neplatí obecně překážka litispendence nebo-li překážka věci zahájené a v zákonném rozsahu ani překážka rei iudicatae, resp. překážka věci rozhodnuté. *„Po zahájení insolvenčního řízení je k posouzení otázky neplatnosti právních úkonů, které se dotýkají nakládání s majetkem zahrnutým do majetkové podstaty dlužníka nebo závazků dlužníka, oprávněn v prvním stupni insolvenční soud,*

⁷⁹ Srov. Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 488

⁸⁰ Srov. ust. § 246 odst. 4, § 269 aj. InsZ

⁸¹ Srov. Schelleová, I., *Insolvenční zákon: poznámky, prováděcí předpisy, související předpisy*. Praha: Eurounion, 2006, s 171-172

*který vede insolvenční řízení, k němuž se má posuzovaný úkon vztahovat.*⁸² Pokud je v době od zahájení insolvenčního řízení až do jeho ukončení vydáno rozhodnutí jiného soudu, kterým tento jiný soud zjistil neplatnost právního úkonu týkajícího se majetku nebo závazků dlužníka, není insolvenční soud takovým rozhodnutím jiného soudu vázán.⁸³ Pokud je ale takové rozhodnutí jiného soudu vydáno ještě před zahájením insolvenčního řízení, a zároveň před zahájením insolvenčního řízení nabylo právní moci, považuje se takový právní úkon za neplatný i pro insolvenční řízení. Jen v těchto případech se uplatní překážka věci rozhodnuté také v insolvenčním řízení.⁸⁴

5.1.1 Absolutní neplatnost právních úkonů

Obecně o absolutní neplatnosti je blíže pojednáno ve čtvrté části této práce. V této části jsou upravena specifika absolutní neplatnosti právních úkonů v insolvenčním právu a jsou blíže vymezeny jednotlivé důvody absolutní neplatnosti.

Jak vyplývá z ust. § 231 InsZ, posuzuje absolutní neplatnost právního úkonu v insolvenčním řízení sám insolvenční soud. V případě, že je absolutní neplatnost posuzována jako předběžná otázka např. při rozhodování o úpadku, rozhoduje o ní insolvenční soud z úřední povinnosti. Pokud je otázka absolutní neplatnosti sama předmětem řízení v rámci incidenčního sporu, pak zahájení takového sporu předchází návrh k insolvenčnímu soudu. Insolvenční soud při posuzování právního úkonu přihlíží také k jiným než navrhovaným důvodům absolutní neplatnosti. Dovolávat se žalobou účinků absolutní neplatnosti může každý, kdo na tom má právní zájem, a to nejen účastníci právního úkonu.⁸⁵ V rámci insolvenčního řízení jsou k podání žaloby v případě absolutní neplatnosti právního úkonu aktivně legitimováni účastníci insolvenčního řízení blíže vymezení v ust. § 14 a 15 InsZ (vyjma dlužníka, který není osobou s dispozičním oprávněním), insolvenční správce, státní zastupitelství, které vstoupilo do insolvenčního řízení ve smyslu ust. § 35 OSŘ a dlužník v případech, kdy je osobou s dispozičním oprávněním ve smyslu ust. § 2 písm. f) InsZ. K vymezení

⁸² Kozák, J.; Budín, P.; Dadam, A.; Páchl, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář.* Praha: ASPI, a.s., 2008, s. 302

⁸³ Srov. ust. § 231 odst. 1 InsZ

⁸⁴ Srov. ust. § 232

⁸⁵ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 06. 3. 2001, sp. zn. 22 Cdo 797/2000

postavení dlužníka jako osoby s dispozičním oprávněním srovnej část 2. této práce pojednávající o dlužníku jako osobě s dispozičním oprávněním.⁸⁶

Pokud dojde z absolutně neplatného právního úkonu k plnění, je přijaté plnění bezdůvodným obohacením, a to již o od té doby, kdy bylo poskytnuto, resp. přijato. Obecně platí, že takové plnění musí být vráceno v souladu se zásadami bezdůvodného obohacení dle ust. § 451 a násl. OZ. Toto je důležité zejména pro otázku promlčení nároku na vydání bezdůvodného obohacení, které běží již od doby, kdy bylo plněno, na rozdíl od neplatnosti relativní⁸⁷. Ust. § 233 InsZ připouští výjimku z výše uvedené obecné úpravy v případě, kdy nedošlo k obohacení majetkové podstaty (např. již neexistuje hmotný majetek, který dlužník na základě neplatného právního úkonu získal), nebo je požadováno více, než činí toto obohacení. V případě, že insolvenční správce z uvedených důvodů odmítne vydat majetkový prospěch získaný plněním z neplatného právního úkonu, může se druhá strana domáhat jeho vydání vylučovací žalobou, na základě které insolvenční soud rozhodne o případném vyloučení věci či jiné majetkové hodnoty z majetkové podstaty.⁸⁸ Důvodem pro podmínku domáhání se vyloučení excindační žalobou je skutečnost, že insolvenční správce, pokud majetkový prospěch obohacující majetkovou podstatu nevydá, je povinen tento zahrnout do majetkové podstaty.⁸⁹ Je třeba upozornit také na skutečnost, že k vynětí nedůvodně zapsaného plnění z majetkové podstaty neslouží přihláška pohledávky, ale lze jej docílit pouze výše uvedenou vylučovací žalobou podanou dle ust. § 225 InsZ.⁹⁰ Odmítnutí vydat majetkový prospěch insolvenčním správcem se tak týká těch situací, kdy dlužník z neplatného úkonu ničehož nezískal (nepřijal žádné protiplnění či plnění druhé strany se ocitlo mimo majetkovou podstatu).⁹¹

⁸⁶ Blíže také: Kozák, J.; Budín, P.; Páchl, L. *Insolvenční právo aneb Osobní bankroty začínají*, 1. vyd. Brno: Rašínova vysoká škola s.r.o., 2008, s. 117-118; Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 487-490; Kozák, J.; Budín, P.; Dadam, A.; Páchl, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. Praha: ASPI, a.s., 2008, s. 302; výkladové stanovisko č. 1 ze zasedání expertní pracovní skupiny pro insolvenční právo ze dne 10. 1. 2008

⁸⁷ Srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1330

⁸⁸ Srov. ust. § 233 InsZ

⁸⁹ Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 498

⁹⁰ Srov. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 3. 2009 sp. zn. KSUL 69 INS 4837/2008, 1 VSPH 109/2009-P3

⁹¹ Srov. Zelenka, J., *Insolvenční zákon: zákon č. 182/2006 Sb., ve znění zákona č. 312/2006 Sb., č. 108/2007 Sb., č. 296/2007 Sb. a č. 362/2007 Sb.: poznámkové vydání s důvodovou zprávou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2., aktualizované vyd. Praha: Linde, 2008, s. 361

Specifickou je situace v případě absolutní neplatnosti smlouvy, jejímž předmětem je převod vlastnického práva movité či nemovité věci. V tomto případě dochází za splnění i dalších zákonných podmínek k oprávněné držbě věci, která je spojena s možností vydržení takové věci. Vydržecí lhůta, po jejímž uplynutí se oprávněný držitel stává vlastníkem věci, činí u věcí movitých 3 roky a u nemovitostí 10 let.⁹² Lhůta pro vydržení pak běží od data, kdy jsou splněny podmínky pro vydržení, tedy nepřetržitá držba a dobrá víra držitele, že mu věc náleží. Uplynutím vydržecí doby pak dojde ze zákona k přechodu vlastnického práva z původního vlastníka věci na oprávněného držitele i v případech, kdy měla být nabývacím titulem neplatná smlouva.

Na důvody absolutní neplatnosti právních úkonů týkajících se majetku nebo závazků dlužníka pro potřeby insolvenčního řízení se vztahuje obecná úprava neplatnosti právních úkonů občanského zákoníku s tím, že pro obchodněprávní vztahy platí některá specifika, na které bude v textu dále poukázáno, a nelze opomenout některé zvláštní důvody neplatnosti upravené v InsZ. V podkapitolách této části práce o absolutní neplatnosti blíže pojednávám o jednotlivých důvodech absolutní neplatnosti, které jsou upraveny v ustanoveních OZ a InsZ.

5.1.1.1 Absence svobodné vůle

Svobodou vůle se míní svoboda vzniku volního rozhodnutí a svoboda projevu vůle, kdy pro právo je zásadní svoboda jejího projevu. Svobodou vůle je absence vnějších rušivých vlivů, které by při jejich existenci zbavovaly jednající osobu volnosti se rozhodnout, jestli učiní nebo neučiní určitý projev vůle, nebo by zbavovaly takovou osobu svobody rozhodnout se, jak a vůči komu a v jaké formě právní úkon učiní.⁹³

K platnému právnímu úkonu je tedy zapotřebí svobodné vůle. O svobodnou vůli se nejedná a právní úkon je absolutně neplatný v případech donuceného jednání, kdy rozeznáváme donucení fyzické (tzv. vis absoluta) či donucení psychické (tzv. vis compulsiva), označované jako bezprávná výhrůžka.⁹⁴

⁹² Srov. ust. § 134 OZ

⁹³ Srov. Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 130

⁹⁴ Srov. Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 248

Fyzickým donucením (*vis absoluta*) se pak rozumí tělesný nátlak, který má za následek, že jednání není projevem vůle jednajícího, ale jedná se pouze o vůli donucujícího.⁹⁵

Bezprávnou výhrůžkou pak označujeme vynucování něčeho, co nesmí být vynucováno, nebo případ, kdy hrozící osoba hrozí něčím, co není oprávněna provést, anebo je to oprávněna provést, ale nesmí tím hrozit s účelem vynutit si jednání jiné osoby. Není nutné, aby byl také protiprávní cíl sledovaný použitím bezprávné výhrůžky. Dále se musí jednat o výhrůžku takového druhu a intenzity, aby podle okolností případu byla schopna vzbudit u osoby, vůči které směřuje, důvodnou bázeň a musí být adresována té osobě, jejíž právní úkon se vynucuje nebo osobám jí blízkým. Mezi právním úkonem a bezprávnou výhrůžkou musí být příčinná souvislost.⁹⁶

Ve svém rozhodnutí ze dne 26. 8. 2009, sp. zn. 31 Cdo 135/2007 Nejvyšší soud ČR uvedl právní názor, že „*je-li původcem psychického donucení (bezprávné výhrůžky) třetí osoba (a nikoliv druhý účastník smlouvy), je takto ‚vynucený‘ právní úkon absolutně neplatný pro nesvobodu vůle jen tehdy, jestliže druhý účastník smlouvy o existenci tohoto psychického nátlaku nejen věděl, ale též jej využil.*“ Zajímavý je v tomto ohledu článek JUDr. Pavla Vrchy, soudce Nejvyššího soudu ČR. Autor ve svém článku uzavírá, že „*..., právní úkon učiněný v důsledku právně relevantní bezprávné výhrůžky je ve smyslu ustanovení § 37 odst. 1 OZ absolutně neplatný, nezávisle na tom, zda druhý účastník o této právně významné okolnosti, resp. o tomto psychickém nátlaku věděl a využil jej, či nikoli. Opačný závěr, který se dosud v judikatuře (v zásadě) systémem odkazů (nyní již) konstantně zaujímá, podle názoru autora nenabízí základní (materiální) argumentaci, z níž lze takový kategorický úsudek učinit.*“⁹⁷ I přes to, že mne argumentace autora článku zaujala, přikláním se z důvodu větší právní jistoty, ochrany dobré víry druhé smluvní strany a lehké zneužitelnosti takového závěru k rozhodovací praxi soudů a odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu. Pro ujasnění mého názoru na věc bylo důležité také vyjádření JUDr. Zdeňka Krčmáře, předsedy senátu Nejvyššího soudu ČR, který uvádí, že: „*nelze-li při prosazení ‚teorie projevu*

⁹⁵ Srov. Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 248

⁹⁶ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. 2. 2001, sp. zn. 22 Cdo 752/99, Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2009, sp. zn. 31 Cdo 135/2007 (R 28/2010 civ.)

⁹⁷ Srov. Pavel Vrchy: *K otázce neplatnosti právního úkonu pro nedostatek svobody vůle, Právní rozhledy* č. 2, 2010, s. 67

vůle“ pokládat za absolutně neplatné smlouvy, při kterých smluvní strana bez vědomí druhé smluvní strany „podváděla“ dokonce s následky v trestněprávní rovině, pak za použití argumentu a maiori ad minus lze stěžít míti za absolutně neplatné ujednání, při kterém smluvní strana nedala najevo (a druhá smluvní strana ani odjinud nevěděla), že jedná pod psychickým nátlakem někoho třetího. Jinak řešeno, ani zde by neprojevená pohnutka neměla být důvodem neplatnosti právního úkonu.“⁹⁸

5.1.1.2 Absence vážnosti projevu vůle

Projevem vůle majícím vliv na vznik, změnu či zánik práv a povinností jednající osoby není projev vůle, kterým jednající osoba nezamýšlela způsobit určité právní následky. Mluvíme tak o zdánlivém projevu vůle, kdy skutečná vůle jednající osoby zde vůbec není nebo je jiná. Nedostatek vážné vůle je typickým zejména tam, kde jednající osoba projeví svoji vůli navenek např. při divadelní hře, při praktické výuce, v žertu a v jiných obdobných situacích. Vážnost projevené vůle je třeba vždy posuzovat v konkrétních situacích, při kterých byl projev vůle učiněn. Za nevážný lze považovat pouze takový právní úkon, ze kterého je třetím osobám zřejmé, že jednající osoba se nechovala způsobem, který je běžně označován jako činění právního úkonu.⁹⁹

„Projev, který je pouze zdánlivě projevem vůle a ve skutečnosti však tu vůle není anebo skutečná vůle je jiná, je podle § 37 OZ neplatný.“¹⁰⁰ V případě absence vážné vůle je tedy právní úkon absolutně neplatným. Mezi poruchy vážné vůle, které mají či mohou mít za následek neplatnost právního úkonu, patří vnitřní výhrada, předstírané právní jednání a právní jednání učiněné v žertu.¹⁰¹

O vnitřní výhradě se hovoří v případech, kdy projev vůle je učiněn s vnitřním přáním, aby právní následky učiněného projevu vůle nenastaly, a je zde také naděje, že k nim skutečně nedojde. Jednající osoba při projevu vůle sleduje totiž jiný cíl než ten,

⁹⁸ Odlišné stanovisko k rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2010, sp. zn. 31 Cdo 3620/2010 (k otázce platnosti smlouvy uzavřené v důsledku bezprávné výhrůžky) Dostupné z: [http://vrcha.webnode.cz/news/odlisne-stanovisko-k-rozsudku-nejvyssiho-soudu-ze-dne-8-12-2010-sp-zn-31-cdo-3620-2010-k-otazce-platnosti-smlouvy-uzavrene-v-dusledku-bezpravne-vyhruzky-/](http://vrcha.webnode.cz/news/odlisne-stanovisko-k-rozsudku-nejvyssiho-soudu-ze-dne-8-12-2010-sp-zn-31-cdo-3620-2010-k-otazce-platnosti-smlouvy-uzavrene-v-dusledku-bezpravne-vyhruzky/)

⁹⁹ Srov. Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 249

¹⁰⁰ Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 137

¹⁰¹ Srov. Fiala, J., Kindl, M. et al. *Občanský zákoník. Komentář*. I. díl. 1. Vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2009, s. 177

který je skutečně projeven. Jde o případ neshody vůle a projevu v právním úkonu, a to neshody jednostranné vědomé. Je třeba upozornit na to, že v souladu s teorií ochrany důvěry je dovozováno, že vnitřní výhrada nemá vliv na platnost právního úkonu. Nebylo by totiž pro zajištění právní jistoty vhodné, pokud by mohla jednající osoba kdykoli namítat, že jednala s vnitřní výhradou, a proto je právní úkon neplatný. U adresáta projevené vůle se tak uplatní zásada ochrany důvěry v učiněný projev, a proto právní následky nastanou v souladu s učiněným projevem vůle. V případě, kdy ale adresát věděl o vnitřní výhradě, bude se o neplatný právní úkon jednat bezvýhradně.¹⁰² Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2008, sp. zn. 26 Cdo 2188/2006 vyplývá, že o vnitřní výhradu jednoho z účastníků smluvního vztahu, která nemá za následek neplatnost smlouvy pro nedostatek vážnosti vůle, se jedná v případě, že druhé smluvní straně nebyla skutečná vůle jednajícího známa, resp. jí nemohla být s ohledem na okolnosti případu zřejmá.¹⁰³

Existují projevy vůle, které mají navenek působit jako vážně projevené právní úkony, ale ve skutečnosti vážně míněné nejsou, protože nevyjadřují vůli způsobit právní následky. Účastníci takového právního úkonu pouze předstírají určitý právní úkon, ale přitom žádný právní úkon učinit nechtějí, popřípadě chtějí učinit úkon jiný nebo takovým jednáním vzbudit tento dojem u třetích osob apod. Jedná se o předstírání právního úkonu (simulaci). Předstíraným právním úkonem je zastřen jiný právní úkon míněný vážně, např. účastníci simulují kupní smlouvu, ale mají na mysli darovací smlouvu. Darování je pak právním úkonem disimilovaným a kupní smlouva právním úkonem simulovaným. V takovém případě je pak právní úkon simulovaný (v našem případě kupní smlouva) neplatným z důvodu nedostatku potřebné vůle subjektů jej uzavřít a právní úkon zastřený, resp. disimulovaný (darovací smlouva), je platný, pokud není dán jiný důvod neplatnosti. Je třeba upozornit na rozhodovací praxi soudů v případě simulace právních úkonů. Nejvyšší soud rozhodl tak, že není neplatná smlouva v případě, kdy jedna strana právního úkonu předstírá vůli uzavřít smlouvu, ale nepodaří se prokázat, že ve stejném úmyslu jednala i druhá strana.¹⁰⁴ Nebo z jiného rozhodnutí vyplývá, že zastřeným právním úkonem je také smlouva stejného typu jako

¹⁰² Srov. Hendrych, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s.1488; Fiala, J., Kindl, M. et al. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2009, s. 177; Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009. s. 320

¹⁰³ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2008, sp. zn. 26 Cdo 2188/2006

¹⁰⁴ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2009, sp. zn. 32 Cdo 2496/2007

smlouva simulovaná, jejíž podmínky (v rozhodované věci se jednalo o cenu) jsou rozdílné od podmínek uvedených v simulované smlouvě.¹⁰⁵

V případě právního jednání v žertu je třeba poznamenat, že mohou nastat případy, kdy vznikne pochybnost o tom, zda je projevená vůle vážná či nikoli. Může totiž dojít k situaci, kdy s ohledem na okolnosti případu nebude druhé straně zcela zřejmé, že jednající osoba nevyjadřovala svoji vážnou vůli, ale že se jednalo o žert. Druhá strana buď jednání jako žert nepochopila nebo ani pochopit nemohla. Z důvodu právní jistoty je třeba, v případě pochybnosti o tom, jestli jednání bylo míněno vážně nebo se jednalo jen o žert, tuto pochybnost vždy přičíst právě k tíži té osoby, která pochybnost vyvolala, a nikoli k tíži té osoby, které bylo adresováno.¹⁰⁶

5.1.1.3 Absence srozumitelného a určitého projevu vůle

Dnešní právní úprava spojuje vady právního úkonu ve formě nesrozumitelnosti či neurčitosti s jeho absolutní neplatností ve smyslu ustanovení § 37 odst. 1 OZ.

Nesrozumitelný je takový právní úkon, u kterého není možné ani jeho výkladem zjistit, co mělo být po slovní či jiné stránce vyjádřeno, resp. není možné zjistit obsah sdělení jednajícího. Posouzení srozumitelnosti právního úkonu se může vztahovat buď na právní úkon jako celek nebo se může týkat pouze jeho části, která není srozumitelně vyjádřena. Pokud je zde nedostatek ve srozumitelnosti právního úkonu (např. vadné jazykové vyjádření), užijí se nejdříve vykládací pravidla dle ust. § 35 odst. 2,3 OZ.¹⁰⁷ V obchodně závazkových vztazích užijeme vykládacích pravidel dle ust. § 266 ObchZ.¹⁰⁸ V případě, že nebude ani poté možno řádně vyložit vůli jednajícího, resp.

¹⁰⁵ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2006, sp. zn. 29 Odo 3/2005

¹⁰⁶ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1912/2003

¹⁰⁷ Ust. § 35 odst. 2,3, OZ stanoví, že: *Právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem. Právní úkony vyjádřené jinak než slovy se vykládají podle toho, co způsob jejich vyjádření obvykle znamená. Přitom se přihlíží k vůli toho, kdo právní úkon učinil, a chrání se dobrá víra toho, komu byl právní úkon určen.*

¹⁰⁸ Ust. § 266 ObchZ stanoví, že: *(1) Projev vůle se vykládá podle úmyslu jednající osoby, jestliže tento úmysl byl straně, které je projev vůle určen, znám nebo jí musel být znám. (2) V případech, kdy projev vůle nelze vyložit podle odstavce 1, vykládá se projev vůle podle významu, který by mu zpravidla přikládala osoba v postavení osoby, které byl projev vůle určen. Výrazy používané v obchodním styku se vykládají podle významu, který se jim zpravidla v tomto styku přikládá. (3) Při výkladu vůle podle odstavců 1 a 2 se vezme náležitý zřetel ke všem okolnostem souvisejícím s projevem vůle, včetně jednání o uzavření smlouvy a praxe, kterou strany mezi sebou zavedly, jakož i následného chování stran, pokud to*

nepodaří se zjistit obsah sdělení jednající osoby, je nutné dovodit neplatnost právního úkonu, či jeho části.¹⁰⁹

V případě neurčitosti se jedná o takovou vadu právního úkonu, kdy právní úkon je sice po jazykové stránce srozumitelný, ale jeho obsah je nejednoznačný a tím neurčitý. Nelze tedy spolehlivě a přesně zjistit jeho obsah a tuto neurčitost není možné odstranit ani užitím výkladových pravidel (ust. § 35 odst. 2,3 OZ; ust. § 266 ObchZ) či aplikací dispozitivních ustanovení zákona.¹¹⁰ Obsah neurčitého právního úkonu lze pak vykládat různým způsobem, čímž není možné přesně určit např. právo či povinnost z právního úkonu vyplývající, nebo nelze přesně určit konkrétní předmět nebo subjekt.

Právní úkon musí být určitý objektivně a nestačí tedy pouze určitost subjektivní, z čehož vyplývá, že nestačí, že je určitý pro smluvní strany, ale je zde požadavek na to, že takový právní úkon musí být určitý i třetím osobám, které smluvní stranou nejsou.¹¹¹ Jde např. o případy, kdy ve smlouvě o převodu nemovitosti jsou nemovitosti neurčitě určeny, a to i přes to, že účastníkům bylo zřejmé, které nemovitosti jsou předmětem převodu. Jestliže je např. v kupní smlouvě pozemek uveden bez parcelního čísla, je taková smlouva neurčitá a tedy absolutně neplatná i v případě, že pozemky jsou ve smlouvě specifikovány jiným způsobem.¹¹²

Pro splnění požadavku určitosti vymezení předmětu právního úkonu postačí písemný odkaz na jinou listinu, ze které lze předmět právního úkonu dostatečně poznat.¹¹³ „Není ani rozhodující, zda listina, na niž bylo odkázáno, zachycuje platný či neplatný právní úkon, ale skutečnost, zda tato listina dotváří posuzovaný právní úkon tak, aby jej bylo možno považovat za určitý a srozumitelný, a tudíž i platný“.¹¹⁴

připouští povaha věcí. (4) Projev vůle, který obsahuje výraz připouštějící různý výklad, je třeba v pochybnostech vykládat k tíži strany, která jako první v jednání tohoto výrazu použila.

¹⁰⁹ Srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I.* § 1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 337

¹¹⁰ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2001, sp. zn. 28 Cdo 883/2001, Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2006, sp. zn. 29 Odo 573/2005

¹¹¹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2333/2007; Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář.* 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 249

¹¹² Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2001, sp. zn. 33 Odo 273/2001

¹¹³ Srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I.* § 1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 337

¹¹⁴ Blíže: Tomáš Dvořák: *Neplatnost prohlášení vlastníka budovy ve světle názorů právní doktríny a praxe*, Soudní rozhledy č. 12, 2010, s. 433

S neurčitostí právních úkonů se můžeme setkat také při ujednání o smluvní pokutě, kdy smlouva obsahuje např. ujednání o tom, že „*v případě hrubého porušení smluvní povinnosti kupujícím či prodávajícím je druhá smluvní strana oprávněna uplatnit smluvní pokutu*“. Neurčitost lze spatřovat nejen v nedostatečném vymezení hrubého porušení smluvní povinnosti, které jsou sankcionovány smluvní pokutou, ale také v neurčitém stanovení výše smluvní pokuty. Ze závěrů soudní praxe vyplývá, že je neplatné ujednání o smluvní pokutě sjednané pro případ hrubého porušení smluvní povinnosti v případě, kdy není sjednáno, která konkrétní povinnost je takto zajištěna a co je hrubým porušením smluvní povinnosti. V případě určitosti ujednání o smluvní pokutě zákon nepožaduje předem pevně stanovenou výši, ale vyžaduje, aby bylo v době uzavření smlouvy zcela zřejmé, jakým způsobem bude v případě porušení stanovených povinností výše smluvní pokuty zjištěna.¹¹⁵ Neurčitost smluvní pokuty bývá velmi často důvodem pro popření přihlašované pohledávky věřitele, resp. její části v insolvenčním řízení.

I v případě neurčitosti platí, že je-li neurčitá pouze část právního úkonu, která není jeho podstatnou náležitostí a je možné ji oddělit od právního úkonu jako celku, vztahuje se neurčitost pouze na tuto část právního úkonu a právní úkon ve zbývající části je bezvadný, samozřejmě netrpí-li jinými vadami.¹¹⁶

5.1.1.4 Nemožnost plnění

Možností rozumíme samotnou možnost určitého plnění, které má být předmětem smluvního vztahu. Pro platnost právního úkonu je nezbytné, aby sjednané plnění bylo možné. Nemožnost plnění nastává i v případech, kdy je splnění značně obtížné, že nelze od povinného oprávněně vyžadovat, aby přes tyto obtíže plnil. O nemožnost předmětu právního úkonu, resp. předmětu plnění se nebude jednat v případech, kdy má být dle dohody stran plněno něco, co v době, kdy dochází k uzavření smlouvy, ještě neexistuje. „*V teorii jsou standardně známy pojmy emptio rei speratae – koupě věci budoucí, a emptio spei – koupě naděje. Zatímco v prvním případě kupující zaplatí za věci, které v budoucnu určitě vzniknou, v druhém případě zaplatí kupující určitou cenu za nejisté*

¹¹⁵ Srov. Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 2. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 1568-1569

¹¹⁶ Srov. ust. § 41 OZ

očekávání budoucí věci (kupující platí bez ohledu na to, zda se jeho naděje v budoucnu skutečně naplní, zejména pokud jde o množství a jakost).“¹¹⁷

Aby mohla nemožnost plnění způsobit neplatnost právního úkonu, musí nastat již v době, kdy byl právní úkon učiněn, resp. musí se jednat o nemožnost počáteční. Počáteční nemožnost může být jak právní, tak fyzická. O právní nemožnost se jedná v případě, kde předmět plnění nelze uskutečnit z důvodu právní překážky, která zde existovala již v době učinění právního úkonu. Např. v případě, kdy je neplatná nájemní smlouva, nelze uzavřít platně ani smlouvu podnájemní, a založit tak platný podnájemní vztah. V případě fyzické nemožnosti jde o to, že předmět plnění je neuskutečnitelný (platí ale, že plnění druhově určených věcí je možné vždy).¹¹⁸ V případě, že je plnění fakticky i právně možné, nemá pak za následek absolutní neplatnost právního úkonu jiná než smluvená vlastnost či stav předmětu plnění.¹¹⁹

Pokud nemožnost plnění nastane později, hovoříme o nemožnosti následné. Následná nemožnost plnění nemá vliv na platnost právního úkonu. Takový právní úkon je platným, nicméně zanikají práva a povinnosti z takového závazkového vztahu.¹²⁰

Otázka nemožnosti plnění není vždy jednoznačná, a proto je i tato problematika „upravena“ širokým spektrem rozhodnutí Nejvyššího soudu.¹²¹

5.1.1.5 Nezpůsobilost k právním úkonům a jednání v duševní poruše

K platnosti právního úkonu zákon mimo další náležitosti právního úkonu vyžaduje, aby ten, kdo právní úkon činní, kdo právně jedná, měl způsobilost k právním úkonům.

¹¹⁷ Zuklínová, M., *Právní úkony, §34-§51 občanského zákoníku, Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v tzv. novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*, Praha: Linde Praha, a.s., 2012 s. 32

¹¹⁸ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30.7.2003, sp. zn. 25 Cdo 1569/2001; Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vydání*. Praha : C.H.Beck, 2009. s. 337

¹¹⁹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1569/2001

¹²⁰ Srov. ust. § 575 OZ.

¹²¹ Blíže: Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2006, sp. zn. 33 Odo 391/2006, ze kterého vyplývá, že: „Smlouva , kterou se zprostředkovatel zaváže obstarat zájemci uzavření kupní smlouvy, jejímž předmětem má být družstevní byt, je neplatná pro nemožnost plnění.“, Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.1.2008, sp. zn. 26 Odo 1100/2006 ze kterého vyplývá, že: „Smlouva o budoucí smlouvě kupní, jejímž předmětem je tzv. garážové stání, tedy parkovací místo, které se nachází v objektu garáží, je neplatná pro nemožnost plnění, protože garážové stání není věcí ve smyslu občanského práva.“

Jak vyplývá z ust. § 38 odst. 1 a 2 OZ, *neplatný je právní úkon, pokud ten, kdo jej učinil, nemá způsobilost k právním úkonům. Rovněž je neplatný právní úkon osoby jednající v duševní poruše, která ji činí k tomuto právnímu úkonu neschopnou.* Způsobilost fyzických osob k právním úkonům blíže vymezuje OZ v ust. § 8 až § 10 a právnických osob v ust. § 18 a § 19a.¹²²

Fyzická osoba, která není s ohledem na svůj věk, resp. s ohledem na svoji rozumovou a mravní vyspělost, která odpovídá jejímu věku, schopna v konkrétním případě učinit sama právní úkon, protože předmětný právní úkon nepatří k těm právním úkonům, které by byly s ohledem na její rozumovou a mravní vyspělost přiměřené, je osobou nezpůsobilou k takovému právnímu úkonu. Výjimku tvoří nezletilí po dovršení 15. roku věku v případech, kdy mohou formou notářského zápisu pořídit závěť. Nezpůsobilá je dále ta fyzická osoba, která byla způsobilosti k právním úkonům zcela nebo zčásti zbavena. V případě, že byla omezena jen zčásti k právním úkonům, pak je nezpůsobilá pouze k těm právním úkonům, jichž se omezení týká.¹²³ Právní úkony týkající se těch oblastí, pro které nedošlo k omezení způsobilosti a splňující i ostatní náležitosti právních úkonů, jsou platné.

V případě právnické osoby nepřipadá otázka neplatnosti právního úkonu z důvodu nedostatku nezpůsobilosti k právním úkonům v úvahu, a to proto, že právnická osoba nabývá způsobilosti k právním úkonům ve stejnou dobu jako způsobilost mít práva a povinnosti (právní subjektivitu). Nicméně může ze zákona dojít u některých z právnických osob k omezení jejich způsobilosti k právním úkonům.¹²⁴ „*Nepřichází však v úvahu omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům právnické osoby, které by odpovídalo omezením či zbavením vyplývajících z § 10 OZ pro fyzické osoby. Překročili-li osoby činící právní úkony připisované právnické osobě rozsah předmětu jejich činnosti, nevede to k neplatnosti takového úkonu, nýbrž k důsledkům veřejnoprávním (porušení předpisů o živnostenském podnikání apod.)*“¹²⁵

¹²² Srov. ust. § 8 až § 10, § 18 a § 19a OZ.

¹²³ Srov. Zuklínová, M., *Právní úkony, §34-§51 občanského zákoníku, Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v tzv. novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*, Praha: Linde Praha, a.s., 2012 s. 37

¹²⁴ Blíže: Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.243-244,

¹²⁵ Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek*, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 185

Právní úkon učiněný osobou v duševní poruše, která činí jednající osobu k takovému právnímu úkonu neschopnou, je právním úkonem neplatným. O duševních poruchách vedoucích k omezení způsobilosti k právním úkonům hovoříme tam, kde duševní poruchy postihují jen některé složky osobnosti a jednání. Jedná se o osoby s lehkou mentální retardací či osoby závislé na alkoholu. V případě duševní poruchy je tuto třeba zkoumat pro každý konkrétní případ (právní úkon) samostatně, a to její přechodnost, trvalost, možnost jejího ovlivnění, její závažnost aj. Na posouzení platnosti právního úkonu učiněného osobou v duševní poruše nebude mít vliv skutečnost, že po zjištění momentální způsobilosti takové osoby bude zahájeno řízení o její právní způsobilosti.

5.1.1.6 Rozpor se zákonem a dobrými mravy, obcházení zákona

Ustanovení § 39 OZ stanoví případy nedovolených právních úkonů, které zákon sankcionuje absolutní neplatností. Jedná se o rozpor se zákonem, jeho obsahem a účelem, o obcházení zákona a o rozpor s dobrými mravy. Jak vyplývá z rozhodovací praxe soudů, absolutně neplatná je smlouva, která svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu, či zákon obchází, nebo se přičí zájmům společnosti. Není podstatné, zda účastníci smlouvy o důvodech její neplatnosti věděli.¹²⁶

V případě rozporu právního úkonu se zákonem máme na mysli rozpor s kterýmkoli zákonem. Absolutně neplatným může být buď právní úkon jako celek, nebo ta jeho část, která odporuje zákonu. Neplatnost pro rozpor se zákonem se vztahuje na rozpor s kogentními ustanoveními právních předpisů, a nikoli s dispozitivními ustanoveními, od kterých se mohou strany v souladu s autonomií vůle odchýlit bez sankce neplatnosti. Právní úkon v rozporu se zákonem pak poskytuje práva a ukládá povinnosti, které kogentní ustanovení právního předpisu buď vylučuje, nebo je nezná. Právní úkon je neplatný také v případě jeho rozporu s účelem zákona. Zákon v takovém případě buď vyjadřuje účel výslovně, nebo tak, že účel zákona je snadno seznatelný a účel právního úkonu je s ním v rozporu.¹²⁷ Za rozpor se zákonem se považuje také jednání, které je v rozporu s vydaným rozhodnutím příslušného státního orgánu na základě zákonného

¹²⁶ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 8. 1974, sp. zn. 3 Cz 32/74 (R33/1975)

¹²⁷ Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek*, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 254; Zuklínová, M., *Právní úkony, §34-§51 občanského zákoníku, Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v tzv. novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*, Praha: Linde Praha, a.s., 2012 s. 40

zmocnění.¹²⁸ Jak dovodila soudní praxe, je právní úkon, který obě smluvní strany uzavřely v úmyslu zkrátit možnost uspokojení pohledávek věřitelů jedné z nich podle § 39 ObčZ neplatný proto, že svým účelem odporuje zákonu.¹²⁹

„Obcházení zákona spočívá ve vyloučení závazného pravidla záměrným použitím prostředku, který sám o sobě není zákonem zakázaný, v důsledku čehož se uvedený stav stane z hlediska pozitivního práva nenapadnutelným. Jednání in fraudem legis představuje postup, kdy se někdo chová podle práva, ale tak, aby záměrně dosáhl výsledku právní normou nepředvídaného a nežádoucího.“¹³⁰ Právním úkonem in fraudem legis tak většinou rozumíme právní úkon, který sice přímo zákonný zákaz neporušuje, ale je jím ve svém důsledku dosaženo protiprávních následků.¹³¹ V případě smlouvy obcházející zákon nemá vliv na její neplatnost, zda účastníci o důvodu neplatnosti věděli či nikoli.¹³²

V rozporu s dobrými mravy je takový právní úkon, který nerespektuje některou ze souhrnu společenských, kulturních a mravních norem, které v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, které vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu základních norem.¹³³ *„Přičí-li se určitý právní úkon dobrým mravům, musí to být soudem v daném čase a ve vzájemném jednání účastníků občanskoprávních vztahů vždy zjištěno podle objektivního kritéria s přihlédnutím ke všem okolnostem konkrétního případu, včetně doby i postavení účastníků.“¹³⁴* S ohledem na pestrost a mnohotvárnost dobrých mravů, nelze učinit jejich uzavřený výčet, a to i s ohledem na jejich vývoj spojený s vývojem společnosti. Samotné vymezení dobrých mravů je tak otázkou velmi složitou, kdy lze odkázat na velmi širokou škálu rozhodnutí Nejvyššího soudu.¹³⁵

¹²⁸ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. 32 Odo 1144/2004

¹²⁹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2008, sp. zn. 29 Odo 1027/2006 (R 40/2009)

¹³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2003, sp. zn. II. ÚS 119/01 (Sb. ÚS sv. 30 č. 47, s. 9).

¹³¹ Srov. Salač, J., *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*, 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 234

¹³² Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2003, sp. zn. 22 Cdo 505/2002

¹³³ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2000, sp. zn. 30 Cdo 1842/2000 (PR 6/2003, š. 305)

¹³⁴ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 354

¹³⁵ Srov. Salač, J., *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*, 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 192- 201, kde autor s odkazem na rozsáhlou judikaturu Nejvyššího soudu a nález Ústavního soudu popisuje problematiku samotného vymezení pojmu „dobrých mravů“

V této části práce nelze opomenout ani institut zásad poctivého obchodního styku ve smyslu ust. § 265 ObchZ. V českém pozitivním právu rozlišujeme mezi pojmem dobrých mravů a pojmem zásady poctivého obchodního styku. Pojem poctivého obchodního styku vychází ze základních principů obchodního práva, kdy jednání v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku je platné za předpokladu, že rozpor není takové intenzity, pro kterou by se již jednalo o rozpor s dobrými mravy dle OZ, který by měl za následek absolutní neplatnost právního úkonu.¹³⁶ Ust. § 265 ObchZ tak není nikterak dotčeno ust. § 39 OZ, které platí obecně i pro obchodní vztahy. V obchodních vztazích nic nebrání zavázané straně, aby dobrovolně neplnila smluvně převzatou povinnost, která není v souladu se zásadami poctivého obchodního styku. Protistrana se tohoto plnění nebude moci domáhat u soudu, a pokud tak učiní, bude jí právní ochrana odepřena.¹³⁷

5.1.1.7 Nedodržení zákonné formy právního úkonu a nepodepsání právního úkonu jednající osobou

Co se týče formy právního úkonu, platné právo nevyžaduje ve všech případech zvláštní formu právního úkonu. V civilním právu vycházíme ze zásady bezformálnosti právních úkonů. Jestliže zákon neukládá povinnost učinit právní úkon v písemné formě či formě jiné, vychází OZ z autonomie vůle stran a jejich smluvních svobody, kdy si strany mohou samy zvolit formu právního úkonu. Pokud ale zákon stanoví povinnost písemné formy, musí být tato dodržena pod sankcí neplatnosti, a to neplatnosti absolutní ve smyslu ust. § 40 odst. OZ. Toto pravidlo se vztahuje nejen na právní vztahy upravené OZ, ale také ObchZ či jinými právními předpisy soukromého práva.

Písemnou formu tak ze zákona musí mít smlouvy o převodech nemovitostí, smlouvy o nájmu bytu dle ust. § 685 a násl. OZ, smlouvy o otevření akreditivu dle ust. § 682 a násl. ObchZ aj. K samotné smlouvě o převodu nemovitostí je třeba ještě doplnit, že zákon nejenže požaduje pro takovou smlouvu písemnou formu, ale pro nabytí vlastnického práva k nemovitosti, která je předmětem evidence katastru nemovitostí,

¹³⁶ Srov. Salač, J., *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*, 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 192- 201; Štenglová, I. Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 11. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 989; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2008, sp. zn. 29 Odo 1027/2006 (R 40/2009)

¹³⁷ Soudní rozhledy, 1997, č. 6, s. 150; cit. podle Eliáš, K. *Obchodní zákoník, poznámkové vydání s výběrem judikatury od r. 1900*. 3. vydání, s. 546

navíc požaduje vklad do katastru nemovitostí. U nemovitostí, které nejsou evidovány v katastru nemovitostí, dochází k převodu vlastnického práva již okamžikem účinnosti smlouvy.¹³⁸

Pro některé dvoustranné právní úkony pak zákon někdy stanoví požadavek písemné formy alespoň pro projev jednoho z účastníků takového právního vztahu, a to např. u přistoupení k závazku dle ust. § 533 a násl. OZ. Písemnou formu zákon vyžaduje i u některých jednostranných právních úkonů, kdy lze uvést zejména závět' dle ust. § 476 a násl. OZ.¹³⁹

Jinak je tomu v případě nedodržení formy sjednané mezi smluvními stranami, kdy nedodržení takové formy sankcionuje OZ ve svém ust. § 40a neplatností relativní. Jedná se např. o různé rámcové smlouvy, ze kterých vyplývá např. povinná písemná forma jednotlivých objednávek. Velmi často se lze setkat u smluv s ustanovením, že smlouvu lze měnit a doplňovat pouze písemnými dodatky. Toto ustanovení se užije u smluv uzavíraných dle ObchZ, kdy ze samotného ust. § 272 ObchZ odst. 2 přímo vyplývá, že: *„Obsahuje-li písemně uzavřená smlouva ustanovení, že může být měněna nebo zrušena pouze dohodou stran v písemné formě, může být smlouva měněna nebo zrušena pouze písemně.“* Oproti tomu je takové ustanovení smlouvy nadbytečné v případě písemných smluv uzavřených dle občanského zákoníku, který v ust. § 40 odst. 2 stanoví, že: *„Písemně uzavřená dohoda může být změněna nebo zrušena pouze písemně.“*

K samotné povinné písemné formě právního úkonu je třeba ještě doplnit, že není vždy nutné, aby projev vůle smluvních stran byl na stejné listině, a není tedy ani nutné, aby byly na téže listině také podpisy smluvních stran. Projev vůle a podpisy na téže listině jsou vyžadovány u smluv, na jejichž základě dojde k převodu vlastnického práva k nemovitostem.¹⁴⁰ V ostatních případech pak stačí ke splnění požadavku písemné formy písemný návrh jedné strany a písemná reakce druhé strany, kterou tato návrh beze změny akceptuje.¹⁴¹

¹³⁸ Srov. ust. § 133 OZ

¹³⁹ Srov. Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 135

¹⁴⁰ Srov. ust. § 46 odst. 2 OZ

¹⁴¹ Srov. Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 135-136

Další důležitou náležitostí písemného projevu je podpis. Pokud není písemný právní úkon podepsán jednající osobou, je stížen vadou, kterou OZ sankcionuje absolutní neplatností.¹⁴² „Písemná forma právního úkonu předpokládá existenci dvou náležitostí, a to písemnosti a podpisu. Písemnost spočívá v tom, že projev vůle (právní úkon) jednajícího subjektu zahrnuje všechny podstatné náležitosti zachycené v písemném textu listiny. Písemný projev musí být zároveň podepsán, tj. je platný až po podpisu jednající osoby. Smlouva, která musí být písemná, avšak nebyla jejími účastníky podepsána, nemůže vyvolat ani zamýšlené právní následky.“¹⁴³ V případě, že je právní úkon činěn více osobami, nemusí být jejich podpisy na stejné listině, pokud zákon výslovně nestanoví, že projevy účastníků musí být na téže listině.¹⁴⁴ Podpis musí být oproti písemnosti zásadně vlastnoruční, kdy jeho nahrazení je možné jen tam, kde to je v občanskoprávním styku – objektivně posuzováno – obvyklé.¹⁴⁵ Jestliže je právní úkon učiněn elektronickými prostředky, pak může být podepsán elektronicky podle zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu.

5.1.1.8 Důvody neplatnosti dle InsZ

InsZ zákon upravuje některé zvláštní důvody neplatnosti právních úkonů, které dlužník učinil v průběhu insolvenčního řízení, a to v ust. § 246 odst. 4, § 269, § 354 odst. 4 či § 412 odst. 3 InsZ

Na základě ust. § 246 odst. 4 InsZ jsou neplatné právní úkony učiněné po prohlášení konkursu, kterými dlužník odmítne přijmout dar nebo dědictví bez souhlasu insolvenčního správce (dále v textu také jako „IS“). Shodně tak je neplatná dohoda o vypořádání dědictví, na základě které má dlužník z dědictví obdržet méně, než činí jeho dědický podíl v případě, že ji dlužník uzavřel bez souhlasu IS. Cílem tohoto ustanovení tak je, aby úpadce nemohl svými právními úkony platně bránit rozmnožování majetkové podstaty o další věci a jiné majetkové hodnoty. Svůj záměr odmítnout přijetí daru či dědictví by tak měl dlužník oznámit IS včas, aby mohl IS věc řádně posoudit a případně souhlas udělit.

¹⁴² Srov. ust. § 40 odst. 3 věta první před středníkem OZ

¹⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2009, sp. zn. 30 Cdo 1230/2007

¹⁴⁴ Srov. ust. § 46 odst. 2 OZ

¹⁴⁵ Srov. Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 133

V souladu s ust. § 269 InsZ se po prohlášení konkursu stávají neplatnými smlouvy mezi manžely, k jejichž uzavření došlo po podání insolvenčního návrhu dlužníkem, a v případě insolvenčního návrhu věřitele poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, a to smlouvy o zúžení rozsahu společného jmění manželů, smlouvy o rozšíření rozsahu společného jmění manželů, jestliže se na jejich základě stal součástí společného jmění manželů majetek do té doby náležející jen dlužníku, dále smlouvy o rozšíření rozsahu společného jmění manželů, jestliže se na jejich základě staly součástí společného jmění manželů závazky náležející do té doby jen manželu dlužníka, a v neposlední řadě dohody o vypořádání společného jmění manželů včetně soudem schváleného smíru. „*Absolutní neplatnost uvedených smluv má zajistit, aby účinky podaného insolvenčního návrhu nebyly omezovány a mařeny úkony prováděnými dlužníkem.*“¹⁴⁶ Pokud zjistí IS, že nastala některá z výše uvedených skutečností, zahrne ušlý majetek do SJM a vypořádá jej. V případě nemovitosti, pro kterou byl v katastru nemovitostí zapsán jako výlučný vlastník manžel dlužníka, postupuje IS tak, že oznámí příslušnému katastrálnímu úřadu tuto skutečnost, a ten provede zpětný zápis ve prospěch SJM. V případě, že v průběhu konkursu uplyne tříletá lhůta pro vypořádání SJM a dosud nedošlo k uzavření dohody o vypořádání SJM nastanou zákonné účinky s tím spojené dle OZ po uplynutí 6 měsíců od prohlášení konkursu, jestliže ovšem do té doby neuzavře IS novou dohodu o vypořádání společného jmění manželů nebo nepodá návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu s tím, že práva třetích osob nabytá v dobré víře tím nemohou být dotčena (např. třetí osoba nabyla věc od manžela dlužníka do svého vlastnictví v dobré víře, že ten je jejím výlučným vlastníkem).¹⁴⁷

Z ust. § 354 odst. 4 věty druhé InsZ vyplývá, že neplatné jsou také ty právní úkony, které dlužník provedl bez souhlasu IS i přes to, že reorganizační plán stanoví, že tyto lze provést pouze se souhlasem IS.

Ve smyslu ust. § 412 odst. 3 InsZ jsou neplatné právní úkony, kterými dlužník za trvání účinků schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře odmítne přijetí daru nebo dědictví bez souhlasu insolvenčního správce. Totéž platí, jestliže dlužník uzavře

¹⁴⁶ Kozák, J.; Budín, P.; Dadam, A.; Páchl, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář.* Praha: ASPI, a.s., 2008, s. 350

¹⁴⁷ Srov. Ust. § 269 InsZ; Zelenka, J., *Insolvenční zákon: zákon č. 182/2006 Sb., ve znění zákona č. 312/2006 Sb., č. 108/2007 Sb., č. 296/2007 Sb. a č. 362/2007 Sb.: poznámkové vydání s důvodovou zprávou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2., aktualizované vyd.* Praha: Linde, 2008, s. 407

bez souhlasu insolvenčního správce dohodu o vypořádání dědictví, podle které má z dědictví obdržet méně, než činí jeho dědický podíl.

5.1.2 Relativní neplatnost právních úkonů dlužníka v insolvenčním právu

O relativní neplatnosti právních úkonů v insolvenčním právu platí zpravidla to, co je k relativní neplatnosti uvedeno v obecné části této práce upravující neplatnost právních úkonů. Nicméně je potřeba upozornit na některá specifika pro potřeby insolvenčního řízení.

Předně ust. § 231 odst. 3 InsZ posiluje pozici IS v rámci insolvenčního řízení. IS je tak oprávněn dovolávat se neplatnosti právního úkonu týkajícího se majetku nebo závazků dlužníka v těch případech, kde je nutné, aby ten, kdo je takovým úkonem dotčen, se neplatnosti dovolal. Další výjimkou je skutečnost, že v rámci insolvenčního řízení je okruh subjektů, které mohou být právním úkonem dotčeni a mohou se tak dovolávat neplatnosti (rozuměj relativní), zúžen na subjekty vyjmenované v ust. § 231 odst. 2 InsZ.

Jak je uvedeno již v obecném pojednání, je dovolání se neplatnosti ponecháno na svobodné vůli a uvážení subjektů, což nepochybně platí i pro IS. Nicméně se domnívám s odkazem na ustanovení § 37 InsZ upravujícím odpovědnost IS za škodu a jeho povinnosti jednat s odbornou péčí, že je IS ve vlastním zájmu povinen řádně posoudit platnost právních úkonů a dovolat se případné relativní neplatnosti v těch případech, kdy by jejím nedovoláním se mohlo dojít ke vzniku škody.

Je třeba upozornit i na další zvláštnosti v úpravě dovolání se relativní neplatnosti právního úkonu dle InsZ. V případě obecné úpravy platí, že dovolání lze učinit prostřednictvím soudu nebo i cestou mimosoudní. Úprava InsZ omezuje možnost zjištění relativní neplatnosti právního úkonu v průběhu insolvenčního řízení a pro potřeby insolvenčního řízení pouze insolvenčním soudem.¹⁴⁸ Nelze vyloučit, že neplatnost bude zjištěna i jiným způsobem (dohodou stran, rozhodnutím jiného soudu,

¹⁴⁸ Srov. ust. § 231 odst. 2 InsZ

kteřé v době zahájení insolventního řízení nebylo v právní moci, v rámci rozhodčího řízení aj.), ale takové zjištění je pro účely insolvenčního řízení irelevantní.¹⁴⁹

Jestliže jsem blíže pojednal o důvodech absolutní neplatnosti pro vady právních úkonů týkajících se majetku nebo závazků dlužníka v jejich náležitostech, pak nelze v této části práce opomenout blíže pojednat o omylu.

5.1.2.1 Vůle prostá omylu

Obecně lze říci, že vady náležitostí právního úkonu právo spojuje s jeho absolutní neplatností. Jinak tomu je např. u omylu, který právo spojuje s neplatností relativní.

Omyl je určitým nesouladem mezi těmi právními následky, které jednajíc osoba mínila svým úkonem vyvolat, a skutečnými následky právním úkonem jednajíc osoby vyvolanými.

*„Předpokladem právní relevance omylu je to, že se týká takové okolnosti, že by bez něho k právnímu úkonu nebylo došlo, tzn., že ten, kdo byl v omylu, by jinak právní úkon neučinil. Musí tedy jít o omyl podstatný“.*¹⁵⁰ Takový omyl se týká skutečnosti, která je nebo byla pro učinění právního úkonu rozhodující, a pokud by byla jednajíc osobě správně, pravdivě a náležitě známa, jednajíc osoba by takový právní úkon nikdy neučinila. Rozeznáváme tak: omyl v druhu právního úkonu (error in negotio); omyl v osobě, jíž je právní úkon určen (error in persona); omyl v předmětu plnění (error in corpore); omyl v podstatné vlastnosti předmětu plnění, jakosti dohodnutého plnění (error in qualitate); omyl v jiné, pro právní úkon rozhodující skutečnosti, kdy se může jednat např. o omyl vyvolaný nepravdivým sdělením kupujícího o jeho dobré hospodářské situaci a schopnosti poskytnout určité protiplnění.

¹⁴⁹ Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 488

¹⁵⁰ Srov. Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 133

Dalším předpokladem právní relevance omylu je skutečnost, že druhá strana, které byl právní úkon adresován, omyl jednající osoby vyvolala, nebo jej sice nevyvolala, ale alespoň o něm věděla, či se zřetelem ke všem okolnostem vědět musela.¹⁵¹

Jinou otázkou je omyl způsobený úmyslným jednáním osobou, které byl právní úkon jednající osoby adresován. V případě, že taková osoba svým úmyslným jednáním vyvolala omyl u jednající osoby (např. předstírala něco, co není), nemusí se jednat o omyl podstatný a právní úkon je neplatný bez dalších podmínek. V těchto případech tak např. nebude nutné, aby se jednalo o skutečnost, která je pro učinění právního úkonu rozhodující, ale může jít také o skutečnost, která s právním úkonem pouze souvisí.

V neposlední řadě je třeba upozornit také na tzv. omyl v pohnutce, který v souladu s uvedeným ustanovením OZ nemá za následek neplatnost právního úkonu. Pohnutkou je určitý vzdálený motiv, který jednající osoba svým právním úkonem sleduje. Jestliže taková pohnutka netvoří součást projevu vůle jednající osoby, nelze se omylu v pohnutce dovolávat.

5.2. Neúčinnost (odporovatelnost) právních úkonů v insolvenčním právu

Jak jsem uvedl již k obecné úpravě odporovatelnosti a neúčinnosti právních úkonů, *„účelem institutu odporovatelnosti je jednak preventivně pod hrozbou sankce odrazovat dlužníka od neoprávněného zkracování možnosti věřitelova uspokojování z dlužníkovy majetku, jednak, a to zejména, zajistit ochranu věřitele před právními úkony dlužníka (fyzické či právnické osoby) v případě, že ke zkrácení věřitele těmito právními úkony dlužníka dojde.“*¹⁵²

V případě insolvenčního práva má institut odporovatelnosti také další roli, která je spjata s motivací věřitelů. Pokud totiž mají věřitelé dlužníka pochybnosti o ekonomické situaci dlužníka, je snahou každého z nich co nejrychleji a nejefektivněji uspokojit své pohledávky za dlužníkem, kdy tato skutečnost vede k tomu, že nejsou závazky dlužníka vůči jeho věřitelům uspokojovány jaksi rovnoměrně na základě určitých pravidel. Dojde

¹⁵¹ Srov. Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 300

¹⁵² Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 386

tak k situaci, kdy některý z věřitelů je uspokojen a jiný nikoli. V těchto případech je namísto plnění účelu insolvenčního práva, jenž nahrazuje individuální postup věřitelů, postupem kolektivním, kterým má být dosaženo uspokojení věřitelů jako celku v určitém poměru a které má zamezit uvedené motivaci věřitelů k individuálnímu uspokojování se na úkor ostatních věřitelů. K zamezení motivace věřitelů slouží v rámci insolvenčního řízení institut odporovatelnosti právním úkonům dlužníka, na základě kterých sice nemuselo dojít ke snížení čistého obchodního jmění dlužníka, ale na základě kterých mohlo dojít, resp. došlo, v období před zahájením insolvenčního řízení neoprávněně ke zvýhodnění některého z věřitelů na úkor jiných. Nelze ale opomenout, že pravidla odporovatelnosti se mohou týkat také zcela legitimních obchodních transakcí uzavřených v době před zahájením insolvenčního řízení, a proto je třeba klást na zákonodárce značné nároky při zvažování zájmů na ochranu principu kolektivního a poměrného uspokojování proti zájmu na právní jistotě a stabilitě obchodních vztahů.¹⁵³

K úpravě neúčinnosti dle InsZ je třeba pro potřeby dalšího textu poznamenat, že InsZ nečinní rozdíl mezi pojmem odporovatelný právní úkon, který je dle hmotného práva úkonem, jemuž lze odporovat, a pojmem neúčinný právní úkon, u kterého byla jeho neúčinnost založena na základě rozhodnutí soudu. InsZ používá pouze pojmu neúčinný právní úkon.

„Institut neúčinnosti právních úkonů v průběhu právního vývoje vznikl na půdě insolvenčního práva (teprve následně byl převzat i obecnou úpravou) a má v něm stále široké uplatnění. Právní úprava z roku 1931 (Řády konkursní, vyrovnací a odpůřčí, zákon č. 64/1931 Sb.), která jej spojovala s odpůřčí žalobou, mu věnovala značnou pozornost (jak ostatně vyplývá již z jejího názvu), a to zcela důvodně, protože efektivnost každého konkursu spočívala do značné míry na tom, jak dalece se podařilo odporovat dlužníkovým úkonům, jimiž zkracoval věřitele.“¹⁵⁴ Úprava ZKV převzala neúčinnost zprvu jen jako důsledek odporovatelnosti avšak novelou z roku 1996 (zákon č. 94/1996 Sb.) byla zavedena i neúčinnost ze zákona. Nevýhodou právní úpravy ZKV byla její přílišná stručnost, pro kterou bylo dosažení neúčinnosti chápáno jako určitá možnost, které však nebylo důsledně a náležitě využíváno. Změna nastala přijetím InsZ.

¹⁵³ Srov. Richter, T., *Insolvenční právo*. 1. vydání Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 329-330

¹⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

Úprava neúčinnosti v InsZ rozlišuje neúčinnost právních úkonů na neúčinnost vyplývající přímo ze zákona, která je zjišťována, resp. deklarována, a neúčinnost na základě odporovatelnosti, která se zakládá soudním rozhodnutím, jenž má konstitutivní povahu, a to nejen pokud jde o její vznik, ale i o důsledky, které z toho vyplývají.¹⁵⁵ Jak vyplývá z důvodové zprávy k insolvenčnímu zákonu, plnění z právních úkonů neúčinných ze zákona má IS zahrnout do majetkové podstaty bez dalšího, kdy obranou je pouze vylučovací žaloba, oproti tomu při neúčinnosti na základě odporovatelnosti může IS zahrnout majetek do podstaty až po právní moci rozhodnutí o jeho neúčinnosti.¹⁵⁶ Nicméně v praxi toto tak jednoznačné není. (viz závěr této práce) Neúčinné jsou dle úpravy neúčinnosti v InsZ právní úkony dlužníka, a to včetně jeho opomenutí, které zkracují možnost uspokojení pohledávek věřitelů, nebo které zvyhodňují některé věřitele na úkor jiných.¹⁵⁷

I pro potřeby insolvenčního práva je třeba zopakovat, že pro neúčinnost právního úkonu platí, že jím není dotčena jeho platnost. Neplatnost právního úkonu působí vždy vůči všem, ale neúčinnost právního úkonu nikdy není absolutní (erga omnes), ale vždy působí jen ve prospěch určitého okruhu subjektů.

Hmotněprávně třídí InsZ jednotlivé druhy neúčinnosti právních úkonů dlužníka na tři skutkové podstaty, a to na právní úkony bez přiměřeného protiplnění (§240 InsZ), zvyhodňující právní úkony (§ 241 InsZ), úmyslně zkracující právní úkony (§ 242 InsZ).

T. Richter uvádí, že *„vedené skutkové podstaty jsou jedinými důvody, na základě kterých je možné v insolvenčním řízení dosáhnout neúčinnosti právních úkonů, které předcházeli úpadku dlužníka. InsZ již neobsahuje, oproti úpravě ZKV, odkaz na ust. § 42a OZ a ust. § 235 odst. 1 je pouze uvozuující normou, která nemůže být vykládána tak, že by mimo postupů skutkových podstat uvedených v ust. § 240, § 241 a § 242 bylo možné za blíže nespecifikovaných podmínek odporovat dalším blíže nespecifikovaným právním úkonům dlužníka, pokud by se jimi zkracovala možnost uspokojit věřitele nebo*

¹⁵⁵ Srov. Ust. § 269 InsZ; Zelenka, J., *Insolvenční zákon: zákon č. 182/2006 Sb., ve znění zákona č. 312/2006 Sb., č. 108/2007 Sb., č. 296/2007 Sb. a č. 362/2007 Sb.: poznámkové vydání s důvodovou zprávou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2., aktualizované vyd. Praha: Linde, 2008, s. 363; Schelleová, I., *Insolvenční zákon: poznámky, prováděcí předpisy, související předpisy*. Praha: Eurounion, 2006, s 177-178; Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

¹⁵⁶ Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

¹⁵⁷ Srov. ust. § 235 odst. 1 InsZ

jimi byli zvýhodněni někteří věřitelé na úkor jiných. Takový výklad by byl v rozporu s principem právní jistoty a principem pacta sunt servanda, k jejichž ochraně slouží podrobná formulace a omezující podmínky použití jednotlivých skutkových podstat, jakož i se zásadou insolvenčního řízení, která je vyjádřena v § 5 písm c) InsZ,¹⁵⁸ ze které vyplývá, že insolvenční řízení se nedotýká těch práv věřitele, které věřitel nabyl v dobré víře před jeho zahájením, pokud nestanoví InsZ jinak.

Nicméně je třeba upozornit, že uvedený názor je již překonaný aktuálním rozhodnutím Vrchního soudu v Praze, ze kterého vyplývá, že „*právní úkony dlužníka uvedené v § 240, 241 a 242 InsZ jsou demonstrativním výčtem neúčinných právních úkonů dlužníka. Za neúčinný lze proto podle § 235 odst. 1 InsZ považovat též každý právní úkon dlužníka, který vede ke zkrácení uspokojení pohledávky některého z věřitelů, např. i takové jeho jednání nebo opomenutí, jímž by dlužník založil závazkový vztah z titulu bezdůvodného obohacení*“.¹⁵⁹ Domnívám se, že překonání taxativního vymezení skutkových podstat neúčinnosti bylo namístě, pokud má být dodržen smysl a účel InsZ.

V případě, že některé z dlužníkových jednání bude možné podřadit pod více z uvedených skutkových podstat neúčinnosti, je ponecháno na IS, na základě které podá odpůřčí žalobu. Zbývá dodat, že zkoumání neúčinnosti v rámci insolvenčního řízení se netýká jakéhokoli majetku, ale týká se pouze majetku, který může být v rámci insolvenčního řízení využit k uspokojení pohledávek věřitelů, resp. jedná se o majetek spadající do majetkové podstaty.¹⁶⁰

5.2.1 Neúčinnost na základě odporovatelnosti právním úkonům

Z ust. § 235 odst. 2 vyplývá, že neúčinnost právních úkonů dlužníka (rozuměj neúčinnost, která nevzniká přímo ze zákona) se zakládá rozhodnutím insolvenčního soudu na základě odpůřčí žaloby IS, kterou bylo těmto právním úkonům odporováno. Aktivní legitimaci k podání žaloby má v souladu s ust. § 239 InsZ pouze IS, na jehož úvaze je ponecháno, zda žalobu podá, či nikoli. Nicméně InsZ umožňuje věřitelům

¹⁵⁸ Tomáš Richter: *Insolvenční zákon: od vládního návrhu k vyhlášenému znění*, Právní rozhledy č. 21, 2006, s. 765

¹⁵⁹ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 9. 2010, sp.zn.15 Cmo 72/2010

¹⁶⁰ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2007, sp.zn. 29 Odo 820/2005

rozhodnout o podání žaloby, a to prostřednictvím věřitelského výboru, kdy kladným rozhodnutím je IS vázán. V případě, že se věřitelský výbor usnese na podání žaloby a v majetkové podstatě nebude dostatek prostředků na krytí nákladů s tím spojených, je IS oprávněn její podání nebo další vedení sporu podmínit poskytnutím přiměřené zálohy na náklady s tím spojené.¹⁶¹ K řešení sporu o odpůrcí žalobě je příslušný insolvenční soud.¹⁶² Žalovanými budou osoby blíže specifikované v ust. § 237 odst. 1 a 2 InsZ, resp. osoby, v jejichž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které z něho měly prospěch, dále právní nástupci těchto osob v případě, že jim v době nabytí předmětného majetku musely být známy okolnosti umožňující užití práva dovolat se neúčinnosti právních úkonů vůči jejich předchůdcům, a osoby tvořící s dlužníkem koncern, či osoby mu blízké.

Řízení o odpůrcích žalobách zahájených dříve, než bylo zahájeno insolvenční řízení, se do skončení insolvenčního řízení přerušuje. Výjimka z uvedeného pravidla je dána ust. § 243 InsZ s tím, že pokud věřitel dosáhl na základě své odpůrcí žaloby rozhodnutí o neúčinnosti právního úkonu, a toto sice nabylo právní moci po zahájení insolvenčního řízení, ale před právní mocí rozhodnutí o úpadku, může se domáhat, aby mu do výše jeho pohledávky bylo vydáno plnění z tohoto neúčinného právního úkonu. Získané plnění pak nemusí věřitel předat do majetkové podstaty. Zmíněné ustanovení ovšem přináší v praxi aplikační problémy, o čemž bude blíže pojednáno v závěru této práce. Může také dojít k situaci, kdy pohledávka věřitele bude nižší než hodnota požadované věci. V takovém případě např. J. Zelenka navrhuje jako nejsnazší řešení vydání věci proti zaplacení rozdílu věřitelem.¹⁶³

Zajímavou a opakovaně autory uváděnou je otázka postupu v případě, kdy IS bude tvrdit, že právní úkon, který byl pravomocným rozhodnutím jiného soudu shledán jako neúčinný, je neplatným. Na základě tohoto závěru nepodá IS odpůrcí žalobu a věc zahrne do majetkové podstaty z důvodu, že nepřešlo nikdy vlastnické právo z dlužníka.¹⁶⁴ V této věci se přikláním k preferovanému způsobu řešení J. Zelenky,

¹⁶¹ Srov. ust. § 239 odst. 2 InsZ

¹⁶² Srov. ust. § 159 odst. 1 písm. d) a ust. § 9 odst. 4 OSŘ

¹⁶³ Blíže. Zelenka, J., *Insolvenční zákon: zákon č. 182/2006 Sb., ve znění zákona č. 312/2006 Sb., č. 108/2007 Sb., č. 296/2007 Sb. a č. 362/2007 Sb.: poznámkové vydání s důvodovou zprávou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2., aktualizované vyd. Praha: Linde, 2008, s. 371;

¹⁶⁴ Blíže Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 552-553; Zelenka, J., *Insolvenční zákon: zákon č. 182/2006 Sb., ve znění zákona č. 312/2006 Sb., č. 108/2007 Sb., č. 296/2007 Sb. a č. 362/2007 Sb.: poznámkové vydání s*

který přikládá váhu argumentaci o neplatnosti dlužníkovy právního úkonu. Pokud ji tvrdí IS, pak by mohl věc zapsat do majetkové podstaty a poté by bylo možné v rámci excindační žaloby platnost právního úkonu posoudit insolvenčním soudem jako předběžnou otázku. Pokud by neplatnost namítl pouze věřitel, mohl by jako osoba oprávněná k podání žaloby dle ust. § 231 odst. 2 zahájit řízení, jehož účastníkem by byl IS a insolvenční soud by v rámci řízení platnost úkonu posoudil. V případě úspěchu ve věci by byl rozhodnutím IS vázán.

Odpůrcí žalobu může IS podat nejpozději ve lhůtě 1 roku ode dne, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku s tím, že tato lhůta je prekluzivní, resp. její uplynutí má za následek zánik nároku.

Jak uvedeno výše, má rozhodnutí insolvenčního soudu o odpůrcí žalobě konstitutivní účinky, což má za následek, že plnění, které je předmětem odpůrcí žaloby nelze až do právní moci rozhodnutí zapsat do majetkové podstaty. V případě, že soud rozhodne o neúčinnosti právního úkonu dlužníka, je nabytí právní moci takového rozhodnutí spojeno se vznikem povinnosti těch osob, v jejichž prospěch byl úkon učiněn, či z něj měly prospěch, vydat plnění z neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty.¹⁶⁵ Povinný je tak povinen vydat veškeré plnění získané z neúčinného právního úkonu a není oprávněn jej jakkoli snižovat započtením proti svým nárokům. Je třeba dodat, že bylo-li plnění vzájemné, a je zde povinnost IS vydat plnění oprávněným osobám, není ani IS oprávněn uведенé nároky jakkoli kompenzovat.

V případě, že povinný nemůže vydat do majetkové podstaty původní dlužníkovy plnění, musí poskytnout rovnocennou náhradu. Není zde tedy stanovena povinnost obdobná úpravě OZ, kde v případě bezdůvodného obohacení je v ust. § 458 odst. 1 výslovně stanovena povinnost vydat peněžitou náhradu v případě, že povinný nemůže vydat původní plnění. InsZ stanoví povinnost vydat rovnocennou náhradu, kdy toto lze vykládat tak, že se jedná nejen o peněžitou náhradu, ale i jiné naturální plnění či úkony, jejichž hodnota by měla odpovídat obvyklé ceně dlužníkovy plnění.¹⁶⁶

důvodovou zprávou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2., aktualizované vyd. Praha: Linde, 2008, s. 371-372

¹⁶⁵ Srov. ust. § 236 odst. 1, ust. § 239 odst. 4 InsZ a ust. § 237 odst. 1

¹⁶⁶ Srov. Zelenka, J., *Insolvenční zákon: zákon č. 182/2006 Sb., ve znění zákona č. 312/2006 Sb., č. 108/2007 Sb., č. 296/2007 Sb. a č. 362/2007 Sb.: poznámkové vydání s důvodovou zprávou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy. 2., aktualizované vyd. Praha: Linde, 2008, s. 371-372*

Sluší se dodat, že v praxi je spornou otázkou, zda odpůří žalobou je možné uplatnit nejen neúčinnost právního úkonu dlužníka, ale i požadavek na úhradu plnění, jež tím ušlo z majetkové podstaty dlužníka. Blíže viz závěr této práce.

5.2.1.1 Právní úkony bez přiměřeného protiplnění

Vymezení právních úkonů bez přiměřeného protiplnění je upraveno v ust. § 240 InsZ s tím, že v předmětném ustanovení nalezneme nejen pozitivní vymezení, ale v odst. 4 také vymezení negativní.

Právními úkony bez přiměřeného protiplnění tak jsou právní úkony, jimiž se dlužník zavázal k poskytnutí bezúplatného plnění, ale také k protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož poskytnutí se zavázal. Aby se jednalo o právní úkon bez přiměřeného protiplnění, musí být splněna zákonná podmínka, že byl dlužníkem učiněn v době, kdy byl v úpadku, nebo se musí jednat o právní úkon, který vedl k úpadku dlužníka. Platí také vyvratitelná právní domněnka, že právní úkony bez přiměřeného protiplnění, které byly učiněny ve prospěch osoby blízké dlužníku¹⁶⁷ nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern¹⁶⁸, je právním úkonem učiněným dlužníkem v době jeho úpadku. Je na osobě, v jejíž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo která z něho měla prospěch, aby tvrdila a prokázala, že dlužník v úpadku nebyl.¹⁶⁹

Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění může být i smlouva, kterou dlužník v době, kdy sám již byl v úpadku, přistoupil k závazku třetí osoby, popř. zástavní smlouva, kterou dlužník zajistil svůj závazek ze smlouvy o přistoupení k dluhu z úvěru poskytnutého žalovaným třetí osobě.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Ust. § 116 OZ vymezuje osobu blízkou následovně: Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní.

¹⁶⁸ Ust. § 66a odst. 7 ObchZ vymezuje koncern následovně: Jestliže jsou jedna nebo více osob podrobeny jednotnému řízení (dále jen "řízená osoba") jinou osobou (dále jen "řídící osoba"), tvoří tyto osoby s řídící osobou koncern (holding) a jejich podniky včetně podniku řídící osoby jsou koncernovými podniky. Není-li prokázán opak, má se za to, že ovládající osoba a osoby jí ovládané tvoří koncern. Jednotnému řízení lze podrobit osoby i smlouvou (dále jen "ovládací smlouva").

¹⁶⁹ Srov. Rozhodnutí VS v Olomouci ze dne 24. 11. 2010, sp.zn. 12Cmo 9/2010

¹⁷⁰ Srov. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 6. 2011, sp.zn. 41 ICm 1681/2010, (KSPH 41 INS 2804/2010), 101 VSPH 42/2011

Odpůrčí žalobu lze v souladu s ust. § 240 odst. 3 podat ohledně odporovatelných právních úkonů, které byly před zahájením insolvenčního řízení učiněny a) v posledních třech letech ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, b) v době jednoho roku, pokud jde o jiné osoby.

V případě právních úkonů taxativně vymezených v ust. § 240 odst. 4 platí, že tyto jsou z odporovatelnosti právním úkonům dlužníka bez přiměřeného protiplnění vyloučeny. Mezi vyloučené právní úkony patří a) plnění uložené právním předpisem (daně, poplatky, pojistné na veřejné zdravotní pojištění aj.); b) příležitostný dar v přiměřené výši, kdy je třeba poznamenat, že přiměřenost výše nebude vždy snadné posoudit a bude ji tak nutné hodnotit individuálně s ohledem na majetkové poměry dlužníka; c) poskytnutí plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti, kdy i v tomto případě bude nutné postupovat individuálně při jejich posuzování s ohledem na majetkové poměry dlužníka; d) právní úkon, o kterém dlužník se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládal, že z něj bude mít přiměřený prospěch, a to za předpokladu, že nešlo o úkon učiněný ve prospěch osoby blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, a že osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by tento úkon mohl vést k úpadku dlužníka, kdy bude věcí žalobce, aby prokázal, že osoba, v jejíž prospěch byl učiněn, mohla při náležité pečlivosti poznat, že je dlužník v úpadku, nebo že by právní úkon mohl vést k úpadku dlužníka.

Aby se mohl IS domáhat žalobou neúčinnosti právního úkonu bez přiměřeného protiplnění, musí právní úkon naplňovat podmínky neúčinnosti dle ust. § 235 InsZ a dále musí být kumulativně naplněna alespoň jedna podmínka z každého z odstavců ust. § 240 odst 1 a 2 (např. existence závazku dlužníka k bezúplatnému plnění dle odst. 1 a kumulativně k této podmínce podmínka, že byl učiněn v době úpadku dlužníka).¹⁷¹ V případě protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož poskytnutí se zavázal dlužník, bude muset IS v incidenčním sporu prokázat, že obvyklá cena protiplnění neodpovídá obvyklé ceně plnění poskytnutého dlužníkem. Takový důkaz je možné provést na základě znaleckého posudku.

¹⁷¹ Srov. ust. § 235 odst. 1 a § 240 odst. 1 a 2 InsZ

5.2.1.2 Zvýhodňující právní úkony

Obdobně jako úprava neúčinnosti právních úkonů bez přiměřeného protiplnění obsahuje úprava zvýhodňujících právních úkonů v § 241 InsZ jejich pozitivní a negativní vymezení.

Předmětné ustanovení postihuje ty právní úkony dlužníka, v jejichž důsledku se některému věřiteli dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu, a který byl učiněn v době dlužníkovu úpadku, nebo který vedl k dlužníkovu úpadku. Pro posouzení, zda byla naplněna skutková podstata předmětného ustanovení, je důležitá míra uspokojení věřitele s ohledem na možné uspokojení, kterého by dosáhl v insolvenčním řízení. Předmětné ustanovení se může vztahovat také na zvětšení či zmnožení závazků dlužníka uspokojovaných v rámci insolvenčního řízení (uznání promlčeného závazku v době, kdy byl dlužník v úpadku)¹⁷² I v tomto případě platí vyvratitelná právní domněnka, že zvýhodňující právní úkon učiněný ve prospěch osoby blízké dlužníku nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, je právním úkonem učiněným dlužníkem v době jeho úpadku, a je na osobě, v jejíž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn, nebo která z něho měla prospěch, aby tvrdila a prokázala, že dlužník v úpadku nebyl.¹⁷³

Ust. § 241 odst. 3 uvádí demonstrativní výčet možných zvýhodňujících právních úkonů dlužníka, mezi které řadí: a) dlužník splnil dluh dříve, než se stal splatným; b) dohodl změnu nebo nahrazení závazku ve svůj neprospěch; c) prominul svému dlužníku splnění dluhu nebo jinak dohodl anebo umožnil zánik či nesplnění svého práva; d) poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku, ledaže jde o vznik zajištění v důsledku změn vnitřního obsahu zastavené věci hromadné.

Jak jsem uvedl, je výčet odst. 3 pouze demonstrativní. Judikatura dále např. dovodila, že zvýhodňujícím právním úkonem, jemuž lze v insolvenčním řízení odporovat, může být i ručitelské prohlášení dlužníka, že uspokojí pohledávku věřitele

¹⁷² Srov. ust. § 241 odst. 1; Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 540

¹⁷³ Srov. ust. § 241 odst. 1 a 2 InsZ; Rozhodnutí VS v Olomouci ze dne 24. 11. 2010, sp.zn. 12Cmo 9/2010

v případě, že ji neuspokojí věřitelův dlužník. To platí bez ohledu na to, zda dlužník již věřiteli z titulu ručení plnil, či nikoli.¹⁷⁴

Důležitou otázkou pro řádné odporování právnímu úkonu je i v tomto případě doba, kdy k zvýhodňujícímu právnímu úkonu došlo, protože jak výše uvedeno, odporovat lze jen právním úkonům učiněným dlužníkem v době, kdy byl v úpadku, nebo úkon k úpadku vedl. Platí, že odpůrcí žalobu lze v souladu s ust. § 241 odst. 4 podat ohledně odporovatelných právních úkonů, které byly před zahájením insolvenčního řízení učiněny: a) v posledních třech letech ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern; b) v době jednoho roku, pokud jde o jiné osoby.

Aby se mohl IS domáhat žalobou neúčinnosti zvýhodňujícího právního úkonu, musí právní úkon naplňovat podmínky neúčinnosti dle ust. § 235 InsZ a dále musí být kumulativně naplněna podmínka uvedená v § 241 odst. 1 a k tomu některá z podmínek odst. 2.¹⁷⁵

Ust. § 241 odst. 5 blíže vymezuje, co není zvýhodňujícím právním úkonem, a to následovně: a) zřízení zajištění závazku dlužníka, obdržel-li za ně dlužník současně přiměřenou protihodnotu, kdy je třeba dodat, že toto ustanovení nebude možné aplikovat např. v případě, kdy byla půjčená částka přijata dávno předtím, než bylo zástavní právo k zajištění zřízeno, protože je na věřiteli a dlužníkovi, aby si zajištění dohodli včas, a pokud se tak nestalo, mohl být takový úkon na úkor ostatních věřitelů, kterým se nepodařilo dohodnout se s dlužníkem na zajištění svých pohledávek¹⁷⁶; b) právní úkon učiněný za podmínek obvyklých v obchodním styku, na základě kterého dlužník obdržel přiměřené protiplnění nebo jiný přiměřený majetkový prospěch, a to za předpokladu, že nešlo o úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníkovi blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, a že osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by tento úkon mohl vést k úpadku dlužníka, kdy je důležité v každém jednotlivém individuálním případě posoudit, zda osoby nemohly ani při náležité pečlivosti poznat, že je dlužník v úpadku či zda právní úkon může vést k úpadku; c) právní úkon, který dlužník učinil za

¹⁷⁴ Srov. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 1. 2011, sp.zn.10 Cmo 183/2010

¹⁷⁵ Srov. ust. § 235 odst. 1 a § 241 odst. 1 a 2 InsZ

¹⁷⁶ Srov. Kotoučová, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 542

trvání moratoria nebo po zahájení insolvenčního řízení za podmínek stanovených tímto zákonem.

Závěrem je třeba uvést, že u skutkových podstat odporovatelnosti uvedených v ust. § 240 a 241 InsZ se nemusí jednat o úmyslný právní úkon, ale postačí nedbalostní jednání.¹⁷⁷

5.2.1.3 Úmyslně zkracující právní úkony

Ve smyslu ust. § 242 InsZ lze odporovat právním úkonům, jimiž dlužník úmyslně zkrátil uspokojení věřitele, pokud byl úmysl dlužníka zkrátit svého věřitele znám i druhé straně, vůči níž byl právní úkon učiněn, nebo ji musel být se zřetelem ke všem okolnostem úmysl znám. Platí zde vyvratitelná právní domněnka, že v případě úmyslně zkracujícího právního úkonu učiněného ve prospěch osoby blízké dlužníku nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, byl této osobě úmysl dlužníka znám a je na osobě, v jejíž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo která z něho měla prospěch, aby tvrdila a prokázala, že dlužník v úpadku nebyl.¹⁷⁸ Tato skutková podstata odporovatelnosti se blíží nejvíce úpravě § 42a OZ.

Úmyslně zkracujícím právním úkonům je insolvenční správce v souladu s ust. § 242 odst. 3 oprávněn odporovat v případě, že byly učiněny v posledních pěti letech před zahájením insolvenčního řízení.

Jak vyplývá z judikatury, zkracujícím právním úkonem ve smyslu ust. § 42a OZ není, obdrží-li dlužník za převedené věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty od nabyvatele reálně jejich obvyklou cenu nebo mu byla za tyto věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty poskytnutá přiměřená náhrada.¹⁷⁹

Naproti tomu: *„pokud dlužník, který nemá jiný majetek postačující k uspokojení svých věřitelů, poté, co jako prodávající uzavřel se svým věřitelem jako kupujícím kupní*

¹⁷⁷ Srov. Kozák, J.; Budín, P.; Dadam, A.; Páchl, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář.* Praha: ASPI, a.s., 2008, s. 311 a 312

¹⁷⁸ Srov. ust. § 242 odst. 1 a 2 InsZ; Rozhodnutí VS v Olomouci ze dne 24. 11. 2010, sp.zn. 12Cmo 9/2010

¹⁷⁹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4333/2007

smlouvu o prodeji movitých věcí, uzavřel s kupujícím dohodu o započtení kupní ceny proti pohledávce kupujícího, byla kupní smlouva ve smyslu ust. § 42a OZ právním úkonem zkracujícím dlužníkovi věřitele neboť v době účinnosti kupní smlouvy se dlužníku za prodaný majetek nedostalo žádného skutečného protiplnění, z něž by mohli dlužníkovi věřitelé uspokojit své pohledávky.“¹⁸⁰

5.2.2 Právní úkony neúčinné ze zákona

Mezi právní úkony neúčinné ze zákona řadíme ty, které upravuje přímo InsZ. Nelze ale opomenout existenci neúčinných právních úkonů přímo ze zákona, ovšem jiného než InsZ. Jedná se o neúčinnost ve smyslu ust. § 47 odst. 6 TR či § 260h OSŘ.

Právními úkony neúčinnými dle InsZ jsou ty, s nimiž tento zákon takové účinky spojuje. Úpravu neúčinnosti právních úkonů ze zákona (rozuměj InsZ) můžeme nalézt: a) v ust. § 111 odst. 3, které upravuje neúčinnost právních úkonů, které dlužník učinil v rozporu s omezeními stanovenými v důsledku účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení, b) v ust. § 246 odst. 2, které jako neúčinné právní úkony uvádí ty, které jsou blíže specifikované v odst. 1¹⁸¹, a které dlužník učinil poté, kdy přešlo na insolvenčního správce oprávnění nakládat s majetkovou podstatou.

Dále právní úprava InsZ upravuje důsledky spojené s neúčinností právních úkonů dlužníka, které nalezneme: a) v ust. § 140 odst. 3 písm. b), dle kterého není započtení vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele po rozhodnutí o úpadku přípustné, pokud věřitel získal započitatelnou pohledávku neúčinným právním úkonem; b) v ust. § 205 odst. 4, ze kterého vyplývá, že „majetek jiných osob než dlužníka náleží do majetkové podstaty, stanoví-li to zákon, zejména jde-li o plnění z neúčinných právních úkonů“; a c) v ust. § 238, které uvozuje nepřipustnost započtení proti pohledávce na vydání dlužníkovou plnění z neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty.

Nicméně i v dalších ustanoveních InsZ lze neúčinnost ze zákona dovodit jejich výkladem. Jak vyplývá z důvodové zprávy k InsZ, je „se zřetelem k povinnostem, které mohou být uloženy dlužníku předběžným opatřením nařízeným podle § 112 a 113, je

¹⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2010, sp. zn. Cdo 4886/2007

¹⁸¹ Srov. ust. § 246 odst. 1 InsZ

*ustanovení § 111 odst. 3 návrhu významnou odchylkou od obecné úpravy. Ta totiž porušení zákazu stanoveného vykonatelným předběžným opatřením sankcionuje neplatností příslušného právního úkonu, v rovině insolvenčního řízení však jde toliko o právní úkon neúčinný“.*¹⁸²

Plnění z neúčinného právního úkonu, jehož neúčinnost je dána ze zákona, zahrne správce bez dalšího do soupisu majetkové podstaty, aniž by se této neúčinnosti musel (měl) dovolávat odpůrcí žalobou. Proti soupisu se lze bránit jen vylučovací žalobou.¹⁸³

Zcela specifická je úprava neúčinnosti v jiných právních předpisech, a to konkrétně v ust. § 47 odst. 6 TŘ a ust. § 260h OSŘ, resp. některé důsledky s tím spojené. Ust. § 47 odst. 6 stanoví, že „pokud trvá zajištění, jsou neúčinné veškeré právní úkony obviněného, které se týkají zajištěného majetku, s výjimkou úkonů směřujících k odvrácení bezprostředně hrozící škody.“ Ust. § 260h OSŘ stanoví, že: „právní úkony povinného týkající se jeho majetku, které učinil poté, co bylo předvolanému doručeno předvolání k prohlášení o majetku (§ 260d), jsou vůči oprávněnému neúčinné.“

V souvislosti s touto neúčinností ze zákona je třeba si odpovědět na otázku, zda může IS těžit ze zákonné neúčinnosti vyplývající z jiných předpisů. Odpověď na tuto otázku není zcela jednoznačná, kdy tato problematika je jedním z úskalí InsZ, o čemž bude pojednáno v závěru této práce.

¹⁸² Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

¹⁸³ Srov. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 9. 2011 sp.zn. 38 ICm 1348/2010, 102 VSPH 90/2011 (KSPH 38 INS 3926/2009)

6. Srovnání úpravy neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů v insolvenčním právu

6.1. Srovnání s úpravou v zákoně č. 328/1991 Sb. o konkursu a vyrovnání

Předně je třeba vymezit základní rozdíl v úpravě institutu úpadku. ZKV upravoval formy úpadku pro platební neschopnost a pro předlužení a zcela absentovala úprava hrozícího úpadku. Dlužník byl v platební neschopnosti, pokud měl více věřitelů a nebyl schopen plnit své splatné závazky „po delší dobu“. Takto zákonodárcem vymezené období nebylo zcela šťastné, a o nápravu se „postarala“ rozhodovací praxe soudů, která stanovila, že neschopnost plnit své závazky po delší dobu odpovídá době nejméně šesti měsíců po lhůtě splatnosti.¹⁸⁴ Stávající úprava obsažená v InsZ, o níž je blíže pojednáno v úvodu této práce, je nepochybně značným přínosem.

V řízení ve věcech konkursu a vyrovnání rozhodovaly jako soudy prvního stupně Krajské soudy s výjimkou sporů o vypořádání společného jmění nebo jiného majetku manželů, o kterých bylo rozhodováno okresními soudy.¹⁸⁵ *Oproti stávající úpravě byla ale tehdejší úprava příslušnosti soudu nedůsledná v tom, že věci konkursu a vyrovnání a spory jimi vyvolané byly apriori pokládány za spory obchodní, bez zřetele k tomu, že dlužník nikdy podnikatelem nebyl. Vypuštění výjimky z projednávání sporů vyvolaných konkursem vážící se (ve prospěch věcné příslušnosti okresního soudu) k vypořádání společného jmění manželů, je (při respektování důvodů, pro něž byla zavedena) dáno zásadně novým pojetím projednávání incidenčních sporů v InsZ, totiž jejich začleněním do rámce insolvenčního řízení.*¹⁸⁶ Z důvodu požadavku na jednotné soudní řízení, ve kterém je řešen dlužníkův úpadek, bylo ve stávající úpravě upuštěno od terminologie spojené pouze s konkrétními způsoby řešení úpadku, podle které bylo takové soudní řízení označováno jako "konkursní řízení" nebo "vyrovnací řízení".¹⁸⁷

¹⁸⁴ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2003 sp. zn. 29 Odo 564/2001

¹⁸⁵ Srov. Ust. § 9 odst. 3 písm c) OSŘ platném ke dni 31. 12. 2007

¹⁸⁶ Důvodová zpráva - 224/0 vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé zákony v souvislosti s jeho přijetím

¹⁸⁷ Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) k § 2

Dle stávající úpravy tak rozhodují jako soudy prvního stupně v insolvenčním řízení a v incidenčních sporech, jakož i ve sporech o náhradu škody nebo jiné újmy, která vznikla zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu jen Krajské soudy.¹⁸⁸

6.1.1 K úpravě neplatnosti právních úkonů

ZKV úpravu neplatnosti právních úkonů neobsahoval. V řízení vedených dle ZKV se tak užívala obecná ustanovení o neplatnosti právních úkonů dle OZ. Zásadní nedostatek úpravy byl spatřován v tom, že dle obecných ustanovení o neplatnosti právních úkonů má zjištění neplatnosti deklaratorní povahu, a to i pokud se týká neplatnosti relativní, která je zvláštní pouze zúžením žalobní legitimace. Zmíněná deklaratornost těchto zjištění umožňuje, aby neplatnost byla uznána i mimo soudní řízení (jednostranným úkonem, dohodou). Pro řešení úpadku tak měla deklaratorní povaha neplatnosti negativní vliv, neboť umožňovala, aby se určité hodnoty dostaly mimo insolvenční řízení, ačkoli do něho patřily.¹⁸⁹

V InsZ byla proto neplatnost právních úkonů dlužníka upravena zařazením ust. § 231 až 234, která je třeba považovat za ustanovení zvláštní (vůči obecným ustanovením o neplatnosti právních úkonů), jejichž cílem je řešit zjištění neplatnosti takovým způsobem, který by vylučoval neodůvodněné zkracování majetkové podstaty.

6.1.2 K úpravě neúčinnosti právních úkonů

Úprava neúčinnosti právních úkonů v ZKV byla upravena v ust. § 15 a § 16. Zpočátku ZKV upravoval pouze odporovatelnost a neúčinnost byla jen jejím důsledkem. Z důvodu nedostatku odporovatelnosti, který spočíval v tom, že ve většině případů musela být prokázána subjektivní stránka, tedy dlužníkův úmysl zkrátit věřitele a vědomí druhé strany o něm, což vedlo ke zdlouhavým sporům znesnadňujícím doplnění konkursní podstaty o předmět plnění odporovatelného úkonu, byla novelou provedenou zákonem č. 238/1996 Sb., zavedena vedle odporovatelnosti také neúčinnost, která nastává přímo ze zákona. Nově upravená neúčinnost nebyla

¹⁸⁸ Srov. ust. § 9 odst. 4 OSŘ

¹⁸⁹ Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

podmíněna prokazováním subjektivní stránky. Nicméně se stále dotýkala jen v § 15 taxativně určených právních úkonů, u nichž to bylo odůvodněno jejich povahou, smyslem či cílem, a které musely být uskutečněny v poměrně krátké době před podáním návrhu na konkurs anebo po podání tohoto návrhu. Po zmíněné novele byl institut odporovatelnosti upraven pouze v § 16, který doplňoval úpravu obsaženou v obecné úpravě odporovatelnosti § 42a OZ.¹⁹⁰ Novelou provedenou zákonem č. 105/2000 Sb., byla neúčinnost právních úkonů podle odstavce 1 vztažena i na dědice a právní nástupce právnické osoby. Dalšími novelami byl rozšířen okruh právních úkonů, na které se neúčinnost právních úkonů nevztahovala, a kterým nebylo možné odporovat.¹⁹¹

ZKV dále stanovil, že případné plnění z neúčinného právního úkonu nebo náhrada za ně musela být vydána účastníky právního úkonu do podstaty bez dalšího. Úprava InsZ je v tomto ohledu více propracovaná a povinnost vydat plnění do majetkové podstaty nemají jen účastníci neúčinného úkonu, ale všichni, kteří z něj měli prospěch. Aktivní legitimace k podání odpůrčí žaloby byla oproti InsZ širší, když oprávnění k domáhání se byli jak správce, tak kterýkoli věřitel, což ovšem vedlo k duplicitě a dalším komplikacím, nehledě na to, že neúčinnost působí vůči všem věřitelům.¹⁹²

ZKV dále stanovil, že „*vše, o co byl odporovatelným právním úkonem dlužníkův majetek zkrácen, musí být vráceno do podstaty, a není-li to možné, musí být poskytnuta peněžitá náhrada.*“¹⁹³ InsZ toto řeší vydáním rovnocenné náhrady, což je bezesporu značným přínosem.

Pouze krátká úprava neúčinnosti právních úkonů vedla k tomu, že problematika musela být blíže „regulována“ rozhodnutími Nejvyššího soudu ČR. Např. v rozhodnutí ze dne 29. 7. 2004, sp. zn. 29 Odo 439/2002 Nejvyšší soud dovodil, že k neúčinnosti právního úkonu ve smyslu ust. § 15 ZKV přihlíží soud pouze v případě, že byla řádně uplatněna v občanském soudním řízení k tomu oprávněnou osobou.¹⁹⁴ I v tomto ohledu, jak v příslušné části této práce uvádím, doznala úprava InsZ značných změn. Některá

¹⁹⁰ Srov. Důvodová zpráva - 1976/0 Vládní návrh zákona, kterým se mění a doplňují zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁹¹ Srov. zákon č. 257/2004 Sb.; zákon č. 377/2005 Sb.; zákon č. 57/2006 Sb.

¹⁹² Blíže. Schelleová, I., *Konkurz a vyrovnání*. 3. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 255; Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

¹⁹³ Ust. § 16 odst. 4 ZKV

¹⁹⁴ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2004, sp. zn. 29 Odo 439/2002

rozhodnutí Nejvyššího soudu se naopak dle mého názoru stala podkladem pro úpravu problematiky v InsZ, kdy např. lze zmínit Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2004, sp. zn. 29 Odo 130/2004, ve kterém soud dovodil, že „*pro závěr o tom, zda dlužník ve smyslu ustanovení § 15 odst. 1 písm. c) ZKV převedl věci ze svého majetku na jinou osobu za nápadně nevýhodných podmínek, je určující srovnání sjednané kupní ceny s cenou obvyklou.*“¹⁹⁵

Jak vyplývá z výše uvedeného je úprava úpadkového řízení v InsZ daleko propracovanější a pojetí zvláštní úpravy odporovatelnosti a neplatnosti právních úkonů je značným přínosem na ochranu oprávněných zájmů věřitelů ve smyslu InsZ.

6.2. Srovnání neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů dlužníka se slovenskou a německou právní úpravou

V praxi nevyhovující a myšlenkově zastaralá úprava úpadkového řízení obsažená v ZKV byla hlavní příčinou mnoha jeho novel a následně nutné rekodifikace českého úpadkového práva.¹⁹⁶ Sama skutečnost, že vývoj úpravy českého úpadkového práva byl „násilně“ přerušen k 1. 1. 1951 na dobu delší než čtyřicet let nutně vedla k tomu, že bylo třeba hledat inspiraci v zahraničních právních úpravách. V samotné přípravě zákonné úpravy tak hrála důležitou roli také úprava úpadkového řízení Spolkové republiky Německo, která byla základním kamenem „*a podle mínění JUDr. Miroslava Ulrycha, který se zabývá německým insolvenčním právem, má toto právo dokonce přínos dominantní.*“¹⁹⁷ Zajímavý je také pohled na úpravu Slovenské republiky, a to s ohledem na společnou minulost našich států.

6.2.1 Srovnání s úpravou ve Slovenské republice

Společná historie České a Slovenské republiky se projevila ve více oblastech společenského života, mimo jiné také v oblasti právní úpravy insolvenčního práva.

¹⁹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2004, sp. zn. 29 Odo 130/2004 cit. z: Krčmář, Z., Přehled judikatury ve věcech konkursu a vyrovnání: aktualizovaný text zákona s judikaturou. Praha: ASPI, 2005, xvii, 712 s. Judikatura (ASPI Publishing); Srov. s ust. § 240 InsZ

¹⁹⁶ Srov. Krčmář, Z., *Zákon o konkursu a vyrovnání: úplné znění zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů : poznámkové vydání s judikaturou k novele č. 105/2000 Sb., účinné k 1. 5. 2000.* 1. vyd. Praha: IFEC s.r.o., 2000. s. 1.

¹⁹⁷ Cit. z: Norma se rodila pomalu a s kontrolou, Konkursní noviny č. 22, 2002. Dostupné z: <http://www.kn.cz/clanek/norma-se-rodila-pomalu-s-kontrolou>

Ze společného československého období si po rozdělení oba státy již jako zcela samostatné jednotky převzaly právní úpravu insolvenčního práva zakotvenou v ZKV.

Později se však tato právní úprava s ohledem na měnící se společenskou situaci ukázala v obou zemích jako úprava neschopna reagovat na nové potřeby společnosti. Cesta opakovanými novelizacemi stávajících právních úprav však byly nedostačující. Nespokojenost se stávající právní úpravou, která pramenila např. z faktu, že insolvenční řízení, které nevedlo často k uspokojení věřitelů, bylo zdouhavé, netransparentní, byla impulzem pro kodifikaci insolvenčního práva, která měla dostát podstatě této právní oblasti.¹⁹⁸ K uvedeným okolnostem přistoupila po vstupu obou států do Evropské unie navíc tendence společenství unifikovat národní právní úpravy také v oblasti insolvenčního práva. Tímto krokem se mělo dle názoru společenství zabránit obcházení domácího insolvenčního práva dlužníky. Plánovaná nová právní úprava tak měla s ohledem na výše zmíněné okolnosti posílit postavení věřitelů v insolvenčním řízení a zpřísnit povinnosti dlužníka.

Jako první stát, který provedl výraznou změnu insolvenčního práva zavedením zcela nové právní úpravy byla Slovenská republika, která tak učinila zákonem č. 7/2005 Z. z., o konkurze a reštrukturalizácii, s účinností od 1. 7. 2005 („ZKR“). Česká republika změnu učinila až přijetím InsZ, účinného od 1. 1. 2008.

Obě právní úpravy obsahují společné, ale i odlišné zásady, instituty a terminologii. InsZ je postaven na vlastních zásadách, které mají pomocnou interpretační povahu, skládá se ze tří hlavních částí, kdy úvodní část představuje základ všeobecné povahy společný pro všechny způsoby řešení úpadku. ZKR takto propracovanou všeobecnou část neobsahuje, lze však uvést, že tento úkol plní první část ZKR, kde jsou uvedeny např. zásady insolvenčního práva, pojmy jako platební neschopnost, spřízněná osoba nebo běžné právní úkony. Co se týká samotných zásad, mají obě právní úpravy společnou např. zásadu rovné možnosti těch věřitelů, kteří mají stejné nebo obdobné postavení či zásadu nejvyššího možného uspokojení věřitelů. ZKR obsahuje navíc i jednu zajímavou zásadu, a to zásadu předcházení úpadku dlužníka a povinnosti zvolit přiměřená opatření k jeho odvrácení blíže vymezenou v § 4 ZKR.

¹⁹⁸ Ivan Ferkl, Porovnanie českej a slovenskej právnej úpravy konkurzného práva z hľadiska insolvenčného zákona a zákona o konkurze a reštrukturalizácii, 2007/2008, Diplomová práce, PF MU, Katedra občianskeho práva.

Princip použití občanského soudního řádu je pro obě úpravy společný, kdy v InsZ je upraven v ust. § 7 a v ZKR v sedmé části v ust. § 196 a násl. Rozdíl je ve způsobu úpravy tohoto principu, kdy InsZ na rozdíl od ZKR zmiňuje kromě výrazu „pokud tento zákon nestanoví jinak“ též „není-li takový postup v rozporu se zásadami, na kterých spočívá insolvenční řízení“. Dle mého mínění však tato odlišnost ve vyjádření není zásadním rozdílem, jelikož ZKR stanovuje také své zásady, které v určitých ohledech mohou prolomit zásady civilního řízení, a tudíž bude výsledek stejný jako v případě úpravy této zásady v InsZ.

Dle InsZ a v souladu s OSŘ rozhodují v insolvenčním řízení jako soudy prvního stupně Krajské soudy, dle ZKR s použitím zákona č. 371/2004 Z.z., o sídlach a obvodech súdov, rozhoduje osm konkrétních okresních soudů.

Zajímavou odlišností obou právních úprav je i skutečnost, že dle InsZ rozhoduje insolvenční soud nejdříve o úpadku, kdy následně nebo společně s tímto rozhodnutím zvolí i způsob jeho řešení (jedná se o dvoufázové řízení), přičemž dle ZKR soud nerozhoduje o existenci úpadku. Slovenská úprava předpokládá dlužníkův úpadek již podáním návrhu, a proto rozhoduje pouze o způsobu jeho řešení.

Jako zajímavou spatřuji úpravu oddlužení v ZKR, které zde není samostatným způsobem řešení úpadku. Slovenský soud je oprávněn na návrh dlužníka (fyzické osoby nepodnikatele) povolit po zrušení konkurzu tříleté zkušební období, během kterého je dlužník povinen odevzdávat správci stanovenou část svých příjmů, která tvoří max. 70 procent čistých příjmů dlužníka za uplynulý rok k uspokojení svých věřitelů soudem.¹⁹⁹ Po celou tuto dobu je majetek dlužníka ochráněn před individuálními zájmy jednotlivých věřitelů a také platí, že právní úkony dlužníka v rozsahu soudem stanovených vyžadují souhlas správce. V případě, že dlužník provede právní úkon nad rámec oprávněného rozsahu bez souhlasu správce, je správce oprávněn v souladu s ust. § 170 odst. 1 tomuto úkonu odporovat. Pokud dlužník ve zkušební době plní své povinnosti, rozhodne soud po jejím uplynutí o jeho oddlužení. Slovenské úpravě oddlužení je možné vytknout absenci zákonem stanoveného minimálního podílu na čistých ročních příjmech, které by měl dlužník povinnost platit.

¹⁹⁹ Srov. ust. § 168 ZKR

Co se týče pojmu úpadek, upravují jej oba předpisy v ust. § 3. Dle ZKR je dlužník v úpadku pokud „*je platobne neschopný nebo predĺžený*“, kdy tuto definici nalezneme také v úpravě InsZ s rozšířením o institut hrozícího úpadku. ZKR však ještě navíc uvádí, že pokud dlužník podal návrh na „*vyhlásenie konkurzu*“, rozumí se tím, že je v úpadku. Ačkoli InsZ explicitně neuvádí konkrétní ohraničení počtu závazků a věřitelů, jak je to v případě ZKR („*nie je schopný plniť aspoň dva peňažné záväzky viac ako jednému veriteľovi*“), jejich mnohost se vyvozuje z interpretace ust. § 3 „více věřitelů“ a „peněžité závazky“, kdy navíc tyto pojmy konkretizovala samotná judikatura, o čemž je blíže pojednáno v úvodu této práce v části pojednávající o úpadku dlužníka. Úprava ZKR v ust. § 11 vymezuje povinnost dlužníka, jeho statutárního orgánu nebo člena statutárního orgánu, likvidátora a zákonného zástupce podat návrh na konkurz, a to do 30 dnů poté, co se dozvěděl o tom, že je v úpadku, nebo poté, co se o tom při vynaložení odborné péče mohl dozvědět. ZKR v § 11 odst. 4 upravuje také odpovědnost těchto osob vůči věřitelům, pokud svoji povinnost poruší, přičemž je upravena velmi tvrdá domněnka ohledně výše škody. Platí, že není-li prokázán opak, má se za to, že výše škody, která věřiteli vznikla, je rovna výši té části jejich pohledávek, která v konkurzu nebyla uspokojena.

6.2.1.1 Srovnání v úpravě odporovatelnosti (neúčinnosti) a neplatnosti právních úkonů

Celková struktura úpravy institutu neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů je na první pohled odlišná, nicméně nelze přehlédnout, že úpravy odporovatelnosti právním úkonům jsou si velmi podobné.

ZKR vymezuje úpravu odporovatelnosti a to v části upravující „*konkurz*“ (ust. § 57 až 66, část druhá, hlava pátá, 2. oddíl), kdy se jedná o zvláštní úpravu a neužije se tak obecné úpravy v hlavě čtvrté „*občianskeho zákonníku*“. Za nedostatek slovenské úpravy lze považovat absenci bližší úpravy odporovatelnosti právním úkonům při reorganizaci.

Institut neplatnosti právních úkonů ZKR jako zvláštní právní předpis neupravuje, a proto se pro potřeby úpadečného řízení užije obecných ustanovení slovenského „*občianskeho zákonníku*“. Jedinou ochranou věřitele v případě neplatnosti právního

úkonu je tak dle slovenské úpravy žaloba na neplatnost právního úkonu dle obecné právní úpravy.

V InsZ jsou instituty neplatnosti a neúčinnosti upraveny v samostatných ustanoveních zákona s tím, že InsZ „ne zcela správně“ postrádá pojmové dělení právních úkonů na odporovatelné a neúčinné.

O zvláštní úpravě neplatnosti právních úkonů dlužníka v InsZ je blíže pojednáno v jiné části této práce, nicméně pro potřeby srovnání si dovoluji pouze poznamenat, že zvláštní úprava neplatnosti dle InsZ je dle mého názoru jeho velkou předností. Nezbyvá než doplnit, že teorie absolutní a relativní neplatnosti právních úkonů je v případě obou států totožná.

Jak výše uvedeno, úprava odporovatelnosti právním úkonům je v obou právních úpravách velmi příbuzná. Samotná úprava odporovatelnosti v ZKR obsahuje shodně jako česká úprava nejdříve společné ustanovení o odporovatelnosti právním úkonům, a dále jsou uvedeny jednotlivé skutkové podstaty odporovatelnosti.²⁰⁰ Ve smyslu ZKR postihuje odporovatelnost právní důsledky právních úkonů týkajících se majetku dlužníka vůči věřitelům²⁰¹. Odporovat je tedy možné shodně jako v české úpravě pouze úkonům, které jsou platné.

Dle ZKR právo odporovat právním úkonům zanikne, pokud se neuplatní u povinné osoby nebo u soudu do jednoho roku od prohlášení konkurzu. Před účinností novely, která zavedla tuto roční lhůtu, bylo možné uplatnit toto právo pouze do šesti měsíců od prohlášení konkurzu. Dle důvodové zprávy k uvedené novele (účinné od 1. 1. 2012) se jednalo „o tzv. *procesně-technickou úpravu, jelikož v některých případech byla šestiměsíční lhůta objektivně krátká, zejména pokud došlo k výměně správce nebo se jednalo o složitý konkurz s vysokým počtem věřitelů a velkým rozsahem konkurzní podstaty*“. Dle InsZ je lhůta pro podání odpůří žaloby jeden rok ode dne, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku. V obou případech se jedná o tzv. prekluzivní lhůtu, což má za následek, že neuplatněním právo zanikne.

²⁰⁰ Srov. ust. § 57 - § 61 ZKR

²⁰¹ Srov. ULC Čarnogurský Pro Bono, *Konkurz a reštrukturalizácia (10. Časť) – Odporovateľné právne úkony*, PRO BRONO 06/2006, dostupné též: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2006/06/691-konkurz-a-restrukturalizacia-10.-cast-odporovatelne-pravne-ukony>.

Obecnými předpoklady odporovatelnosti podle ZKR jsou: a) prohlášení konkurzu; b) existence právního úkonu dlužníka týkajícího se jeho majetku c) zkrácení pohledávky věřitele, který přihlásil pohledávku do konkurzu. Co se týče vymahatelnosti pohledávky věřitele, tak dle závěrů slovenské aplikační praxe je to každá pohledávka, kterou je možné vymáhat.²⁰²

ZKR umožňuje také odporovat právním úkonům dlužníka učiněným po zahájení konkurzního řízení až do prohlášení konkurzu, avšak pouze pokud se nejedná o běžné úkony (uvedené v ust. § 10 ZKR), přičemž i v tomto případě se musí jednat o úkony zkracující uspokojení pohledávky věřitele.

V případě jednotlivých skutkových podstat odporovatelnosti právním úkonům dle InsZ a ZKR platí, že musí být při hodnocení právních úkonů naplněny jak obecné předpoklady odporovatelnosti, tak i některé z jednotlivých skutkových podstat. Jednotlivé skutkové podstaty totožné pro ZKR i InsZ jsou právní úkony bez přiměřeného protiplnění, zvýhodňující právní úkony a nakonec právní úkony zkracující. ZKR ještě navíc upravuje i právní úkony „*urobené po zrušení konkurzu*“, kterým je možné odporovat, pokud do šesti měsíců od zrušení konkurzu byl na majetek opět prohlášen konkurz, s výjimkou běžných právních úkonů.

Neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění je v obou zákonech upravena podobně, pouze s výjimkou odst. 4 ust. § 240 InsZ, který upravuje případy, kdy se nejedná o právní úkon bez přiměřeného protiplnění.

Ust. § 241 odst. 1 InsZ upravující zvýhodňující právní úkony předestírá všeobecnou definici těchto neúčinných právních úkonů a v následujících ustanoveních uvádí jejich pozitivní výčet, poté určuje časový úsek právních úkonů, kterým lze odporovat, a nakonec uvádí negativní výčet těchto úkonů. ZKR uvádí podobný výčet znevýhodňujících právních úkonů, ale opět jako v předcházejícím případě chybí negativní výčet úkonů, tedy těch, které se nepovažují za znevýhodňující. V obou právních úpravách postačí pro naplnění skutkové podstaty nedbalostní jednání.

²⁰² Ďurica, M., Zákon o konkurze a reštrukturalizácii : v znení účinnom do 1. januára 2012 a od 1. januára 2012 : komentár/, Bratislava: C.H. Beck, 2012, ISBN 978-80-89603-00-8.

Poslední skutkovou podstatou jsou právní úkony úmyslně zkracující. Pro tyto právní úkony je v obou právních úpravách vyžadována úmyslná forma zavinění. Důležitou podmínkou odporovatelnosti dle této skutkové podstaty je též v obou případech zkrácení pohledávky věřitele, jinak nelze takovému úkonu odporovat.²⁰³

Institut odporovatelnosti v ZKR poskytuje věřitelům ochranu před právním úkonem dlužníka, kterým se zkracuje uspokojení jejich pohledávek, přičemž dle InsZ se za právní úkon považuje i dlužníkovo opomenutí. V obou případech se lze neúčinnosti právních úkonů domáhat prostřednictvím tzv. odpůřčí neboli „*odporovacej*“ žaloby.

Aktivně legitimován pro podání odpůřčí žaloby je dle ZKR na prvním místě legitimován věřitel, který byl zkrácen v právech na uspokojení své pohledávky. Po prohlášení konkurzu se jeho legitimace oslabuje, kdy se legitimace přiznává insolvenčnímu správci. Dle ZKR je věřitel oprávněn podat správci podnět na uplatnění odporovatelnosti, a pokud správce v přiměřené lhůtě kvalifikovaně nereaguje, věřitel je oprávněn podat žalobu sám. Zajímavostí v ZKR je možnost odporovat právním úkonům přímo u povinné osoby s tím, že pokud povinná osoba písemně uznala oprávněnost odporu, považuje se odpor za uplatněný a lze plnění zapsat do podstaty.²⁰⁴ Dle úpravy InsZ je aktivně legitimován pouze IS, o čemž je blíže pojednáno v příslušné části této práce.

Pasivní legitimace je v ZKR upravena v ust. § 62, které představuje speciální úpravu pasivní legitimace pro případy odporovatelnosti vedle obecné úpravy dle „*občianskeho zákonníku*“. ZKR tak rozšířil pasivní legitimaci oproti obecné úpravě odporovatelnosti v zájmu plné ochrany věřitelů.²⁰⁵ Zákonné vymezení pasivní legitimace dle ZKR je širší než v případě InsZ. Pasivně legitimovány dle ust. § 237odst. 1 InsZ jsou osoby, v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo které z něho měly prospěch.

²⁰³ Ďurica, M., Zákon o konkurze a reštrukturalizácii : v znení účinnom do 1. januára 2012 a od 1. januára 2012 : komentár/, Bratislava: C.H. Beck, 2012, s. 1132

²⁰⁴ Ďurica, M., Zákon o konkurze a reštrukturalizácii : v znení účinnom do 1. januára 2012 a od 1. januára 2012 : komentár/, Bratislava: C.H. Beck, 2012, s. 441

²⁰⁵ Ďurica, M., Zákon o konkurze a reštrukturalizácii : v znení účinnom do 1. januára 2012 a od 1. januára 2012 : komentár/, Bratislava: C.H. Beck, 2012, s. 1132

Uznání odporovatelnosti opravňuje dle ZKR správce zapsat majetek nabytý na základě odporovaného právního úkonu do „*súpisu podstaty*“, kdy totožná úprava je obsažena v InsZ, o čemž je blíže pojednáno v předmětné části této práce.

Ust. § 63 až § 67 ZKR upravují velmi podobně s úpravou InsZ důsledky neúčinnosti právních úkonů dlužníka. Dle ZKR pokud se neúčinný právní úkon týká věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty převedené z majetku dlužníka, jsou ti, vůči kterým se právo odporovat právnímu úkonu uplatnilo, povinni společně a nerozdílně poskytnout do podstaty peněžitou náhradu za tuto věc, právo nebo jinou majetkovou hodnotu, pokud se u žádného z nich nenalézá (předností InsZ je požadavek na rovnocennou náhradu). Ten, kdo v důsledku neúčinného právního úkonu plnil do podstaty, může požadovat vrácení vzájemného plnění. Pokud se plní do podstaty v důsledku neúčinného právního úkonu, majetek zatížený právem cizí věci, které bylo na majetku zřízené poté, co byl majetek převedený z majetku dlužníka, je ten, kdo právo k cizí věci zřídil, povinný poskytnout do příslušné podstaty náhradu škody, která tím na majetku vznikla.²⁰⁶

Ze srovnání obou úprav lze konstatovat, že úprava odporovatelnosti a neúčinnosti právních úkonů v InsZ a „*odporovateľných právnych úkonov*“ v ZKR je velmi podobná, což je dáno již zmíněnou historickou propojeností a častou spoluprací obou států. Slovenská a česká společnost má dle všeho podobné potřeby a tento fakt se projevuje i v právní úpravě insolvenčního práva. Podobnost lze spatřovat i v úpravě, resp. „neúpravě“ zvláštní komplexní úpravy neplatnosti právních úkonů. Nicméně některá zvláštní ustanovení o neplatnosti v InsZ lze označit jako klad české úpravě.

Pokud mám posoudit obě právní úpravy z hlediska přehlednosti, srozumitelnosti a úplnosti, zvítězila by snad ta česká. Její výhodou je propracovaná všeobecná první část, a též lepší struktura zákona. Co se týče úpravy neúčinnosti právních úkonů, lze konstatovat, že jsou obě právní úpravy na stejné úrovni. V případě úpravy neplatnosti právních úkonů je dle mého názoru absence zvláštní úpravy neplatnosti vadou slovenské úpravy. Předností slovenské úpravy spatřuji v zákonném vymezení „spřízněné osoby“ právnické osobě v § 9 ZKR.

²⁰⁶ ULC Čarnogurský Pro Bono, *Konkurz a reštrukturalizácia (10. Časť) – Odporovateľné právne úkony*, PRO BRONO 06/2006, dostupné též: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2006/06/691-konkurz-a-restrukturalizacia-10.-cast-odporovatelne-pravne-ukony>.

6.2.2 Úprava ve Spolkové republice Německo

Základní právní předpis upravující německé úpadkové právo je insolvenční řád (Insolvenzordnung vom 5. 10. 1994, BGBl I S. 2866 – dále jen „InsO“). Z německé úpravy úpadkového řízení jsem dospěl k závěru, že tato úprava byla nepochybně významným podkladem pro InsZ, což vyplývá ze značné podobnosti obou úprav. Nelze ale opomenout skutečnost, že InsO neobsahuje zvláštní ustanovení o neplatnosti právních úkonů. Nicméně institut odporovatelnosti a neúčinnosti ze zákona je v právní úpravě InsO obsažen s dosti blízkou podobou úpravě InsZ.

Jak vyplývá ze základní zásady upravené v ust. § 1 InsO, slouží insolvenční řízení k poměrnému uspokojení věřitelů na základě zpeněžení majetku dlužníka a následné rozdělení výtěžku nebo má prostřednictvím insolvenčního plánu působit jako cesta k udržení chodu podniku. Poctivému dlužníku je dána možnost zbavit se zbývajících dluhů vůči jeho věřitelům.²⁰⁷

Podobnost úprav je třeba spatřovat již v samotném zahájení insolvenčního řízení, které lze v obou případech zahájit pouze na návrh podaný dlužníkem či věřitelem. V případě hrozícího úpadku je oprávněn dle InsZ podat návrh pouze dlužník²⁰⁸, kdy stejné pravidlo vyplývá také z interpretace InsO²⁰⁹ Pro insolvenční řízení je jako insolvenční soud výlučně příslušný obvodní soud. Místní příslušnost je dána všeobecnou soudní příslušností dlužníka.²¹⁰

Německá úprava neužívá pojmu úpadek, ale užívá pojmu „důvod zahájení řízení“²¹¹, kdy rozeznává dva druhy důvodu pro zahájení, a to platební neschopnost a předlužení. O platební neschopnost se jedná, pokud není dlužník schopen uhradit splatné závazky, přičemž domněnka platební neschopnosti je dána zastavením plateb

²⁰⁷ Srov. ust. § 1 InsO, „Das Insolvenzverfahren dient dazu, die Gläubiger eines Schuldners gemeinschaftlich zu befriedigen, indem das Vermögen des Schuldners verwertet und der Erlös verteilt oder in einem Insolvenzplan eine abweichende Regelung insbesondere zum Erhalt des Unternehmens getroffen wird. Dem redlichen Schuldner wird Gelegenheit gegeben, sich von seinen restlichen Verbindlichkeiten zu befreien.“

²⁰⁸ Srov. ust. § 97 odst. 3 InsZ

²⁰⁹ Srov. ust. § 18 odst. 1 InsO, které stanoví: Navrhl-li sám dlužník zahájení ins.řízení, je také důvodem hrozící platební neschopnost (orig. znění zní: Beantragt der Schuldner die Eröffnung des Insolvenzverfahrens, so ist auch die drohende Zahlungsunfähigkeit Eröffnungsgrund)

²¹⁰ Srov. ust. § 2 a § 3 InsO

²¹¹ Eröffnungsgrund

dlužníka. Rovněž InsO upravuje hrozící platební neschopnost, tedy situaci kdy hrozí, že dlužník dle všech předpokladů nebude schopen své závazky splnit včas. Naproti tomu úpadek ve formě předlužení může nastat pouze u právnických osob, u kterých jejich majetek nepostačuje ke krytí závazků.

Lze tedy spatřovat značnou podobnost s úpravou v InsZ, nicméně je zde jeden zásadní rozdíl spočívající v pluralitě věřitelů, která je jedním z definičních znaků úpadku dle InsZ. InsO, oproti české úpravě, nepožaduje pluralitu věřitelů, což znamená, že jestliže dlužník naplní znaky platební neschopnosti i jen vůči jednomu věřiteli, nic nebrání tomu, aby u něj mohl být shledán důvod pro zahájení řízení (úpadek).²¹²

„Na rozdíl od české úpravy, která definuje platební neschopnost v § 3 odst. 2 insolvenčního zákona, je definice platební neschopnosti v německém právním řádu vytvářena rozhodnutími soudu. Rozhodnutí Spolkového soudního dvora ze dne 12. října 2006, pod sp. zn. BGH Az. IX ZR 228/03, definuje platební neschopnost jako situaci dlužníka, kdy není schopen plnit více jak nepodstatnou část závazků, to je alespoň 10 procent a více závazků a nezná konkrétní datum v období delším než 3 týdnů, kdy bude schopen krýt své závazky.“²¹³ Zákonné vymezení důvodu úpadku dle InsZ považují za praktičtější řešení, i když nelze opomenout, že i v tomto případě musel Nejvyšší soud svým rozhodnutím stanovit „určitý směr“ výkladu.²¹⁴ Dalším zajímavým rozdílem je širší uplatnění německé úpravy insolvenčního práva, kdy insolvenční řízení může být zahájeno a vedeno také v případě, kdy dlužníka nemá právní subjektivitu.²¹⁵

Pokud se týká úpravy neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů, je třeba opakovaně upozornit na to, že InsO neobsahuje zvláštní úpravu neplatnosti, která se tak bude řídit obecnou úpravou. Neúčinnost a odporovatelnost jsou shodně jako v InsZ speciálně

²¹² Srov. ust. § 3 InsZ; Skřivánková, K., *Krátký exkurz do německého insolvenčního práva*, Konkurzní noviny č. 25, 2012, Dostupné z: <http://www.konkursni-noviny.cz/clanek/kratky-exkurz-do-nemeckeho-insolvenčního-prava>

²¹³ Srov. Moravec, T., *Povinnost dlužníka podat insolvenční návrh v české a německé právní úpravě*, Dostupné z: <http://www.ustavprava.cz/cz/sekce/casopis-pravo-2010-4-povinnost-dlužníka-podat-insolvenční-návrh-v-ceskem-a-nemeckem-právní-upravě-178/>

²¹⁴ Srov. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 11. 2008, sp. zn. KSHK 40 INS 2900/2008, 1 VSPH 165/2008-A.; Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 1. 2007, sp.zn. 29 Odo 1121/2004

²¹⁵ Srov. ust. § 11 odst. 2 a 3 InsO, ze kterého vyplývá, že ins. řízení může být zahájeno na majetek společnosti bez právní subjektivity (otevřená obchodní společnost aj.), dále, že lze insolvenční řízení zahájit také na majetek např. právnické osoby, která byla vymazána z obchodního rejstříku, pokud její majetek ještě nebyl rozdělen atd.

upraveny v příslušných ustanoveních InsO s tím, že německá úprava je termínově přesnější, když správně vymezuje pojmy odporovatelnost a neúčinnost.

Odporovatelnost InsO upravuje v ust. § 129 a násl. Ust. § 129 je obecným principem odporovatelnosti, který stanoví, že právní úkony, ke kterým došlo před zahájením insolvenčního řízení, a které znevýhodňují insolvenční věřitele, může insolvenční správce dle ust. § 130 - § 146 napadnout odporem. Za právní úkon je považováno také každé opomenutí.²¹⁶

Ust. § 130 a § 131 InsO vymezují odporovatelné právní úkony, které byly učiněny přímo a jen ve prospěch insolvenčního věřitele. Dle ust. § 130 jsou odporovatelné právní úkony, kterými bylo věřiteli poskytnuto zajištění či plnění právem mu náležející a byly naplněny další zákonem stanovené podmínky.²¹⁷

Ust. § 131 upravuje případy, kdy bylo věřiteli poskytnuto plnění či zajištění, na které v té době neměl právo, a to ani z části, a došlo k naplnění i dalších zákonem stanovených podmínek.²¹⁸

V případě úmyslně zkracujících právních úkonů je úprava InsO v ust. § 133 obdobná české, kdy zásadní rozdíl je ve vymezení doby, kdy mělo k právnímu úkonu dojít před zahájením řízení. Německá úprava vyžaduje oproti české úpravě 10 let (česká pouze 5 let). Domnívám se, že s ohledem na tento institut, jenž vede k ochraně před úmyslným poškozováním věřitelů je stanovení doby 10 let značným kladem německé právní úpravy. Zvláštností je speciální ust. odst. 2 o bezúplatné smlouvě vůči osobě blízké, která poškozuje věřitele. Odpor je u takové smlouvy vyloučen, byla-li uzavřena déle než dva roky před podáním návrhu, nebo v případě, že osobě blízké nebyl úmysl dlužníka poškodit věřitele znám.

I v dalších ustanoveních InsO lze spatřovat určité samostatné vymezení důvodů odporovatelnosti právních úkonů, které InsZ obecně upravuje jako zvýhodňující právní úkony či právní úkony bez přiměřeného protiplnění. Jedná se tak např. o ust. § 132, které upravuje nevýhodné právní úkony přímo poškozující věřitele či ust. § 134, které

²¹⁶ Srov. ust. § 129 InsO

²¹⁷ Srov. ust. § 130 InsO

²¹⁸ Srov. ust. § 131 InsO

upravuje odporovatelnost darům, pokud k nim došlo do čtyř let před návrhem s tím, že není možné odporovat obvyklým darům nepatrné hodnoty. Tato úprava odporovatelnosti darům je oproti úpravě InsZ přísnější, kdy InsZ stanoví podstatně kratší dobu pro vznik důvodu odporovatelnosti (1 rok, resp, 3 roky u osob blízkých). Zajímavou je také samostatná úprava odporovatelným právním úkonům vůči tichému společníkovi, či úprava plateb směnkou a šekem.²¹⁹

Ze srovnání důvodů odporovatelnosti německé a české právní úpravy lze dovodit jejich blízkou úpravu, nicméně se domnívám, že česká úprava je daleko propracovanější, což nepochybně vyplývá ze skutečnosti, že InsZ je podstatně mladším právním předpisem. Přednost české úpravy spatřuji např. v obsáhlejší úpravě zvýhodňujících právních úkonů či právních úkonů bez přiměřeného protiplnění, dále v existenci negativního výčtu právních úkonů, které nejsou zvýhodňujícím právním úkonem či právním úkonem bez přiměřeného protiplnění. V neposlední řadě také ve stanovení doby 3 let před zahájením insolvenčního řízení, po kterou došlo k účinkům právního úkonu učiněného vůči osobám blízkým.

Přednost německé úpravy spatřuji v existenci některých speciálních zvláštních důvodů odporovatelnosti (např. §135, §136, §137), v delších lhůtách při úmyslném zkrácení věřitelů aj. Dále jako přednost německé úpravy spatřuji ve vymezení osoby blízké, a to zejména právnické osobě, která je v České republice upravena judikaturou Nejvyššího soudu.²²⁰

Rozdílně je upravena také lhůta pro podání odpůrcí žaloby, kdy dle české úpravy činí jeden rok ode dne, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku, a dle německé dva roky od zahájení insolvenčního řízení.

Závěrem je také třeba upozornit na některá ustanovení InsO upravující neúčinnost právních úkonů ze zákona, která nastane po zahájení insolvenčního řízení. Např. ust. § 81 stanoví, že kdyby dlužník po zahájení insolvenčního řízení nakládal s věcí zařazenou do insolvenční masy, byla by provedená dispozice neúčinná, což vyplývá ze skutečnosti, že v německé úpravě přechází zahájením řízení na IS právo dlužníka

²¹⁹ Srov. ust. § 136 a § 137 InsO

²²⁰ Srov. např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2002, sp. zn. 21 Cdo 2192/2001; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1836/2003

spravovat majetek zahrnutý do insolvenční masy a nakládat s ním, což je zásadní rozdíl oproti české úpravě.²²¹ Nebo § 119, který stanoví, že neúčinné jsou dohody, kterými by se předem vylučovala nebo omezovala závaznost ust. § 103 až § 108 InsO či § 88 ze kterého vyplývá, že pokud získal insolvenční věřitel v posledním měsíci před podáním návrhu nebo po podání návrhu výkonem rozhodnutí zajištění svého nároku zástavním právem na majetek úpadce, zahrnutý do insolvenční masy, zástavní právo se vyhlášením insolvenčního řízení stane neúčinným.

²²¹ Srov. ust. § 229 InsZ

7. Závěr

Užití právní úpravy neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů dlužníka v insolvenčním právu předpokládá dlužníkuv úpadek. Úpadek je klíčovým institutem insolvenčního práva, který prostupuje celým insolvenčním řízením. InsZ blíže upravuje úpadek pro platební neschopnost, pro předlužení, a oproti předchozí úpravě v ZKV také vymezuje hrozící úpadek.

Se zahájením insolvenčního řízení, nerozhodne-li soud jinak, jsou spojena některá omezení dlužníka v nakládání s majetkovou podstatou a majetkem, který do ní může náležet. InsZ také blíže stanoví, kdo je v té které fázi insolvenčního řízení osobou s dispozičním oprávněním ve vztahu k majetkové podstatě. Obecně lze říci, že osobou s dispozičním oprávněním je dlužník vyjma případů, kdy je úpadek dlužníka řešen konkursem. Od prohlášení konkursu se stává touto osobou IS. Tak jak to většinou bývá, také InsZ obsahuje některé výjimky z tohoto obecného pravidla a dlužník může být dispoziční oprávnění „odňato“ či „dále omezeno“ i v jiných zákonem stanovených případech, a to buď v souladu s ustanovením obecné části InsZ (např. § 112, § 113 aj.), nebo v souladu se speciálními ustanovení InsZ v části upravující způsoby řešení úpadku (např. § 246, § 332, § 409 aj.)

Porušení podmínek dispozičního oprávnění dlužníka po zahájení insolvenčního řízení spojuje InsZ s jejich neúčinností či neplatností. Nelze ale opomenout, že dlužníkuv úpadek a s tím spojené zahájení insolvenčního řízení má vliv také na platnost a účinnost některých právních úkonů dlužníka učiněných před zahájením insolvenčního řízení (srov. např. ust. § 231 a násl., § 235, § 240, § 241a § 242 InsZ).

Protože insolvenční řízení stojí na hlavních zásadách, mezi které patří zejména účinná ochrana věřitelů dlužníka před nespravedlivým poškozením či nedovoleným zvýhodňováním některých z věřitelů, rychlost řízení a snaha o co nejvyšší a poměrné uspokojení věřitelů dlužníka, zamezení jednání některých věřitelů vedoucí k uspokojení jejich pohledávky mimo insolvenční řízení aj., je nepochybně důležitou otázkou, zda úprava neplatnosti a neúčinnosti (odporovatelnosti) právních úkonů dlužníka je pro potřeby insolvenčního řízení nejen dostatečná, ale také jednoznačná tak, aby nemohlo docházet k aplikačním problémům.

Smyslem a cílem této práce bylo nejen nastínění základů insolvenčního řízení, ale zejména pak podrobné vysvětlení úpravy neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů dlužníka v insolvenčním právu, vymezení vztahu obecné a zvláštní úpravy, srovnání s úpravou ZKV, německou úpravou v InsO či slovenskou úpravou v ZKR. Tento cíl se podařilo hlubší analýzou dané problematiky splnit, a to za užití platné české a zahraniční právní úpravy, úpravy ZKV, důvodových zpráv, odborné literatury, elektronických pramenů a zejména obsáhlé judikatury, která nepochybně úpravu problematiky neplatnosti a neúčinnosti (odporovatelnosti) právních úkonů značně „dotvořila“ a stala se tak vodítkem nejen pro novou úpravu NOZ, ale také k připravované novele InsZ.

Jako další cíl této práce jsem si zvolil posouzení platné právní úpravy k učinění závěru, zda může platná právní úprava přinést aplikační problémy či nikoliv, případně navrhnout některé její změny. Ke stanovení tohoto cíle mne vedly některé zkušenosti spojené s insolvenčním řízením.

Na základě velmi podrobné analýzy neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů dlužníka v insolvenčním právu lze dojít k závěru, že platná právní úprava České republiky stojí na pevných základech. Z úpravy je zřejmé, že se zákonodárce velmi obstojně vypořádal se značnými nedostatky ZKV v dané problematice, spojenými s přílišnou stručností úpravy, pro kterou bylo dosažení neúčinnosti chápáno spíše jako určitá možnost, které nebylo důsledně a náležitě využíváno. Značnou předností nové úpravy jsou zvláštní ustanovení o neplatnosti právních úkonů týkajících se majetku a závazků dlužníka a zejména propracovanější a širší úprava neúčinnosti právních úkonů.

7.1. K platné právní úpravě neplatnosti právních úkonů a něco málo k zásadním změnám dle NOZ a připravované novele InsZ

InsZ neobsahuje ucelenou úpravu neplatnosti právních úkonů, kdy taková úprava by byla zcela nadbytečnou. Pro posouzení platnosti právních úkonů týkajících se majetku nebo závazků dlužníka se užije obecné úpravy neplatnosti právních úkonů OZ či zvláštních úprav ObchZ, zákoníku práce aj. Specifikum úpravy neplatnosti právních úkonů dle InsZ tak spočívá ve vymezení některých zvláštních důvodů neplatnosti vyplývajících přímo z InsZ (např. § 246 odst. 3, § 269 aj.) a dále v existenci ustanovení,

kteřá upravují zjištění neplatnosti právních úkonů dlužníka způsobem vylučujícím neodůvodněné zkracování majetkové podstaty. Zvláštní úprava tak vychází z toho, že se neplatnost právního úkonu zjišťuje (deklaruje) jen rozhodnutím insolvenčního soudu. Důležitým faktorem je skutečnost, že pro účely insolvenčního řízení neplatí obecně překážka litispendence ani překážka rei iudicatae, vyjma případu uvedeného v ust. § 232 InsZ.

Pokud mám shrnout úpravu neplatnosti právních úkonů v insolvenčním právu, mám za to, že úprava je pro naplnění smyslu a účelu insolvenčního řízení dostatečná a neměla by činit větší aplikační potíže. K tomuto závěru napomáhá také rozsáhlá judikatura upravující danou problematiku, která je nepochybně značným vodítkem.

Nicméně nelze opomenout, že v rámci předpokládaného nabytí účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (NOZ), dojde k zásadním změnám v pojetí neplatnosti právních jednání. NOZ vychází ze zásady, že předně je třeba hledat důvody pro platnost právního jednání než pro jeho neplatnost, kdy tato zásada je výslovně uvedena v ustanovení § 574 NOZ. Další zásadní změna je spojena s nedostatkem vůle, vážnosti, určitosti a srozumitelnosti projevu vůle jednajících osoby, která dosud byla důvodem absolutní neplatnosti právního úkonu. NOZ vychází z pojetí, že v takových případech se o projev vůle nejedná. Tam, kde není určitost a srozumitelnost projevu vůle, neexistuje ani právní jednání.²²² V důsledku tohoto pojetí rozlišuje osnova právní jednání na zdánlivá a neplatná.²²³

Se zdánlivými právními jednáními se v NOZ setkáváme na různých místech²²⁴ a jsou zpravidla označeny tak, že se k nim nepřihlíží, což má za následek, že takové projevy vůle stojí mimo právo a jsou právně irelevantní. Osnova NOZ také zmírňuje striktní následek neexistence právního jednání s tím, že zavádí právní fikci jeho existence ex tunc v těch případech, kdy je mezi stranami dodatečně vyjasněn neurčitý či nesrozumitelný obsah takového právního jednání.²²⁵

²²² Srov. ust. § 551 a násl. NOZ

²²³ Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 občanský zákoník – konsolidovaná verze k 1. 3. 2012

²²⁴ Srov. ust. § 551 a násl., ust. § 67 odst. 1, ust. § 1321, ust. § 1489 odst. 2 aj. NOZ

²²⁵ Srov. Eliáš, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, Ostrava: Sagit, 2012, s. 251-252

K nově pojaté neplatnosti právních jednání je třeba dodat, že připravovaná novela InsZ, která reflektuje úpravu NOZ nepřináší zásadní změny v úpravě neplatnosti právních jednání, a proto bude pro potřeby insolvenčního řízení zásadní úprava obsažena v NOZ s doplněním zvláštních důvodů neplatnosti uvedených v InsZ. Nelze tedy opomenout některá specifika úpravy neplatnosti dle NOZ., „NOZ sice zachoval rozlišení na absolutní a relativní neplatnost, ale opustil výčtovou metodu, použitou v současném § 40a občanského zákoníku. Obnovil staré pravidlo hodnocení absolutní a relativní neplatnosti, spočívající v obecném kritériu, zda je neplatnost v zájmu veřejného pořádku (absolutní neplatnost) nebo pouze v zájmu ochrany konkrétní osoby (relativní neplatnost). Vrátil se tím k zásadě, že ve většině případů neplatnosti právních jednání se jedná o relativní neplatnost. Pouze tam, kde bude rozpor s veřejným pořádkem zjevný, bude právní jednání (sukromý projev vůle) považováno za absolutně neplatné.“²²⁶ NOZ tak preferuje přednost relativní neplatnosti právního jednání před neplatností absolutní. Pro neplatnost právního jednání, resp. jeho posouzení, je důležitou otázkou míra narušení veřejného pořádku.“²²⁷

Hlavní důvody neplatnosti právních jednání jsou v souladu s ust. § 580 a násl. spatřovány v rozporu s dobrými mravy, rozporu se zákonem, počáteční nemožností plnění, v nezpůsobilosti či neschopnosti osoby právně jednat a v nedostatku formy. Nelze opomenout skutečnost, že NOZ neuvádí jako hlavní důvod neplatnosti obcházení zákona, kdy takové jednání bude nutné nejspíše řešit aplikováním důvodu rozporu se zákonem.²²⁸

V případě rozporu se zákonem bude nutné nejdříve zjistit, jaký je smysl a účel daného zákona, a na základě tohoto zjištění pak určit, zda se zákaz stanovený zákonem na konkrétní případ vztahuje. Pokud se bude zákonný zákaz na konkrétní případ

²²⁶ Hurdík, J., et al. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 180-181

²²⁷ Jak se uvádí v díle: Eliáš, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, Ostrava: Sagit, 2012, s. 62: Osnova NOZ veřejný pořádek přímo nedefinuje, nicméně lze vyjít z pojetí, že „veřejný pořádek prostupuje celé právo a zahrnuje pravidla, na nichž leží právní základy společenského řádu zdejší společnosti. S tím souvisí i požadavek na transparentní uspořádání soukromých právních poměrů osob. Nikdo např. nepochybuje, že právní pravidla stanovující, jak vzniká manželství nebo které věci jsou nemovité a které věci jsou zastupitelné, jsou kogentní. Závaznost tohoto ustanovení však nelze opřít o dobré mravy, nýbrž o právě zásadu veřejného pořádku. Z těchto obecných kritérií se odvozují konkrétnější omezení - např. dobrým mravům odpovídá, že se nelze odchýlit od zákonných ustanovení chránících slabší stranu, veřejnému pořádku např. pravidlo, že ujednání stran nezahluje právní postavení třetí osoby a nemění její oprávnění nebo povinnosti.

²²⁸ Hurdík, J. et al. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 181

vztahovat a právní jednání tak bude neplatné, je třeba rozhodnout, zda se jedná o neplatnost absolutní, ke které se přihlíží z úřední povinnosti či nikoli. Dle ust. § 588 NOZ bude mít soud povinnost přihlédnout z úřední povinnosti (bez návrhu) k neplatnosti jen ve výjimečných případech, kdy nebude postačovat, že došlo k rozporu se zákonem, ale kumulativně musí existovat zjevný rozpor s veřejným pořádkem, kdy uvedené pravidlo se užije i pro spory vedené insolvenčními soudy v rámci insolvenčního řízení. V případě rozporu se zákonem, jenž má za následek neplatnost, která sleduje jako svůj základní cíl ochranu určité osoby, se bude jednat o neplatnost relativní, která bude značně převažovat. Relativní neplatnosti se bude muset oprávněná osoba dovolat, a to nejpozději v promlčecí lhůtě 3 let od okamžiku, kdy bylo právně jednáno. Nedovolá-li se jí, bude právní úkon považován za platný. Nicméně nelze opomenout ust. § 579 odst. 1, že osoba, která neplatnost způsobila, nebude mít právo namítat neplatnost právního jednání.²²⁹ Omezení dovolat se neplatnosti nalezneme i v jiných částech NOZ.²³⁰ Pro insolvenční řízení bude shodně jako doposud a za podmínek tam uvedených oprávněnou osobou k dovolání se neplatnosti právních jednání týkajících se majetku nebo závazků dlužníka také insolvenční správce.

Důvod k závěru o absolutní neplatnosti, ke které soud bude přihlížet dle NOZ i bez návrhu zakládá také zjevný rozpor s dobrými mravy či skutečnost, že právní jednání zavazuje k plnění od počátku nemožnému s tím, že vznik následné nemožnosti již neplatnost právního jednání nezakládá.²³¹

Změnu přinese nová úprava také v případě vady formy právního jednání. Pokud zákon vyžaduje písemnou formu, je opět nutné nejdříve posoudit, zda smysl a účel zákona vyžaduje závěr o neplatnosti²³². Jestliže dojdeme k závěru, že ano, bude mít nedostatek formy za následek neplatnost právního jednání. Pokud bude navíc nedodržení zákonem stanovené formy ve zjevném rozporu s veřejným pořádkem (např. pro zápis do KN), přihlédnou soud k neplatnosti z úřední povinnosti. Jinak tomu bude

²²⁹ Srov. Bělohávek, A. J., Černý, F., Jungwirthová, M., Klíma, P., Profeldová, T., Šrotová, E., *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 155; Eliáš, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, Ostrava: Sagit, 2012, s. 260

²³⁰ Srov. ust. § 1855 NOZ či ust. § 2237 NOZ

²³¹ Srov. Bělohávek, A. J., Černý, F., Jungwirthová, M., Klíma, P., Profeldová, T., Šrotová, E., *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 155; Eliáš, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, Ostrava: Sagit, 2012, s. 260

²³² Srov. ust. § 580 NOZ

v případě, kdy je forma právního jednání ujednaná stranami. Neplatnost pak nastane jen tehdy, dovolá-li se jí oprávněná strana s tím, že neplatnost bude moci namítnout jen do okamžiku, než bylo plněno. Stejná podmínka je stanovena i pro případy, kdy bude určitá forma vyžadována v části čtvrté NOZ věnující se závazkovému právu.²³³

Vliv na platnost právního jednání může mít také omyl. V případě omylu bude otázka neplatnosti svěřena vůli stran. Pokud někdo jednal v omylu o rozhodující okolnosti a byl uveden v omyl druhou stranou, bude právní jednání posouzeno jako neplatné. V případě nepodstatného omylu (ve vedlejší okolnosti) bude právní jednání posuzováno jako platné s tím, že strana uvedená v omyl bude mít právo na přiměřenou náhradu vůči tomu, kdo omyl způsobil. Toto neplatí u omylu, který byl vyvolán lstí, kdy v takovém případě vždy půjde o neplatné právní jednání.²³⁴

V případě připravované novely InsZ, která reflektuje změny NOZ je třeba upozornit na změnu v ust. § 246 odst. 4 InsZ. Tato změna je spojena se skutečností, že „NOZ v § 1484 a násl. upravuje zcela nový institut zřeknutí se dědického práva. Dědic se tak může smlouvou se zůstavitelem zříci dědického práva, a to i ve prospěch třetí osoby. Ustanovením § 1490 nového občanského zákoníku je pak upraven další nový institut hmotného práva, podle kterého se dědic, který dědictví neodmítl, může dědictví před soudem v řízení o dědictví vzdát, a to taktéž i ve prospěch třetí osoby. Oba tyto nové instituty hmotného práva je třeba výslovně reflektovat zejména v ustanoveních týkajících se neplatnosti úkonů dlužníka tak, aby dlužník jejich aplikací nemohl mařit funkci insolvenčního řízení a krátit tak bezdůvodně své věřitele.“²³⁵

7.2. K platné právní úpravě neúčinnosti (odporovatelnosti) právních úkonů a něco málo k zásadním změnám dle NOZ a připravované novele InsZ

Jestliže jsem došel k závěru, že úprava institutu neplatnosti právních úkonů je pro naplnění smyslu a účelu insolvenčního řízení dostatečná a neměla by činit větší

²³³ Srov. Bělohávek, A. J., Černý, F., Jungwirthová, M., Klíma, P., Profeldová, T., Šrotová, E., *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 156; Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 občanský zákoník – konsolidovaná verze k 1. 3. 2012

²³⁴ Srov. ust. §583-585 NOZ

²³⁵ Důvodová zpráva k předloženému návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů k § 246 odst. 4

aplikační potíže, pak v případě neúčinnosti, resp. odporovatelnosti právním úkonům, mohou dle mého názoru, v některých případech, aplikační problémy nastat. Zmiňované aplikační problémy spatřuji zejména v následujících případech.

Předně je v praxi problematickou otázkou, jakým režimem se budou řídit neúčinné právní úkony „ze zákona“, které dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení. Zda mají být i v tomto případě aplikovány ust. § 235 a násl. InsZ, resp. zda má IS podat odpůrčí žalobu, nebo má být postupováno způsobem, jenž vychází z myšlenky, že neúčinný právní úkon ze zákona má stejné důsledky jako pravomocné rozhodnutí soudu o neúčinnosti odporovatelného právního úkonu, a proto by měl IS plnění z takového neúčinného právního úkonu zapsat do majetkové podstaty a vyrozumět o tom vlastníka (nabyvatele dlužníkovy plnění) s poučením o jeho právu domáhat se vyloučení z majetkové podstaty excindační žalobou s tím, že po marném uplynutí lhůty k podání excindační žaloby dojde ke zpeněžení zapsané věci, práva či jiné majetkové hodnoty či bude vymáháno náhradní plnění, případně bude podána žaloba na vydání věci, na vyklizení nemovitosti nebo na plnění. V praxi je tato otázka často diskutovanou a právem. Zákon toto výslovně nestanoví a pro IS, který často nemá ani právnické vzdělání, není vždy jednoduché rozhodnout, zda podat odpůrčí žalobu nebo zda postačí zápis do soupisu majetkové podstaty, neboť mnohdy nelze jednoznačně určit, že konkrétní dlužníkovy úkon je skutečně „ze zákona“ neúčinný a že nehrozí marné uplynutí lhůty k podání odpůrčí žaloby. Z hlediska větší právní jistoty je tak na místě, aby správný postup pro tyto situace stanovil výslovně zákon. Je třeba poznamenat, že uvedený problém je předmětem novely InsZ, kdy připravovanou novelou má dojít k rozšíření ust. § 235 InsZ o nový odstavec 3, kterým bude tato problematika řešena ve prospěch odpůrčí žaloby s výjimkou uvedenou v ust. § 246 odst. 2 InsZ, což lze dle mého názoru zcela jistě pro zajištění větší míry právní jistoty a řádného průběhu insolvenčního řízení uvítat.²³⁶

Nicméně interpretací doplněného ust. § 235 odst 3, docházím k závěru, že pokud stanovená výjimka v ust. § 246 odst. 2 připravovaného návrhu novely InsZ umožňuje na základě zákonné neúčinnosti požadovat vydání plnění z takového právního úkonu do

²³⁶ Srov. Důvodová zpráva k předloženému návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů

majetkové podstaty bez dalšího (§ 235 odst. 2 se nepoužije), pak takový postup musí tím spíše platit i za stávající právní úpravy, a to pro neúčinné právní úkony ze zákona.

Určité aplikační problémy byly spojeny také s ust. § 239 odst 1 InsZ, kde zákon výslovně nestanovil oprávnění IS odporovat právním úkonům dlužníka v případech, kdy není osobou s dispozičním oprávněním. Tento nedostatek pak mohl vést ke zbytečným průtahům odpůřících řízení. Připravovaná novela InsZ má za cíl zhojit i tento nedostatek doplněním předmětného ustanovení InsZ, které objasňuje, že IS podává odpůřčí žalobu, i když není osobou s dispozičním oprávněním, protože nelze očekávat od dlužníka s dispozičním oprávněním, že by sám napadal své vlastní právní úkony, a ani obecná úprava odporovatelných a neúčinných právních úkonů jej nečiní aktivně věcně legitimovaným k podávání takových žalob.²³⁷

Spornou je v praxi soudů také otázka, zda odpůřčí žaloba může znít vedle určení neúčinnosti dlužníkovra právního úkonu také na vydání předmětného peněžitého plnění či peněžité náhrady za plnění. Při menším průzkumu na Krajském soudě v Plzni jsem dospěl k závěru, že se soudy spíše přiklánějí k tomu, že odpůřčí žaloba může znít také na vydání, a to dokonce i vydání užitků. Nicméně i v tomto případě připravovaná novela InsZ na tento problém reaguje rozšířením ust. § 239 odst. 4 tak, že zákon počítá s tím, že odpůřčí žaloba může být vedle určení neúčinnosti dlužníkovra právního úkonu spojena (u téhož soudu) s požadavkem na vydání (úhradu) příslušného peněžitého plnění nebo peněžité náhrady za ně.²³⁸ Nicméně se domnívám, že problémem může zůstat požadavek na užitky. Osobně bych ve smyslu nově rozšířeného ustanovení InsZ považoval požadavek na vydání užitků v odpůřčí žalobě za přijatelný také.

Zajímavým aplikačním problémem může být aplikace ust. § 243 InsZ, ze kterého vyplývá, že pokud věřitel dosáhl svoji odpůřčí žalobou rozhodnutí o neúčinnosti právního úkonu, které nabylo právní moci před právní mocí o úpadku, může se domáhat, aby mu do výše pohledávky bylo vydáno plnění z tohoto právního úkonu,

²³⁷ Srov. Důvodová zpráva k předloženému návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů

²³⁸ Srov. Důvodová zpráva k předloženému návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů; Ust. § 239 odst. 4 návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů

které nemusí předat do majetkové podstaty. Nicméně otázkou bude, co se stane, pokud podá odpůrčí žalobu také IS v rámci insolvenčního řízení, což není vyloučeno, protože se v insolvenčním řízení, vyjma případů dle ust. § 232 InsZ, neuplatní překážka věci zahájené ani věci rozhodnuté a IS také uspěje. Bude možné aplikovat ust. § 243 věta druhá za středníkem či nikoli? Domnívám se, že s ohledem na smysl a účel insolvenčního řízení, které je zcela specifickým řízením a pro jeho potřeby jsou rozhodující rozhodnutí v incidenčních sporech, bude v případě úspěchu IS možné požadovat vydání plnění do majetkové podstaty, a toto bude sloužit k poměrnému uspokojení pohledávek věřitelů.

Navrhoval bych proto upravit předmětné ust. § 243 InsZ tak, aby výslovně upravilo postavení věřitele i pro případ, kdy bude podána odpůrčí žaloba IS. Kloním se spíše k naplnění účelu insolvenčního řízení, resp. k tomu, aby plnění bylo vydáno do majetkové podstaty a věřitel by musel shodně jako jiní věřitelé přihlásit svoji pohledávku do insolvenčního řízení.

V neposlední řadě činní aplikační potíže také odpovědět na otázku, zda může IS těžit ze zákonné neúčinnosti vyplývající z jiných předpisů, např. ve smyslu ust. § 47odst. 6 TŘ. Odpověď na tuto otázku není zcela jednoznačná, kdy tato problematika je jedním z úskalí InsZ. Jak vyplývá z předmětného ustanovení TŘ, *„pokud trvá zajištění, jsou neúčinné veškeré právní úkony obviněného, které se týkají zajištěného majetku, s výjimkou úkonů směřujících k odvrácení bezprostředně hrozící škody.“* Zásadní ve věci je skutečnost, že obviněný není ještě pravomocně odsouzen, a není tak vůbec zřejmé, zda dojde v budoucnu k uspokojování poškozených, v jejichž prospěch je zajištění zřízeno. Dokud není obviněný pravomocně uznán vinným, není napevno dáno, že je úkon, kterým byl zákaz nakládání s majetkem porušen neúčinný, protože může být vydán zprošťující rozsudek. Má IS vyčkat odsuzujícího pravomocného rozsudku, jehož vydání může být značně zdlouhavé a může vést k uplynutí lhůty pro podání odpůrčí žaloby? Lze tedy aplikovat úpravu jako v případě zákonné neúčinnosti dle InsZ? Má IS zapsat plnění z takto neúčinného právního úkonu do podstaty bez dalšího nebo zapsat a podat odpůrčí žalobu v rámci insolvenčního řízení? Mají se poškození přihlásit se svojí budoucí pohledávkou do insolvenčního řízení? Tento aplikační problém by si nepochybně vyžádal podrobnou analýzu a značně by přesáhl rámec této práce, nicméně se jedná o velmi zajímavou problematiku, kterou bych se chtěl v budoucnu blíže zabývat.

Závěrem je třeba doplnit, že připravovaná novela InsZ by se měla vyjma některých již výše uvedených případů dotýkat také některých ustanovení, která jsou spojena s neúčinností právních jednání dlužníka, učiněných poté, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení. Bude tomu tak např. v případě plánovaného doplnění ust. § 111 odst. 2 insolvenčního zákona, které ozřejmuje, že i po zahájení insolvenčního řízení je dlužník oprávněn uspokojovat v termínech splatnosti (ne dříve) pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim na roveň postavené.

I přes výše uvedené aplikační problémy soudní praxe si dovoluji uzavřít, že platnou právní úpravu neúčinnosti (odporovatelnosti) právních úkonů dlužníka v insolvenčním právu hodnotím v celkovém pojetí velmi kladně, kdy k tomuto názoru mne vede podrobná analýza dané problematiky za užití platných právních předpisů, důvodových zpráv, odborné literatury a judikaturu. Nelze také opomenout připravovanou novelu InsZ, která povede ke zhojení některých aplikačních problémů.

Pro doplnění problematiky neúčinnosti právních jednání je třeba upozornit na zásadní změny dle NOZ, které sice nebudou pro potřeby insolvenčního práva přímo aplikovatelné, ale nelze v budoucnu vyloučit užití analogie úpravy některých institutů neúčinnosti v NOZ ve vztahu k insolvenčnímu právu. Předně nová právní úprava používá namísto odporovatelnosti pojmu relativní neúčinnost právního jednání, nicméně podstata právní úpravy zůstává stejná. Hlavní změnou je ale širší a podrobnější úprava, která již není obsažena pouze v jediném ustanovení, jako tomu bylo v ust. § 42a OZ, jež si vyžádalo „doplnění“ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR.²³⁹

Dle nové právní úpravy obsažené v NOZ se bude moci věřitel dovolávat neúčinnosti právního jednání, a) které dlužník učinil v posledních pěti letech v úmyslu zkrátit své věřitele, byl-li takový úmysl druhé straně znám, b) kterým dlužník v posledních dvou letech zkrátit své věřitele, musel-li být druhé straně znám dlužníkům úmysl věřitele zkrátit, nebo c) kterým byl věřitel zkrácen a k němuž v posledních dvou

²³⁹ Blíže: Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 1999, sp. zn. 31 Cdo 870/99 (R 52/2000); Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdo 1703/96 (R 26/2000); Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 1955, sp. zn. Cz 427/55 (R 1/1956); Rozhodnutí Vrchního soudu sp. zn. 11 Cmo 47/96 citované v Švestka, J.- Dvořák, J. *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 144, Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2011, sp. zn. 21 Cdo 1912/2000 (R 35/2002); Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2003, sp. zn. 29 Odo 767/2002

letech došlo mezi dlužníkem a osobou blízkou nebo které dlužník učinil ve prospěch takové osoby, ledaže druhé straně v době, kdy se právní jednání stalo, dlužníkův úmysl zkrátit věřitele znám nebyl a ani znám být nemusel. V ust. § 590 odst. 2 je upravena možnost dovolat se neplatnosti kupní či směnné smlouvy uzavřené v posledním roce za podmínek tam uvedených. Úprava neúčinnosti zakotvuje také možnost dovolat se bezúplatného právního jednání (např. darování mezi příbuznými aj.) za podmínek blíže stanovených v ust. § 591.

Dovolat se neúčinnosti bude nově ve smyslu ust. § 594 možné proti tomu, kdo s dlužníkem právně jednal, nebo kdo z právního jednání přímo nabyt prospěch, vůči jeho dědici nebo vůči tomu, kdo nabyt jmění při přeměně právnické osoby jako její právní nástupce. Vůči jinému právnímu nástupci se lze neúčinnosti dovolat jen za podmínek uvedených v odst. 2.

V souladu s ust. § 595 se bude moci věřitel domáhat uspokojení pohledávky i z toho, co neúčinným jednáním z dlužníkovy majetku ušlo, a pokud to nebude možné, má nárok na náhradu. V případě právních nástupců či dědiců závazané osoby k plnění, se bude jednat o nepoctivého držitele jen v případě, že mu musely být známy okolnosti, pro něž by se věřitel mohl dovolat neúčinnosti právního jednání.

Ust. § 596 upravuje práva věřitele v případě, kdy třetí osoba nabyt k věci, z níž by se věřitel mohl jinak domoci uspokojení, taková práva, že se proti této osobě nelze dovolat neúčinnosti. Dle předmětného ustanovení má ten, proti němuž se věřitel neúčinnosti právního jednání mohl dříve dovolat a za jehož držby právo třetí osobě vzniklo, vůči věřiteli povinnost k náhradě škody. Ust. § 597 blíže upravuje zproštění se povinnosti, která plyne z relativní neúčinnosti uspokojením věřitelovi pohledávky za dlužníkem, a to i před tím, než se věřitel neúčinnosti dovolá.

Je třeba také poukázat na ust. § 599, které je jednou ze základních změn odstraňujících některé nejasnosti v praxi. Toto ustanovení řeší případy dovolání se neúčinnosti jednání ve věci zapsané ve veřejném seznamu (poznámka na LV katastrálním úřadem aj.). Věřitel, který se dovolal neúčinnosti právního jednání týkajícího se takové věci, může požádat orgán pověřený vedením takového seznamu, aby v něm poznamenal, že se věřitel dovolal neúčinnosti právního jednání. Doložit musí

odpůří žalobu a důkaz o jejím podání. Pokud soud vyhoví takové žalobě, má rozsudek účinky i proti osobám, které po provedení poznámky nabyly věc nebo právo k věci v takovém seznamu zapsané. Tímto ustanovením je tak posílena zásada publicity a ochrany dobré víry třetích osob.“²⁴⁰

Pro splnění stanovených cílů této práce a přesnější vysvětlení úpravy neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů nepojednává tato práce samostatnou kapitolou o neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů dlužníka ve světle judikatury, ale neplatnost a neúčinnost právních úkonů dlužníka ve světle judikatury se prolíná celou prací.

Shodně tak není upraven samostatnou kapitolou očekávaný legislativní vývoj a úvahy de lege ferenda, a to z důvodu jejich začlenění do závěru této práce, kde jejich užití pokládám za daleko výstižnější, a celkovému pojetí práce dává začlenění v závěru práce větší význam.

²⁴⁰ Blíže. Bělohlávek, A. J., Černý, F., Jungwirthová, M., Klíma, P., Profeldová, T., Šrotová, E., *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 155; Ust. § 160 - § 161 NOZ; Eliáš, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, Ostrava: Sagit, 2012, s. 263-264; Hurdík, J. et al. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 183-186

Resume

The topic of this thesis is the issue of invalidity and ineffectiveness of legal acts of a debtor in insolvency law. There is no doubt that to ensure greater legal certainty there are placed high demands for regulation of invalidity and ineffectiveness of legal acts, whether it is a general legal adjustment or special legal adjustment. Special legal adjustment of insolvency law in the Czech Republic is the act No. 182/2006 Coll. on Insolvency and its Resolution (Insolvency Act) (hereinafter "InsZ"), which replaced insufficient act No. 328/1991 Coll. on Bankruptcy and Composition (hereinafter "ZKV"). In comparison with former legal adjustment important changes were also made in the issue of invalidity and ineffectiveness of legal acts.

Validity of legal acts of a debtor is constantly considered in accordance by general legal adjustment. For insolvency proceedings InsZ contain special regulation that regulates detection of invalidity of legal acts of a debtor bearing on debtor's property or obligations. Special legal adjustment is undoubtedly an important benefit to protect insolvency objective. Important role in a matter of invalidity of legal acts takes also practice of the insolvency courts that completes valid legal adjustment. Practice of the insolvency courts has also been a source for creating act No. 89/2012 Coll. civil code (hereinafter "NOZ"). NOZ should bring well-marked changes of legal adjustment, in the matter of invalidity of legal acts. These changes are discussed in the conclusion of this work.

On the other hand ineffectiveness of legal acts of a debtor is a different matter. Particularities of insolvency proceeding require specific legal adjustment. A link to general legal adjustment contained in civil code was poor, while ZKV was in force. This imperfection must have been rectified. Lawmaker used as a model foreign legal adjustment (primarily the German legal adjustment). After analyzing the institute of ineffectiveness of legal acts I came to the conclusion that it is adjusted factually despite several application problems in judicial practice. Some problems of application should solve forthcoming novella of InsZ connected with NOZ.

Basic concepts of insolvency law are also discussed in this work, especially the definition of bankruptcy which is undoubtedly the primary institute of insolvency law and pervades the whole insolvency proceeding. Insolvency proceeding is a special type of judicial proceeding. Some of its peculiarities are also discussed in this work. This thesis also contains a description of specific principles that are associated with insolvency proceeding.

A special chapter is dedicated to the debtor's disposition authorization before commencement of the insolvency proceeding and after commencement of the insolvency proceeding. Narrow legal adjustment of debtor's disposition authorization is significant for considering invalidity and ineffectiveness of legal acts of a debtor in insolvency law.

In conclusion, after defining basic concepts and detailed analysis of invalidity and ineffectiveness of legal acts of a debtor in insolvency law, we can summarize that valid legal adjustment in the Czech Republic has a solid basis. Lawmaker has acceptably rectified insolvency law by creating InsZ. However, I cannot forget to mention the forthcoming novella of InsZ and NOZ.

Seznam použitých pramenů

Literatura:

- BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E., *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 830 ISBN 978-80-7380-413-8
- BLACK, Henry Cambell. *Blackův právní slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1993. ISBN 80-856-0523-6.
- ĎURICA, M., *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii : v znení účinnom do 1. januára 2012 a od 1. januára 2012 : komentár.*, Bratislava: C.H. Beck, 2012,s. 1132 ISBN 978-80-89603-00-8.
- ELIÁŠ K. A KOL. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. A 2. svazek, Praha: Linde Praha, a.s., 2008,
- ELIÁŠ, K. a kol., *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, Ostrava: Sagit, 2012, s. 1119 ISBN 978-80-7208-922-2
- FERKL,I., *Porovnanie českej a slovenskej právnej úpravy konkurzného práva z hľadiska insolvenčného zákona a zákona o konkurze a reštrukturalizácii*, 2007/2008, Diplomová práce, PF MU, Katedra občianskeho práva.
- FIALA, J., KINDL, M., et al. *Občanský zákoník. Komentář*. I. díl. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 904
- FIALA, J., KINDL, M. A KOL. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 719 ISBN 978-80-7380-058-1.
- HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1488
- HURDÍK, J. et al. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 308 ISBN 978-80-7380-377-3
- KNAPP V. *Teorie práva*. 1. vyd, Praha: C. H. Beck, 1995, s.247 ISBN 80-7179-028-1.
- KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon): komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Bek, 2010, s. 1122 ISBN 978-80-7400-320-2.
- KOZÁK, J.; BUDÍN, P.; DADAM, A.; PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. Praha: ASPI, a.s., 2008, s. 928.

- KOZÁK, J. BUDÍN, P. PACHL, L. *Insolvenční právo aneb osobní bankrotы začínají*. 1. vyd. Brno: Rašínova vysoká škola s.r.o. 2008, s. 298 ISBN 978-80-87001-10-3
- KOZÁK, J.a kol. *Insolvenční zákon a předpisy související: Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení: komentář*. vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, xxii, s. 903, Komentáře nakladatelství ASPI. ISBN 978-807-3573-751.
- KRČMÁŘ, Zdeněk, *Přehled judikatury ve věcech konkursu a vyrovnání: aktualizovaný text zákona s judikaturou*. Praha: ASPI, 2005, xvii, s. 712, Judikatura (ASPI Publishing). ISBN 80-735-7067-X.
- KRČMÁŘ, Zdeněk. *Zákon o konkursu a vyrovnání: úplné znění zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů: poznámkové vydání s judikaturou k novele č. 105/2000 Sb., účinné k 1. 5. 2000*. 1. vyd. Praha: IFEC s.r.o., 2000, s. 295 ISBN 80-864-1201-6.
- MARŠÍKOVÁ, J. *Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele: příručka zejména pro neprávnický*. 2. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 440 ISBN 978-80-7201-862-8.
- PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J., *Akademický slovník cizích slov*, Praha: Academia, 2000, s. 336
- RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 472 ISBN 978-807-3573-294.
- SALAČ, J., *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*, 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 320
- SCHELLE, Karel. *Sbírka prací na téma nové insolvenční právo*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2006, s. 124 ISBN 80-87071-04-2.
- SCHELLEOVÁ, I., *Základy insolvenčního práva*. 1 vyd. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2008, s. 322 ISBN 978-80-87071-88-5.
- SCHELLEOVÁ, I., *Insolvenční zákon: poznámky, prováděcí předpisy, související předpisy*. Praha: Eurounion, 2006, s. 399 ISBN 80-731-7054-X.
- SCHELLEOVÁ, I., *Konkurz a vyrovnání*. 3. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 829 ISBN 80-868-6147-3.
- ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. A KOL. *Obchodní zákoník. Komentář*. 11. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 992
- ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. A KOL. *Obchodní zákoník. Komentář*. 13. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1397

- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 460 ISBN 978-80-7357-466-6.
- ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1394 ISBN 978-80-7400-108-6
- WINTEROVÁ, A., *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6 vyd. Praha: Linde, 2011. s. 711 ISBN 978-80-7201-842-0.
- ZELENKA, J., *Insolvenční zákon: zákon č. 182/2006 Sb., ve znění zákona č. 312/2006 Sb., č. 108/2007 Sb., č. 296/2007 Sb. a č. 362/2007 Sb.: poznámkové vydání s důvodovou zprávou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2., aktualizované vyd. Praha: Linde, 2008, s. 796 ISBN 80-720-1707-1.
- ZOULÍK, F., *Zákon o konkursu a vyrovnání: komentář*. 3. vyd., Praha: C.H. Beck, 1998, s.284 ISBN 80-717-9103-2.
- ZUKLÍNOVÁ, M., *Právní úkony, §34-§51 občanského zákoníku, Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v tzv. novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*, Praha: Linde Praha, a.s., 2012, s. 134

Články:

- BEJČEK, J., *Některé důsledky zákonného a soudcovského ohledu na „slabou“ a „slabší“ vyjednávací pozici obchodního partnera*, Obchodněprávní revue č. 1, 2011, s. 10
- DVOŘÁK, T., *Neplatnost prohlášení vlastníka budovy ve světle názorů právní doktríny a praxe*, Soudní rozhledy č. 12, 2010, s. 433
- RICHTER, T., *Insolvenční zákon: od vládního návrhu k vyhlášenému znění*, Právní rozhledy č. 21, 2006, s. 765
- RUBAN, R., KOUKAL, P., *Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu*, Právní rozhledy č. 23, 2011, s. 857
- ŘEHÁČEK, O., *Úpadek a jeho osvědčení*, Bulletin advokacie č. 9, 2012, s. 19
- VIDOVIČOVÁ, L., *Incidenční spory*, Bulletin advokacie č. 9, 2012, s. 40
- Soudní rozhledy, 1997, č. 6, s. 150; cit. podle Eliáš, K. *Obchodní zákoník, poznámkové vydání s výběrem judikatury od r. 1900*. 3. vydání, s. 546

Elektronické prameny:

- *Odlíšné stanovisko k rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2010, sp. zn. 31 Cdo 3620/2010 (k otázce platnosti smlouvy uzavřené v důsledku bezprávné výhrůžky)*, [cit. 2. 2. 2013] Dostupné z: <http://vrcha.webnode.cz/news/odlisne-stanovisko-k-rozsudku-nejvyssiho-soudu-ze-dne-8-12-2010-sp-zn-31-cdo-3620-2010-k-otazce-platnosti-smlouvy-uzavrene-v-dusledku-bezpravne-vyhruzky-/>
- *Norma se rodila pomalu a s kontrolou*, Konkursní noviny č. 22, 2002. [online]. [cit. 28. 2. 2013.], Dostupné z: <http://www.kn.cz/clanek/norma-se-rodila-pomalu-s-kontrolou>
- Moravec, T., *Povinnost dlužníka podat insolvenční návrh v české a německé právní úpravě*, [online]. [cit. 15. 3. 2013.], Dostupné z: <http://www.ustavprava.cz/cz/sekce/casopis-pravo-2010-4-povinnost-dluznika-podat-insolvenčni-navrh-v-ceskem-a-nemeckem-pravni-uprave-178/>
- ULC Čarnogurský Pro Bono, *Konkurz a reštrukturalizácia (10. Časť) – Odporovateľné právne úkony*, PRO BRONO 06/2006, [online]. [cit. 18. 3. 2013.], Dostupné z: <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2006/06/691-konkurz-a-restrukturalizacia-10.-cast-odporovatelne-pravne-ukony>.
- Skřivánková, K., *Krátký exkurz do německého insolvenčního práva*, Konkursní noviny č. 25, 2012, [online]. [cit. 15. 3. 2013.], Dostupné z: <http://www.konkursni-noviny.cz/clanek/kratky-exkurz-do-nemeckeho-insolvenčního-prava>
- Výkladové stanovisko č. 1 ze zasedání expertní pracovní skupiny pro insolvenční právo [online]. 10. 1. 2008 [cit. 16. 3. 2013.]. Dostupné z: <http://insolvenčni-zakon.justice.cz/expertni-skupina-s22/vykladova-stanoviska-expertni-skupiny/vykladove-stanovisko-1.html>

Zákony:

- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 občanský zákoník - konsolidovaná verze k 1. 3. 2012
- Důvodová zpráva k předloženému návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů
- Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 69/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších

předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů).

- Důvodová zpráva - 224/0 vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé zákony v souvislosti s jeho přijetím
- Důvodová zpráva - 1976/0 Vládní návrh zákona, kterým se mění a doplňují zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/35/ES ze dne 29. 6. 2000 o boji proti opožděným platbám v obchodních transakcích.
- Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 378/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, v původním znění.
- Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Insolvenzordnung vom 5. Oktober 1994 (BGBl. I S. 2866), die zuletzt durch Artikel 19 des Gesetzes vom 20. Dezember 2011 (BGBl. I S. 2854) geändert worden ist
- Zákon č. 7/2005 Z. z., o konkurze a reštrukturalizácii

Judikatura:

- Nález Ústavního soudu ze dne 1.4.2003, sp. zn. II. ÚS 119/01 (Sb. ÚS sv.30 č.47)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 1999, sp. zn. 22 Cdo 910/1998
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 08. 02. 2001, sp. zn. 22 Cdo 752/99
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 06. 03. 2001, sp. zn. 22 Cdo 797/2000
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 03. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2266/99
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 04. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 06. 2001, sp. zn. 33 Odo 273/2001
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 06. 2001, sp. zn. 28 Cdo 883/2001
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 08. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1569/1999
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 02. 2002, sp. zn. 33 Odo 311/2001
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 06. 2002, sp. zn. 28 Cdo 1083/2002
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 01. 08. 2002, sp. zn. 21 Cdo 2192/2001

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 03. 2003, sp. zn. 22 Cdo 505/2002
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 07. 05. 2003, sp. zn. 29 Odo 767/2002
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 07. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1569/2001
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 09. 2003, sp. zn. 29 Odo 564/2001
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 02. 2004, sp. zn. 30 Cdo 437/2003
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 04. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1836/2003
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 05. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1912/2003
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 07. 2004, sp. zn. 29 Odo 439/2002
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 07. 12. 2005, sp. zn. 32 Odo 1144/2004
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 03. 2006, sp. zn. 29 Odo 3/2005
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 06. 2006, sp. zn. 33 Odo 391/2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2006, sp. zn. 29 Odo 573/2005
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 01. 2007, sp. zn. 29 Odo 1121/2004
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 02. 2007, sp. zn. 28 Cdo 161/2007
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 05. 2007, sp. zn. 29 Odo 820/2005
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 01. 2008, sp. zn. 26 Odo 1100/2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 03. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2333/2007
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 03. 2008, sp. zn. 26 Cdo 2188/2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 04. 2008, sp. zn. 28 Cdo 2600/2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 06. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4333/2007
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 06. 2008, sp. zn. 32 Odo 1535/2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 01. 2009, sp. zn. 30 Cdo 1230/2007
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 04. 2009, sp. zn. 22 Cdo 4441/2007
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 07. 2009, sp. zn. 32 Cdo 2496/2007
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 04. 2010, sp. zn. 29 Cdo 4886/2007
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 07. 10. 1955, sp. zn. Cz 427/55

(R 1/1956)

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 08. 1974, sp. zn. 3 Cz 32/74

(R33/1975)

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 01. 1997, sp. zn. 2 Cdon 130/96

(PR 4/1998, s. 182)

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 05. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1703/96

(R 26/2000)

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 1999, sp. zn. 31 Cdo 870/99

(R 52/2000)

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 05. 10. 2000, sp. zn. 30 Cdo 1842/2000 (PR 6/2003)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 01. 07. 2008, sp. zn. 29 Odo 1027/2006 (R 40/2009)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 08. 2009, sp. zn. 31 Cdo 135/2007 (R 28/2010 civ.)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 05. 2011, sp. zn. 21 Cdo 1912/2000 (R 35/2002)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 06. 2004, sp. zn. 29 Odo 130/2004
cit. z: Krčmář, Z., *Přehled judikatury ve věcech konkursu a vyrovnání: aktualizovaný text zákona s judikaturou*. Praha: ASPI, 2005, xvii, 712 s. *Judikatura* (ASPI Publishing); *Srov. s ust. § 240 InsZ*
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 11. 2008 sp. zn. MSPH 95 INS 2212/2008, 2 VSPH 207/2008-B
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 11. 2008, sp. zn. KSHK 40 INS 2900/2008, 1 VSPH 165/2008-A
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 03. 2009 sp. zn. MSPH 94 INS 3504/2008, 2 VSPH 87/2009-A
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 03. 2009 sp. zn. KSUL 69 INS 4837/2008, 1 VSPH 109/2009-P3
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 06. 2011, sp.zn. 41 ICm 1681/2010, (KSPH 41 INS 2804/2010), 101 VSPH 42/2011
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 09. 2011 sp.zn. 38 ICm 1348/2010, 102 VSPH 90/2011 (KSPH 38 INS 3926/2009)
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 09. 2010, sp.zn.15 Cmo 72/2010
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 01. 2011, sp.zn.10 Cmo 183/2010
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. 11. 2010, sp.zn. 12Cmo 9/2010
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 11 Cmo 47/96 citované v Švestka, J.-Dvořák, J. *Občanské právo hmotné*. 1. svazek. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009., s. 144.